

T.C.

**ŞIRNAK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI**

**ADİL EKONOMİK DÜZENDEKİ VERGİ SİSTEMİNİN
TÜRKİYE BÜTÇESİ KAPSAMINDA MEVCUT VERGİ
SİSTEMİYLE KARŞILAŞTIRILMASI
(Yüksek Lisans Tezi)**

Hazırlayan

Yasin ZARARSIZ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Sema YAŞAR

Şirnak, 2021

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan
Yasin ZARARSIZ

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

“Adil Ekonomik Düzendeki Vergi Sisteminin Türkiye Bütçesi Kapsamında Mevcut Vergi Sistemiyle Karşılaştırılması” adlı Yüksek Lisans Tezi, Şırnak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Yasin ZARARSIZ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Sema YAŞAR

İktisat Anabilim Dalı Başkanı

Prof. Dr. Mete Cüneyt OKYAR

ÖNSÖZ / TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın gerçekleşmesinde, yüksek lisans programına kayıt olduğumdan beri değerli bilgilerini benimle paylaşan, kendisine ne zaman danışsam bana faydalı olabilmek için elinden geleninden fazlasını sunan, her sorun yaşadığımda yanına çekinmeden gidebildiğim ve sorunlarıma aynı ölçüde çözüm getiren, güler yüzü ve samimiyetiyle çalışmam boyunca benden bir an olsun yardımlarını esirgemeyen ve kullandığı her kelimenin hayatıma kattığı önemini asla unutmayacağım saygıdeğer hocalarım; Prof. Dr. İbrahim Halil SUGÖZÜ ve danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Sema YAŞAR'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tezi Hazırlayan
Yasin ZARARSIZ

ADİL EKONOMİK DÜZENDEKİ VERGİ SİSTEMİNİN TÜRKİYE BÜTÇESİ KAPSAMINDA MEVCUT VERGİ SİSTEMİYLE KARŞILAŞTIRILMASI

Yasin ZARARSIZ

Şırnak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı,
Yüksek Lisans, 2021

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Sema YAŞAR

ÖZET

Geçmişten günümüze devletler, gelirlerini büyük oranda vergilerle sağlamaktadır. Bununla birlikte sosyal yaşamın desteklenmesi ve muhtaç insanların ihtiyaçlarının karşılanması için de vergi alınmaktadır. Türkiye’de elde edilen gelir ve gider dengesini gösteren bütçe kalemleri içerisinde vergilerin büyük bir payı vardır. İşte bu tezin amacı, bütçe gelir-gider dengesini sağlayacak yeni bir ekonomik sistem olan AED’deki vergilendirme sistemi ile Türkiye’nin bütçe gelir-gider dengesini sağlayacak yeni önermelerde bulunmak ve mevcut sistemlerde vergi gelirleri içerisinde yer alan dolaylı vergilerin neden olduğu gelir dağılımındaki adaletsizliği ortadan kaldırmaktır. AED ekonomik sistemi ile günümüzde tartışmalara açık olan İslam Ekonomisi konusuna getirilmeye çalışılmıştır. Bütçe dengesini sağlamak ve gelir dağılımındaki adaletsizliği gidermek amacıyla elde edilen vergiler içerisinde en büyük paya sahip olan dolaylı vergilerin neden olduğu olumsuzlukların üzerinde durulmuştur. Bütçe gelirleri içerisinde yer alan vergi gelirlerinin nasıl ve ne şekilde elde edilmesi gerektiği hususları bu çalışmada incelenmiş olup özellikle Türkiye’de mevcut gelir dağılımındaki adaletsizliğe neden olan dolaylı vergiler ve faizin olumsuz yönleri belirtilerek sorunlara çözüm yolları sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Adil Ekonomik Düzen, Erbakan, Vergiler, Türkiye, Bütçe

**ECONOMIC ORDER OF THE JUST TAX SYSTEM BUDGET IN TURKEY
SCOPE COMPARISON WITH THE CURRENT TAX SYSTEM**

Yasin ZARARSIZ

**Şırnak University, Graduate Education Institute, The Main Science
Department Of Economics,
Master Thesis, 2021**

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Sema YAŞAR

ABSTRACT

From past to present, states have been providing their income mostly through taxes. In addition, taxes are also collected to support social life and meet the needs of people in need. Taxes have a large share in the budget items that show the income and expenditure balance in Turkey. The aim of this thesis is to make new proposals that will provide Turkey's budget income-expenditure balance with the taxation system in AED, a new economic system that will provide the budget income-expenditure balance, and to eliminate the injustice in income distribution caused by indirect taxes in tax revenues in current systems. is to remove. With the AED economic system, it has been tried to bring the subject of Islamic Economy, which is open to debate today. In order to balance the budget and to eliminate the injustice in income distribution, the negative effects of indirect taxes, which have the largest share in taxes, are emphasized. In this study, the issues of how and in what way the tax revenues within the budget revenues should be obtained have been examined, and solutions to the problems are presented by specifying the negative aspects of indirect taxes and interest, which cause injustice in the current income distribution in Turkey.

Keywords: Fair Economic Order, Erbakan, Taxes, Turkey, Budget

İÇİNDEKİLER

ADİL EKONOMİK DÜZENDEKİ VERGİ SİSTEMİNİN TÜRKİYE BÜTÇESİ KAPSAMINDA MEVCUT VERGİ SİSTEMİYLE KARŞILAŞTIRILMASI

	<u>Sayfa</u>
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	ii
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK.....	iii
ÖNSÖZ / TEŞEKKÜR	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR VE SİMGELER	x
TABLolar DİZİNİ.....	xii
GRAFİK DİZİNİ	xiii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BÜTÇE KAVRAMI, TARİHSEL GELİŞİMİ VE TÜRKİYE BÜTÇE SİSTEMİNİN VERGİLER İLE İLİŞKİSİ

1.1. BÜTÇE.....	3
1.1.1. Bütçenin Tanımı ve Kapsamı.....	4
1.2. BÜTÇENİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	8
1.3. TÜRKİYE BÜTÇE SİSTEMİ.....	12
1.3.1. Türkiye Bütçe Sisteminde Bütçe Çeşitleri	13
1.3.1.1. Merkezi Yönetim İdare Bütçesi	14
1.3.1.1.1. Genel Bütçe Kapsamında İdare Bütçesi	15
1.3.1.1.2. Özel Bütçe Kapsamında İdare Bütçesi	15
1.3.1.1.3. Düzenleyici ve Denetleyici İdare Bütçesi.....	15
1.3.1.2. Sosyal Güvenlik Kuruluşları Bütçesi.....	16
1.3.1.3. Mahalli Yönetim İdare Bütçesi.....	17
1.3.1.4. Döner Sermayeli İşletmelerin Bütçesi	18

1.3.1.5. Özerk Bütçeler.....	19
1.3.1.6. Fonlar.....	19
1.4. TÜRKİYE BÜTÇE SİSTEMİNDE VERGİ KALEMLERİ	20

İKİNCİ BÖLÜM

VERGİ KAVRAMI VE VERGİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

2.1. VERGİ KAVRAMLARI	30
2.1.1. Vergi Türleri.....	31
2.2. VERGİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ	32
2.2.1. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde Vergi.....	37
2.3. VERGİNİN İKTİSADİ DÜŞÜNCELER TARİHİNDEKİ YERİ	43
2.3.1. Merkantalistlere Göre Vergi.....	43
2.3.2. Liberalistlere Göre Vergi.....	44
2.3.3. Keynesyenlere Göre Vergi	45
2.3.4. Monetaristlere Göre Vergi	45
2.3.5. Arz Yönlü İktisatçılara Göre Vergi ve Haldun- Laffer Eğrisi.....	46
2.3.6. Vergileme Konusunda Diğer Anlayışlar	49
2.4. İSLAM EKONOMİSİ KAYNAKLARINDA VERGİ VE ZEKAT İLE İLGİLİ KAVRAMLAR	49
2.4.1. Kur'an'da Vergi	50
2.4.2. Hadiste Vergi	52
2.4.3. İcma ve Kıyasta Vergi	53
2.5. LİTERATÜR TARAMASI	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ADİL EKONOMİK DÜZEN VE ADİL EKONOMİK DÜZEN'DE

VERGİLENDİRME ESASLARI

3.1. ADİL EKONOMİK DÜZEN NEDİR?	61
3.1.1. Adil Düzen ve Adil Ekonomik Düzen	70
3.1.2. Adil Gelir Dağılımı ve Türkiye	75
3.2. İSLAM EKONOMİSİ VE ADİL EKONOMİK DÜZEN KARŞILAŞTIRMASI	80
3.3. ADİL EKONOMİK DÜZENDE VERGİLENDİRME ESASLARI	85
3.3.1. Verginin, Devlet Hizmeti Karşılığı Alınan Bir Hak Olması.....	90
3.3.2. Tek Bir Verginin Olması.....	90

3.3.3. Üretim Cinsi Üzerinden Vergi Alınması.....	90
3.3.4. Gelir Üzerinden Verginin Alınmaması Durumu.....	91
3.3.5. Beyana Göre Vergi Alınması	92
3.3.6. Üretim Üzerinden Alınan Verginin Yasal Yolunun Önünün Açılması	92
3.3.7. Vergi Ödeme Miktarına Göre Devlet Hizmetlerinden Yararlanma	93
3.3.8. AED'nin Vergi Barışını Esas Alması	94
3.3.9. AED Vergilendirme Sisteminin Sosyo - Ekonomik Yapıyı Güçlendirmesi.	94
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	96
KAYNAKÇA.....	101

KISALTMALAR VE SİMGELER

\$: Amerikan Doları
₺	: Türk Lirası
AB	: Avrupa Birliği
AED	: Adil Ekonomik Düzen
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BUMKO	: Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
ESA	: Avrupa Muhasebe Sistemi
GİB	: Gelir İdaresi Başkanlığı
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
hmb	: Hazine ve Maliye Bakanlığı
IMF	: International Monetary Fund
İDT	: İktisadi Devlet Teşekkülü
KBDMG	: Kişi Başına Düşen Milli Gelir
KDV	: Katma Değer Vergisi
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsleri
KİK	: Kamu İktisadi Kuruluşları
KMYKK	: Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükte İşletmeler
MB	: Merkez Bankası
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
MGM	: Muhasebe Genel Müdürlüğü
MHAV	: Mal ve Hizmetlerden Alınan Vergiler
MTV	: Motorlu Taşıtlar Vergisi
ÖİV	: Özel İletişim Vergisi
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi
PLS	: Profit and Loss Sharing
RTÜK	: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
sbb	: Strateji ve Bütçe Başkanlığı

SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TL	: Türk Lirası
TSE	: Türk Standartları Enstitüsü
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TMO	: Toprak Mahsulleri Ofisi
vb.	: ve benzeri
VEDOP	: Vergi Daireleri Otomasyon Projesi
vd.	: ve diğerleri
v.y.	: veri yok

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1.1. Türkiye Bütçesi Gelir-Gider Tablosu (Milyon ₺).....	7
Tablo 1.2. Türkiye Bütçesi Gelir-Gider Farkları (Milyon ₺).....	12
Tablo 1.3. Türkiye Merkezi Yönetim İdare Bütçesi (Milyon ₺).....	14
Tablo 1.4. Türkiye SGK Gelir-Gider Dengesi (Milyon ₺).....	16
Tablo 1.5. Türkiye’de Mahalli Yönetim İdare Bütçe Gelir ve Giderleri (₺).....	17
Tablo 1.6. Türkiye Döner Sermayeli Kuruluşların Finansman Dengesi.....	18
Tablo 1.7. Türkiye Fon Gelir Giderleri (Milyon ₺).....	20
Tablo 1.8. Türkiye Bütçesi İçerisinde Vergi Gelirleri (Milyon ₺).....	21
Tablo 1.9. Türkiye Bütçesinde Vergi Türlerine Göre Vergi Gelirleri (₺).....	22
Tablo 1.10. Türkiye Bütçesinde Vergi Türlerine Göre Vergi Oranları (%).....	23
Tablo 1.11. Türkiye Bütçe Sistemine Gelirden Alınan Vergiler (bin ₺).....	24
Tablo 1.12. Türkiye Bütçe Sistemine Servetten Alınan Vergiler (bin ₺).....	25
Tablo 1.13. Türkiye Bütçe Sistemine Mal ve Hizmetlerden Alınan Vergiler (bin ₺).....	26
Tablo 1.14. Türkiye Bütçe Sistemine Mal ve Hizmetlerden Alınan Vergi Oranları.....	27
Tablo 1.15. Türkiye Bütçe Sistemine Mal ve Hizmetlerden Alınan Vergilerin Toplam Vergilere Oranları (%).....	28
Tablo 1.16. Türkiye Bütçe Sistemine Dış Ticaretten Alınan Vergiler.....	29
Tablo 2.1. Türkiye’de Toplanan Vergilerin Türlerine Göre Dağılımı (%).....	40
Tablo 2.2. Türkiye ve Avrupa Birliği (AB) Üyesi Ülkelerdeki Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Dağılımı (%).....	41
Tablo 3.1. Adil Ekonomik Düzenin Temel Esasları.....	65
Tablo 3.2. Faizci Kapitalist Düzen’in Yol Açtığı Sorunlar, Sebepleri ve Çözümleri.....	71
Tablo 3.3. Ekonomik Düzenlerin Dayandıkları Temel Görüşler ve Özellikleri.....	72
Tablo 3.4. 2006-2020 Yılları Arası Türkiye Gelir Dağılımı ve GİNİ Katsayısı.....	77
Tablo 3.5. Ortaklık Ekonomisinde İktisadi Girdiler ve Bölüşme.....	86

GRAFİK DİZİNİ

Grafik 2.1. Türkiye ve 28 AB Üye Ülkelerin Ortalama Dolaylı Vergi Gelirleri (%)	42
Grafik 2.2. Türkiye ve 28 AB Üye Ülkesinin Ortalama Dolaysız Vergi Gelirleri (%).....	42
Grafik 2.3. Haldun-Laffer Eğrisi	48
Grafik 3.1. Lorenz Eğrisi.....	76
Grafik 3.2. 2006 ve 2017 Yılı Türkiye ve Bazı AB Ülkeleri Gini Katsayıları (%)	78

GİRİŞ

Devletler kendi varlıklarını korumak ve halkın refah seviyesini yükseltmek ister. Bunu gerçekleştirmek için ihtiyacı olan en büyük faktör ise, maddi olarak elde edeceği gelirdir. Yine devletlerin dış tehditlere karşı kendini savunmak, iç güvenliğini sağlayarak çeşitli yatırımlar yapmak suretiyle ekonomisini geliştirmek, birtakım hizmetlerde bulunarak halkının eğitim ve refah seviyesini artırmak gibi temel amaçları vardır. Devletler ihtiyaç duydukları tüm bu maddi kaynakları en çok halktan vergi alarak karşılamaktadır.

Vergiler mevcut sistemde doğrudan veya dolaylı olarak elde edilmektedir. Ancak bu vergiler, elde edilme yöntemleri bakımından adil veya adaletsiz bir şekilde toplanmaktadır. Özellikle mevcut ekonomik sistemlerde alınan bu vergiler halkın gelir düzeyleri de dikkate alındığında, yüksek ve düşük gelirliler arasında büyük bir fark oluştuğu görülmektedir. Her ne kadar dolaylı vergilerin herkesten alınması adil görülmekte ise de, yüksek ve düşük gelire sahip olanlar arasında aynı oranda alınması bakımından adaletsiz olmaktadır. Dolayısıyla bu durum vergide adalet anlayışına ters düşmektedir. İşte bu çalışmanın amacı, vergi gelirlerinin; iktisadi istikrar, kalkınma, adil gelir dağılımı, dış ticaret dengesi, istihdam artışı, işsizlik vb. gibi konular üzerinde kamu harcamaları gerçekleştirilirken bütçe dengesinde ortaya çıkacak olan sorunlara Adil Ekonomik Düzende (AED) çözüm yolları sunmaktır.

Vergiler, bütçe içerisinde en büyük gelir sağlayan kalemlerdir. Dolayısıyla bu çalışma, AED’de devletin elde ettiği vergi gelirlerinin; verimlilik, etkinlik ve denetim yolları ile tüm kamu harcamalarının bütçe içerisinde en uygun ve adilane şekilde dönüştürülmesi konusunda katkı sağlayacağından önem arz etmektedir. Bu duruma neden olan mevcut ekonomik sistemlere karşı çözüm yolları getiren AED, İslam Ekonomisinden de aldığı doktrin ve normlar ile dolaylı vergilerin kaldırıldığı, gelir dağılımında adaletin sağlandığı ve üretimin odak noktası haline getirildiği yeni bir sistem sunmaktadır. Bu çalışmada vergi doktrininin dünya üzerinde bilinen

mevcut kaynaklardan yararlanılarak devletlerin gelirlerini nasıl temin ettiği ve günümüz dünyasında çıkmaza giren bütçe sistemlerine karşı İslam Ekonomisi perspektifinde, AED anlayışıyla çözüm ortaya konulmaktadır.

Çalışmada, AED normlarında yer alan vergilendirme esasları ile vergi gelirlerinin ne kadar olduğu ve ne kadarının kamu harcamalarına dönüştürüldüğü hususları niceliksel verilerle gösterilmektedir. Ayrıca elde edilen bulgularla niteliksel veriler belirlenip mevcut ekonomik sistemler ile karşılaştırılarak toplum içerisinde adilane bir dağılımlın nasıl olacağı konusu gösterilmeye çalışılmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde, bütçenin kısa bir tarihsel gelişimi ile Türkiye'deki bütçe sistemlerinin yapısı ve vergilerle olan ilişkisi ele alınmaktadır. Yine Türkiye bütçe sisteminin kavramsal yapısı, hazırlanması, ortaya çıkarılması, kapatılması gibi bütçe ilkeleri ile birlikte vergilerin oluşturduğu oranlar, miktarlar, bütçeye etkisi, olumlu ve olumsuz yönleri ortaya konulmaktadır.

Bu tez çalışmasının ikinci bölümünde; verginin geçmişten günümüze kadar tarihsel gelişimi ile İslam Ekonomisi açısından vergi sistemi kapsamlı bir Şekilde kavramsal olarak ele alınmakta ve yine verginin doğurduğu olumlu ve olumsuz sonuçlar teorik olarak ortaya konulmaktadır.

nc ve son bölümde ise; AED sisteminin temel esaslarından biri olan vergilendirme esasları, mevcut vergilendirme sistemi ile kıyas edilerek ayrıntılı bir Şekilde incelenmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

BÜTÇE KAVRAMI, TARİHSEL GELİŞİMİ VE TÜRKİYE BÜTÇE SİSTEMİNİN VERGİLER İLE İLİŞKİSİ

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye'nin bütçe sistemi açıklanmıştır. Türkiye'nin bütçe yapısı ile bütçeyi oluşturan kalemlerin bazı yıllara ait gelir-gider dengesine ilişkin veriler gösterilmiştir. Özellikle Türkiye'nin bütçe sisteminde yer alan vergilerin, gelir-gider dengesi üzerindeki rolü ve mevcut vergi sisteminden kaynaklanan aksaklıkların Türkiye bütçesi üzerinde ne gibi olumsuzluklar oluşturduğu belirtilmiştir. Yine ekonomik verilerle verginin bütçeye olan etkisi gösterilerek Türkiye ekonomik sisteminin mevcut durumları açıklanmaya çalışılmıştır.

1.1. BÜTÇE

Fransızcadan Türkçeye geçen bir kavram olan bütçe, Latince kökenli olup torba anlamına gelmektedir. Bütçe, kavram olarak ilk defa 17. yy.' da İngiltere'de kullanılmıştır. Türkiye'de ise, bütçe kavramı ilk olarak 1876 Kanuni Esasi'de kullanılmıştır. Geçmişte Türkçede bütçe kelimesinin yerine muvazene (denge) defteri veya muvazene-i umumiye (genel denge) denilmekteydi. Günümüzde ise devletin gelir-gider tahminini gösteren belge anlamına gelmektedir (Pehlivan, 2009: 201).

Bütçenin hazırlanmasını zorunlu kılan ölçüt, gelir ve giderlerin aynı dönemde gösterilmesidir. Bütçe; şirket, kurum ve devletin elde ettiği gelirlerin nasıl dağıtılıp tahsis edildiği hususunda denetleme olanağı sağlayan; planlama faaliyetlerinde harcamaların daha rasyonel biçimde nasıl yapılacağını gösteren kanuni bir araçtır. Bütçede planlanan gelir-gider dengesinde, gelirlerin giderleri aşması sonucu oluşan durum bütçe fazlası, giderlerin gelirleri aşması durumunda ortaya çıkan fark bütçe açığı ve gelir-gider eşitliğinde ise, bütçe dengesi söz konusudur.

1.1.1. Bütçenin Tanımı ve Kapsamı

Bütçe genellikle bir yılı kapsayan, genel olarak kişi, aile, kurum, şirket veya devlet tarafından elde edilecek gelir ve giderleri gösteren bir tablodur. Bütçede, çeşitli kaynaklardan elde edilecek gelirler ve bu çeşitli alanlara yapılacak harcamalar gösterilmektedir (Seyidoğlu, 2002: 78).

Bütçe, özelliklerine göre;

- Elde edilen kaynaklar için hedeflenen planları tespit eder.
- Bir kanun olduğu için bütçe kanununda yer almayan hiçbir gelir veya gider kamu kuruluşlarınca gerçekleştirilemez.
- Tahmini verileri gösteren mali yapıda bir belgedir.
- Amacı içerisinde kullanıldığında ekonomik, hukuki ve siyasi yönden sorunlara çözüm üretir.
- Sadece kamusal gelir ve giderler gösterilir.
- Yapısı itibarıyla önce giderler belirlenir, daha sonra ise giderlere uygun gelir oluşturulur.
- Bütçede oluşan açıklar, devlet tarafından ya vergi oranları artırılarak ya da yeni vergiler getirilerek karşılanmaktadır (Yönel, 2018).

Bütçe hazırlanıp uygulanırken birtakım ilkeler göz önünde bulundurularak yapılmaktadır. Bu ilkeler:

- Genellik ilkesi; devletin bütün gelir ve giderlerinin bütçede birbirlerinin karşılığı olarak gösterilmesidir.
- Birlik ilkesi; devletin bütün gelir ve giderlerinin tek bir bütçede gösterilmesidir.
- Ön izin ilkesi; devletin ilgili yılda yapacağı bütçeyi ilgili yıl gelmeden önce bütçe kanununun çıkartılmasıdır.
- Yıllık olma ilkesi; uygulama zamanı olarak bütçenin en uygun, bir yıllık dönemler temel alınarak oluşturulmasıdır. Bütçenin plan, uygulama ve denetlenmesinde en sağlıklı tahmin süresi bir yıl olarak kabul edilmektedir.
- Açıklık (anlaşılabilirlik) ilkesi; bütçenin açık ve herkesin rahatlıkla anlayabileceği nitelikte olmasıdır.

- Alenilik ilkesi; bütçe hazırlanırken yapılacak işlem ve uygulamaların, engel olmaksızın herkes tarafından izlenebilmesidir.
- Doğruluk ilkesi; bütçe hazırlanırken veya uygulama esnasında yapılan çalışmaların, gelir ve giderlerin olduğundan daha az veya daha fazla gösterilmeden aynen yansıtılmasıdır.
- Samimilik ilkesi; devletin bütçe gelir-gider tahminleri oluşturulurken mevcut durumların doğru bir şekilde yansıtılması, gerçek verilerin çarpıtılmadan belirtilmesidir (Akdoğan, 2009: 334-340).
- Ayrım (tahsis) ilkesi; bütçe hesaplamasında ilgili yıl için yapılacak olan ödemelerdir.
- Tasarruf ilkesi; gereksiz harcamalar engellenerek verimlilik sağlama noktasında asgari düzeyde harcama yapılıp azami hizmetin gösterilmesidir.
- Denklik ilkesi; kısaca bütçenin gelir-gider denkliğinin sağlanmasıdır (Doğruyol, 2010: 446-449).
- Mali saydamlık ilkesi; elde edilen kamusal kaynakların kullanımı ve denetiminin sağlanmasıdır.
- Hesap verilebilirlik ilkesi; bütçe hazırlanırken kamusal kaynakların kullanımı ve denetiminden sorumlu olanların, bu kaynakların ekonomik, verimli ve hukuki olarak elde edilmesi, kullanılması, muhasebeleştirilmesi ile ilgili olarak hesap verebilmesidir.
- Frederick Winslow Taylor'a göre toplam üretim miktarının artırılması olan verimlilik ilkesi; elde edilen kaynakların makro düzeyde kullanılması veya her bir mal ve hizmet için ayrı ayrı kullanılmasıdır (Murat Yayınları, 2021).

Bütçe hazırlanırken uygulanan geleneksel ve modern bazı yöntemler şu şekildedir:

- Performans bütçe; devletin ürettiği mal ve hizmetleri yerine getirmek için yapmış olduğu her türlü nihai üretimden dolayı katlanması gereken maliyetin asgari seviyeye indirilmesiyle oluşan bütçedir.
- Milli bütçe; bütçe hazırlanırken kamu kesiminin ekonomideki ağırlığından dolayı iktisadi ve mali politikaya yön verebilen bütçedir.
- Program bütçe; kamusal alanda sağlanan verim, tasarruf ve birtakım etkinliklerin en iyi biçimde kullanılmasını amaçlayan bütçedir.

- Sıfır tabanlı (esaslı) bütçe; bütçesi hazırlanan ilgili mali yıl bütçe ödeneklerinin bir önceki yıla göre sıfır olarak kabul edilmesidir.
- Telafi edici bütçe; devletin bütçe dengesinde oluşan bütçe açıklarını gidermek için borçlanmalara başvurmasını sağlayan bütçedir.
- Devri (Konjonktürel) bütçe; her zaman ilgili yıla ait dengesi sağlanamayan bütçenin fazla veya açık vermesinden dolayı ilgili yılın bir sonraki yılda dengesinin sağlanmasıdır.
- Klasik (denk) bütçe; gelir ve giderlerin birbirini karşıladığı, bütçenin açık vermediği durumda oluşan bütçedir (Pehlivan, 2009: 211-216)

Bütçenin birçok fonksiyonu vardır. Bunlar:

- İktisadi ve mali fonksiyonu; bütçe içerisinde belirtilen kamu hizmetlerinin en az kaynakla denkliği gözetilerek belirli bir plan çerçevesi içerisinde gerçekleştirilmesidir.
- Hukuki fonksiyonu; belirli bir süreyi temel alan, kanun çerçevesinde mali ve iktisadi hayata yön verebilen, yayınlanırken Cumhurbaşkanının geri gönderemediği fonksiyondur.
- Siyasi fonksiyonu; baskı ve çıkar grupları içerisinde hükümet üzerinde etkili olma durumudur.
- Denetim fonksiyonu; kamu gelirlerini harcayacak olan kuruluşların bütçedeki ödeneklerin ne ölçüde sağlıklı harcama yapılıp yapılmadığını ve meydana gelebilecek aksaklıkların ortaya çıkartılarak önlenmesidir (Kaya, 2014: 144-145).
- Kaynak tahsisinde etkinlik fonksiyonu; tam kamusal ve yarı kamusal malların üretilmesinde özel sektör mü yoksa kamu sektörünün mü etkin olacağı hususunda yapılacak harcamaların bütçede gösterilmesidir. Ayrıca dışsallıklar, riskler ve belirsizlikler, üretim aşamasında yapılacak harcamalar da bütçede gösterilmektedir.
- Gelir dağılımında adalet fonksiyonu; devlet tarafından toplanan vergilerin ortaya konulan hizmet karşılığında yapılan harcamalar ile zenginden alınıp fakire dağıtılması işleminin bütçe aracılığıyla yapılmasıdır.

- Ekonomik istikrar fonksiyonu; tam istihdam, fiyat istikrarı, ödemeler dengesi ve ekonomik kalkınmayı sağlayacak çözümlerin bütçe aracılığıyla gerçekleştirilmesidir (Dülger, 2013: 8-9).

Mevcut bütçe sisteminde bütçe dengesini oluşturan gelir kalemleri; vergi gelirleri, teşebbüs ve mülkiyet gelirleri, alınan bağış ve yardımlar ile özel gelirler, sermaye gelirleri, alacaklardan tahsilat ve diğer gelirlerden oluşmaktadır. Bütçe gider kalemleri ise; personel ve sosyal güvenlik kurumları devlet primi giderleri, mal ve hizmet alım giderleri, cari transferler, sermaye giderleri, sermaye transferleri, borç verme ve faiz giderleridir (Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2021).

Tablo 1.1. Türkiye Bütçesi Gelir-Gider Tablosu (Milyon ₺)

Yıllar	Bütçe Gelirleri				Bütçe Giderleri				Faiz Vergi
	Vergiler	Diğer Gelirler	Toplam Gelirler	Vergi Bütçe Geliri	Faiz Dışı Giderleri	Faiz Giderleri	Toplam Giderler	Faiz Bütçe Gideri	
2000	26.504	6.936	33.440	79,3	26.265	20.439	46.705	43,8	77,1
2001	39.736	11.807	51.543	77,1	39.517	41.062	80.579	51,0	103,3
2002	59.632	15.960	75.592	78,9	63.812	51.870	115.682	44,8	87,0
2003	84.316	15.934	100.250	84,1	81.846	58.609	140.455	41,7	69,5
2004	90.077	20.644	110.721	81,4	84.532	56.488	141.021	40,1	62,7
2005	106.929	31.052	137.981	77,5	100.418	45.679	146.098	31,3	42,7
2006	137.480	36.003	173.483	79,2	132.163	45.963	178.126	25,8	33,4
2007	152.835	37.525	190.360	80,3	155.315	48.753	204.068	23,9	31,9
2008	168.109	41.490	209.598	80,2	176.369	50.661	227.031	22,3	30,1
2009	172.440	43.018	215.458	80,0	215.018	53.201	268.219	19,8	30,9
2010	210.560	43.717	254.277	82,8	246.060	48.299	294.359	16,4	22,9
2011	253.809	43.014	296.824	85,5	272.375	42.232	314.607	13,4	16,6
2012	278.781	53.694	332.475	83,9	313.471	48.416	361.887	13,4	17,4
2013	326.169	63.513	389.682	83,7	358.239	49.986	408.225	12,2	15,3
2014	352.514	72.868	425.383	82,9	398.839	49.913	448.752	11,1	14,2
2015	407.818	74.961	482.780	84,5	453.301	53.004	506.305	10,5	13,0
2016	459.002	95.138	554.140	82,8	533.825	50.247	584.071	8,6	10,9
2017	536.617	93.873	630.490	85,1	621.557	56.712	678.269	8,4	10,6
2018	621.536	136.460	757.996	82,0	756.848	73.961	830.809	8,9	11,9
2019	673.860	201.420	875.280	77,0	900.087	99.940	1.000.027	10,0	14,8
2020	784.602	171.986	956.588	82,0	956.521	138.940	1.095.461	12,7	17,7

Kaynak: TCMB, Hazine ve Maliye Bakanlığı, TÜİK, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2021

Tablo 1.1.'e göre Türkiye'nin 2000'li yıllarda vergi gelirleri (26 milyar ₺) bütçe gelirlerinin (33 milyar ₺) yaklaşık %79,3'ünü oluştururken; faiz giderleri ise (20 milyar ₺), bütçe giderlerinin (47 milyar ₺) yaklaşık olarak %43'ünü oluşturmaktadır. 2020 yılında ise, vergi gelirleri (785 milyar ₺) bütçe gelirlerinin (

960 milyar ₺) yaklaşık %82'sini oluştururken; faiz giderleri (139 milyar ₺) ise, bütçe giderlerinin (1.100 milyar ₺) yaklaşık %12,7'sini oluşturmaktadır. Tablo 1.1'e göre faiz giderlerinin bütçe giderleri içerisindeki payı son yıllarda yaklaşık olarak %40'tan %10'a düşmüştür. Bunun sebebi, faiz dışı giderlerinden olan; personel ve sosyal güvenlik kurumları devlet primi, mal ve hizmet alımı, cari ve sermaye transferleri, borç verme, yedek ödenekler ve sermaye giderlerinin toplam bütçe giderleri içerisindeki payının faiz giderlerinden daha büyük oranda artmasıdır. Bu bağlamda dalgalanma görülen faiz giderleri oranının bütçe içerisindeki payı, düşüş eğilimindedir.

Bütçe açığı, borç anlamına gelmektedir. Ortaya çıkan bu borç, karar verici organlar tarafından ya vergiler artırılarak ya da yeni vergiler konularak karşılanmaktadır. Denk bütçenin sağlanması amacıyla başvurulan bu yöntem, vergilerin bütçe gelirleri içerisinde oranlarını sürekli olarak arttırmaktadır. Üretim odaklı bir ekonomik sistemde faizin olmaması bütçeyi dengeye getirecek ve yatırımlar, istihdam, üretim, ihracat vb. faktörlere kaynak aktarılması ekonomik büyümeyle birlikte refah artışını da sağlayacaktır (Akgül, 2013: 58). Özellikle krizler döneminde meydana gelen finansal borçlar faizlere yansımaktadır.

Mevcut sistemlerde devletin borçlanması kredi ve faizlerden dolayı emeğin sömürülmesine neden olmaktadır. Ayrıca, bütçe açıklarına neden olan en büyük bütçe gideri kalemlerinden biri olan faizler, geçmişten günümüze sürekli olarak değişim yaşamaktadır. Tarihsel süreçte hem toplumun ileri gelenleri tarafından hem de kutsal kitaplarda faiz yasaklanmıştır. Günümüz dünyasında da bazı düşünür ve bilim adamları tarafından gelir dağılımında adaletsizliğe neden olan faizler, topluma olumsuz sonuçlar verdiği konusunda eleştirilmektedir. Bu bağlamda gelir dağılımındaki adaletsizliğin, sömürü ve kölelik unsuru olarak kullanıldığı ifade edilmektedir (Yaşar ve Sugözü, 2020: 87).

1.2. BÜTÇENİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Devlet, varlığını devam ettirmek için tarih boyunca mali araçlarını geliştirmiştir. Özellikle elde edilen gelirlerin kamusal alanda harcanması, devletin halk üzerindeki varlığını idame ettirmesi için doğal bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bütçe ileriki bir dönemi ve devletin yapmış olduğu harcamaları gösteren bir belge olduğundan; öteden beri savaş, ekonomik kriz, yönetim yapısı vb.

gibi kamu harcamalarını etkileyen konular, devletin bütçe yapısında değişiklikler meydana getirmiştir.

Bütçe, tarihi gelişim sürecinde üç aşamadan geçmiştir. İlk olarak vergiler, karar verici organlar tarafından kanunlaştırılarak yürürlüğe konmuştur. Yürürlüğe giren kanunlarla halk hem verdikleri vergilerin nerelerde harcandığını öğrenmekte hem de devlet elde ettiği vergileri halka açıklamaktadır. Bu bağlamda karar verici organları seçen halk, hükümeti de denetleme imkânını elde etmiş olmaktadır. İkinci olarak devletin elde ettiği gelirlerin, nerelere ve nasıl harcadığının gösterilmesi bütçe ile mümkün olmaktadır. Son olarak da hükümetin gelir-gider dengesinin belirli bir süre ile sınırlı olmasıdır. Bütçenin hazırlanması gelir-gider dengesinde aşamanın tamamlandığını göstermektedir (Pehlivan, 2009: 204).

Öteden beri İngiltere krallıkla yönetilmektedir. İngiltere’de krallar, savaş ve ekonomik kriz gibi devletin giderlerinin arttığı dönemlerde harcamaları karşılamak amacıyla bütçenin en büyük payını oluşturan vergilere müracaat ederek halktan daha fazla vergi almıştır. Bu durum halkın vergiler karşısında ödeme güçlüğü çekmesine ve yine halkın devlete isyan etmesine neden olmuştur. Daha sonra halk, ödeyemediği vergilere karşı 1215 yılında İngiltere kralı John’a tepki göstererek ‘Magna Carta Libertatum’ (Büyük Özgürlükler Fermanı) ile Kral John’un yetkilerini sınırlandıran ve vergi gelirlerinden sorumlu olarak bu yetkiyi hükümete bırakan kanun çıkartmıştır (Pehlivan, 2009: 203). Bu belge ile bütçenin temeli atılırken vergilendirme sistemi de kanuni bir güvenceye alınmıştır. Böylece ‘Magna Carta Libertatum’ dünyada ilk anayasal metin olarak tarihteki yerini almıştır.

1688 yılı İngiltere’inde ‘Bill of Rights’ (İnsan Hakları Kanunu’nda) yer alan vergi gibi gelirler Magna Carta Libertatum’da yer alan maddelerle birlikte genişletilerek kamu harcamaları kapsamına alınmıştır. Bu bağlamda bütçe parlamentoya verilerek kanuni gerekçesi de belirlenmiştir. 1760’da İngiliz hükümeti bütçeyi onaylama hakkına sahip olmuştur. 1787’de Konsolide Fon Yasası (Consolidated Fund Act) ile İngiltere bütçesinde devletin tüm gelir-giderlerini hazırlama yetkisini ele geçirmiştir. 1822 İngiltere’inde bütçe ‘‘Hazine Şansölyesi’’ tarafından hükümete sunulmaya başlanmış ve modern bütçenin temelleri atılmıştır. 1860 İngiltere’inde bütçe sadece mali bir belge olmaktan çıkarak ulusal bütçe ismini almış ve devletin bütün gelir-giderlerini gösteren bir belge haline gelmiştir (Murat

Yayımları, 2021). 1860 yılı İngiltere’inde kabul edilen bütçe sistemi uygulamada hala devam etmektedir.

1789 ihtilali öncesi Fransa’da vergiler devlet tarafından gönüllülük esasına göre toplanmaktaydı. Daha sonra vergiler IV. Henry ile keyfi muamelelerle toplanmaya başlanmıştır. XIV. Louis döneminde Fransa’da toplanan vergiler meclis dışı tamamen keyfiyetle toplanmış, vergi oranları ve türleri de arttırılmıştır. Özellikle 1789 ihtilal sonrası Fransa’da kilisenin vergi üzerindeki yetkileri kaldırılmıştır. 1793’te vergi hükümleri Fransa Anayasasında kamusal gelir-gider dengesini oluşturacak şekilde yer alarak bütçe sistemi gerçekleştirilmiştir. 1814 yılı Fransa’da Napolyon ve hükümetinin devrilmesiyle çağdaş anlamda ‘‘Restorasyon Dönemi’’ bütçesi oluşturulmuştur. 1831’de ise kanuni hak elde eden Fransız Meclisi, devlet bütçesini tek başına onaylama yetkisine sahip olmuştur. Klasik bütçe sisteminin öncüsü olan Fransa’da kamu harcamaları ve vergi oranlarını azaltma, artırma, vergi koyma veya kaldırma gibi yetki ve görevler, anayasal hükümleri ile mecliste kanuni bir gerekçe olarak belirtilmiştir (Murat Yayınları, 2021). 1862 yılında Fransa Meclisi tarafından kabul edilen ‘‘Genel Kamusal Muhasebe Kararnamesi’’ ile bütçenin yasallığı, yıllık olması, hükümet tarafından onaylanması vb. özellikler ile modern bütçe anlayışına geçilmiştir. 1940 yılından itibaren Fransa’da bütçe bütün haklarıyla meclisten hükümete geçerek 1946 Fransa Anayasasındaki yerini almıştır. Son olarak 2001’deki düzenlemeyle Fransız bütçe sistemindeki kamu gelir ve giderlerini azaltma, arttırma, vergi koyma veya kaldırma yetkileri meclise verilmiştir (Egeli, 2019).

Amerika’nın keşfinden itibaren sömürülen koloniler, 1765’te İngiltere’nin Pul Yasasına (Stamp Act) karşı çıkararak vergileri ödememiştir. Mecliste temsilci bulunduramayan koloniler, seslerini duyurmak için ayaklanarak 1776’da Bağımsızlık Bildirgesi yayınlamış ve 1783’te bağımsızlıklarını ilan etmiştir. ABD’nin kurulmasıyla açılan meclis, devletin gelirlerini her konuda meclisin onayından geçmesini zorunlu kılmıştır. Yeni kurulan Amerika’da bütçeyle alakalı olarak bütün meclis üyeleri, günümüz bütçe komisyonu gibi karar almaya başlamıştır. Bu bağlamda Amerika için modern bütçe yapısının ilk temelleri de atılmıştır. 1791’de bütçeleme hakkını eyaletlerde federal devletlere veren ABD, iç savaştan sonra 1912 yılında Başkan Taft önderliğinde Ulusal Bütçe İhtiyacı Komisyonu tarafından örgütsel yapı incelenerek, hükümet harcamaları hakkında ilk kez ayrıntılı olarak bilgi

toplama hakkına sahip olmuştur. 1913'te anayasada yapılan değişiklikle gelirlerin vergilendirilmesi usulü getirilerek eyaletlerdeki federal devletler tarafından bütçe sistemi geliştirilmiştir. ABD önderliğinde 1920'de kurulan Milletler Cemiyeti, bütçenin politik olarak önemini arttırmıştır (Egeli, 2019). Dolayısıyla uluslararası düzeyde oluşturulan bir kuruluşun ihtiyacı olan bütçenin özellikleri de artmış olmaktadır. Son dönem ABD'de yönetim reformları gerçekleştirilerek günümüzdeki duruma gelmiştir.

Türkiye bütçe sistemi, temel yapısını Osmanlı Devleti bütçe sisteminden almaktadır. Osmanlı Devleti bütçe sisteminde, özellikle Tanzimat Döneminden önceki dönemde, gelirler dini anlayış üzerine kurulmuştu. Bu anlayışa göre zekât, öşür, cizye ve haraç şeri vergileri oluştururken; ticaret, gümrük ve zanaattan alınan vergiler örfi vergileri oluşturmaktaydı. Osmanlı Devleti bütçesindeki en büyük giderleri ise, savaş kalemi oluşturmaktaydı. Defterdarlık bunu hesap hulasaları, masraf cetvelleri ve layihalar adı altında yapmıştır. 1863-64 yılında hazırlanan bütçe, batı tarzı ilk bütçe olup 1876'da çıkarılan anayasa ile bütçe klasik anlamda benimsenmiştir. Bu anayasa ile Sayıştay denetimi, Kesin Hesap Kanunu ve gelir-giderlerin yıllık olması gibi ilkeler kabul edilmiştir. 1910 Muhasebe-i Umumiye Kanunu 2003 tarihine kadar yürürlükte kalmıştır. Osmanlı Devleti'nin son bütçesi ise 1918 tarihli bütçedir (Egeli, 2019).

Türkiye'nin ilk bütçesi 1924 yılında hazırlanmıştır. 1950 yılına kadar klasik bütçelemeye devam edilmiş ve bu tarihten sonra harcamalar kısmında ilk defa sınıflandırma yapılmıştır. 1961 Anayasası ile vergi, gider ve bütçe kanunlarına göre anayasaya uygunluk getirilerek bütçenin yargı denetiminden de geçebileceği anlaşılmıştır. 1964-73 yılları arasında ise, kurum ve kuruluşların bütçe kalemlerinde yeni sınıflandırmalar ortaya çıkmıştır. Özellikle 1973'ten sonra "Program Bütçe Sistemi" ile bütçelemede fonksiyonel sınıflandırmaya yapılmış ve 1980'den itibaren liberal ekonomi modellerinin ülkede uygulanması ile bütçe sisteminde değişikliğe gidilmiştir. Türkiye'de 1995 yılında Kamu Mali Yönetimi Projesi, 2004 yılında IMF'nin yardımlarıyla Devlet Mali İstatistikleri ve AB'de uygulanan ESA'95 (Avrupa Muhasebe Sistemi) bütçe sistemi uygulanmaya başlanmıştır. 2006 yılında mahalli idareler, SGK, düzenleyici ve denetleyici kurumlar ve özel bütçeli idareler bu sistemlere göre bütçelerini hazırlamıştır. Ayrıca bütçenin yıllık olması, kalkınma planlarının daha uzun sürmesi ve AB'ye uyum süreci gibi konular, bütçe yapısında

uyumsuzluğa neden olmaktadır. Bunu gidermek için 2003'te 5018 sayılı KMYKK ile performans esaslı bütçeleme yapılmıştır (Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, 2021). Yani Türkiye'de 2003-2006 yılları arası konsolide (destekli) bütçe uygulanırken, 2006'dan sonra merkezi yönetim bütçesi sistemi uygulanmaya başlanmıştır.

1.3. TÜRKİYE BÜTÇE SİSTEMİ

Anayasanın 161. maddesi: "Devletin ve kamu tüzel kişilerinin (KİT'ler hariç) harcamaları yıllık bütçelerle yapılır. Merkezi yönetim bütçesinin nasıl hazırlanacağı kanunla belirlenir." hükmüncü Türkiye bütçe sisteminin kaynağı gösterilmiştir (Anayasa, 1982). Ayrıca 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununun (KMYKK) 12. maddesinde: "Genel yönetim kapsamındaki idarelerin bütçeleri; merkezî yönetim bütçesi, sosyal güvenlik kurumları bütçeleri ve mahallî idareler bütçeleri olarak hazırlanır ve uygulanır. Kamu idarelerince bunlar dışında herhangi bir ad altında bütçe oluşturulamaz" hükmü yer almaktadır (KMYKK, 2003).

Tablo 1.2. Türkiye Bütçesi Gelir-Gider Farkları (Milyon ₺)

Yıllar	Bütçe Gelirleri	Bütçe Giderleri	Bütçe Gelir-Gider Farkı	Bütçe Gelir - Gideri Karşılama Oranı
2000	33,440	46,705	-13,265	71,59
2001	51,543	80,579	-29,736	63,96
2002	75,592	115,682	-40,090	65,34
2003	100,250	140,455	-40,204	71,37
2004	110,721	141,021	-30,300	78,51
2005	137,981	146,098	-8,117	94,44
2006	173,483	178,126	-4,643	97,39
2007	190,360	204,068	-13,708	93,28
2008	209,598	227,031	-17,432	92,32
2009	215,458	268,219	-52,761	80,32
2010	254,277	294,359	-40,081	86,38
2011	296,824	314,607	-17,783	94,34
2012	296,824	361,887	-29,412	82,02
2013	332,475	408,225	-18,543	81,44
2014	389,682	448,752	-23,370	86,83
2015	425,383	506,305	-23,525	84,01
2016	482,780	584,071	-29,932	82,65
2017	554,140	678,269	-47,779	81,69
2018	757,996	830,809	-72,813	91,23
2019	875,280	1.000,027	-124,747	87,52
2020	956,588	1.095,461	-138,873	87,32

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2021

(Not: 2006 yılından itibaren Merkezi Yönetim Bütçesi kullanılmıştır.)

Türkiye'nin 2000-2020 yılları arası bütçe gelir-giderleri Tablo 1.2.'de gösterilmiştir. Buna göre bütçe gelir-giderleri sürekli artmıştır. Bütçe gelir-gider farkı ve buna bağlı olarak, bütçe gelir-giderleri karşılama oranlarında ortalama olarak %83 oranında dalgalanma olduğu görülmektedir.

Ülkemizdeki bütçe açıkları özellikle 1970'li yıllarda başlamış olup bu durum özel sektör kredi miktarı ve yatırımları azaltarak büyüme ve enflasyon ile birlikte toplum refahını da olumsuz yönde etkilemektedir. Bütçe açıkları özel sektör için temin edilen kredilerin güçleşmesine, yatırımların azalmasına, büyümenin ve enflasyonun da olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır. (Yıldırım; Karaman; Taşdemir, 2016: 427)

1.3.1. Türkiye Bütçe Sisteminde Bütçe Çeşitleri

Türkiye'de 24.12.2003 tarihinde kabul edilen 5018 sayılı KMYKK ile merkezi yönetim bütçe kanunu uygulamasına geçilmiştir (Resmi Gazete, 2021). 1982 Anayasasının 161. maddesinde: "Kamu idarelerinin ve kamu iktisadi teşebbüslerin dışındaki kamu tüzel kişilerin harcamaları yıllık bütçelerle yapılır" (Anayasa, 1982) şeklinde bütçe tanımı yapılmıştır. 5018 sayılı KMYKK 3/h maddesinde: "Bütçe, belirli bir dönemdeki gelir-gider tahminleri ile bunların uygulanmasına ilişkin durumların gösterildiği ve belirli kurallara göre yürürlüğe konulan belgedir" şeklinde ifade edilmektedir (Pehlivan, 2009: 202). KMYKK'ye göre bütçe hazırlanırken ve uygulanırken yapılan düzenlemeler şu şekildedir:

- Merkezi Yönetim Bütçesi; genel bütçe, özel bütçe, düzenleyici ve denetleyici kurum bütçesinden oluşmaktadır. Ayrıca sosyal güvenlik kurumları bütçesi ve mahalli idare bütçesini kapsayan belediye, il özel idaresi, diğer birlik ve idarelerden oluşmaktadır.
- KMYKK'de daha önce uygulanan nakit esası kaldırılarak tahakkuk esasına geçilmiştir.
- Bütçe hazırlanırken, performansa göre iki yıllık tahminlerle oluşturulacaktır.
- KMYKK ile analitik bütçeleme sistemi uygulanmaya başlanmıştır.
- KMYKK ile kamu idarelerinin tüm gelir ve giderleri bütçede gösterilmesi kararlaştırılmıştır.
- KMYKK ile israf, savurganlık, zimmet ve yetkiyi kötüye kullanmaya karşı iç ve dış denetim kontrolleri getirilmiştir (Şahin, 2007: 562-563).

1.3.1.1. Merkezi Yönetim İdare Bütçesi

Türkiye bütçe sistemi 5018 sayılı KMYKK'nin 3. maddesine göre, merkezi yönetim idare bütçesi; genel bütçe kapsamında kuruluşlar, özel bütçe kapsamında kuruluşlar, denetleyici ve düzenleyici kurum bütçeleri şeklindedir.

Tablo 1.3. Türkiye Merkezi Yönetim İdare Bütçesi (Milyon ₺)

Yıllar	Gider			Gelir		
	Genel Bütçeli İdareler	Özel Bütçeli İdareler	Düzenleyici ve Denetleyici İdare Bütçesi	Genel Bütçeli İdareler	Özel Bütçeli İdareler	Düzenleyici ve Denetleyici İdare Bütçesi
2006	175.084.118	10.225.121	1.330.226	169.315.825	10.727.041	1.407.022
2007	200.206.450	12.661.479	1.473.982	185.715.245	13.043.253	1.585.185
2008	222.055.561	14.526.959	1.692.598	204.183.681	14.968.159	1.746.620
2009	262.597.514	17.368.170	1.819.210	209.484.498	18.495.926	1.811.075
2010	288.191.564	20.069.023	1.794.151	246.869.333	20.937.531	1.892.752
2011	307.039.342	39.565.670	1.999.732	288.103.108	37.501.920	2.095.475
2012	353.641.946	51.140.872	2.193.643	323.229.597	50.530.707	2.338.031
2013	397.275.132	57.090.735	2.430.917	377.342.211	58.596.754	2.678.061
2014	434.265.539	65.356.039	2.962.157	410.959.776	65.331.964	3.192.352
2015	491.864.455	78.095.078	3.037.047	466.679.075	72.280.087	3.529.411
2016	569.116.635	85.186.708	3.840.812	536.262.725	86.639.128	3.945.940
2017	659.558.969	99.655.040	3.941.505	610.259.005	106.371.240	4.243.180
2018	804.974.429	120.749.318	4.645.285	732.401.404	118.899.161	5.224.612
2019	978.569.401	104.640.636	6.089.661	852.407.710	106.754.086	6.759.332
2020	1.181.655.949	120.155.381	6.861.504	1.005.910.088	121.615.558	7.888.634

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü, 2021

Tablo 1.3.'te, 2006'dan sonra genel bütçeli idarelerin gelir ve giderlerinin sürekli olarak arttığı görülmektedir. Genel bütçeli idarelerin gelir ve giderleri hiçbir yılda dengeye gelememiş ve her yıl açık vermiştir. Özel bütçeli idareler bütçesi 2006-2008 yılları arasında açık verirken, bunun dışındaki yıllarda ise fazla vermiştir. Yine tabloya göre düzenleyici ve denetleyici kuruluşların bütçesinde genel olarak gelirler, giderleri karşılamakta ve bu kuruluşların bütçelerinin dengede olduğu görülmektedir. Genel toplamda merkezi yönetim idare bütçe gelirleri, giderleri karşılayamadığı için açık vermektedir.

2003'te kabul edilen KMYKK ile 2006 mali yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu uygulamasına geçilerek genel ve katma bütçe kapsamında olmayan kamu idaresi merkezi yönetim bütçesi kapsamına alınmış ve KMYKK ile merkezi yönetim bütçe sistemi, 2006 yılından itibaren uygulamaya başlanmıştır.

1.3.1.1.1. Genel Bütçe Kapsamında İdare Bütçesi

5018 sayılı KMYKK'nin I sayılı cetveli 12. maddesine göre genel bütçe, devlet tüzel kişiliğine dâhil olan kamu idarelerinin bütçesini kapsamaktadır. Genel bütçeli idarelerin bütçesi, toplam bütçenin yaklaşık %90'ını oluşturmaktadır. Genel bütçe kapsamında bulunan idareler; Cumhurbaşkanlığı, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), tüm bakanlıklar ile bazı müsteşarlıkları, genel müdürlük ve yüksek yargı organlarından oluşmaktadır (Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2021). Genel bütçeli kamu idareleri tüzel kişiliğe sahiptir. Hazine, genel bütçeli kuruluşların bütçeleme işlemlerini yapmaktadır. Genel bütçeli kamu idareleri mal varlıklarını Maliye Bakanlığı tarafından yürütmektedir (Çakır, 2013: 68). Genel bütçeli idareler, gelirleri bakımından giderleri karşılayamamakta ve bütçeleri açık vermektedir.

1.3.1.1.2. Özel Bütçe Kapsamında İdare Bütçesi

5018 sayılı KMYKK'nin I sayılı cetveli 12. maddesine göre özel bütçe, bir bakanlığa bağlı olarak kamu hizmetini yürütmek amacıyla gelir elde eden, harcama yapabilen, kuruluş ve işleyiş olarak özel kanunla kurulan idarelere ait bütçedir. Özel bütçeli idarelerin bütçesi, toplam bütçenin yaklaşık %10'u kadardır. Özel bütçeli kuruluşlar; üniversiteler, müdürlükler, Türk Standartları Enstitüsü (TSE), Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK), bazı başkanlık ve kurumlardan oluşmaktadır (Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2021). Özel bütçeli idarelerin tüzel kişiliği vardır. Özel bütçeli idareler, genel olarak; sosyal, bilimsel, teknik ve kültürel alanda hizmet görmektedir. Özerk veya belirli bakanlıklara bağlıdır. Kendilerine ait mal varlıklarına ve gelire sahiptir (Çakır, 2013: 69).

1.3.1.1.3. Düzenleyici ve Denetleyici İdare Bütçesi

5018 sayılı KMYKK'de III sayılı cetveli 12. maddesine göre düzenleyici ve denetleyici idari bütçesi, özel kanunla kurulan kurul ve kuruluş gibi teşkilatların bütçesini oluşturur. Bu kurumlar: SPK, RTÜK, Rekabet Kurumu, BDDK, Kamu İktisadi Kuruluşlar (KİK), Düzenleme Kurumu ve Tütün, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler Piyasasından oluşmaktadır (Kaya, 2014: 155). Düzenleyici ve denetleyici kurumlar, kanunla kurulmaktadır. Düzenleyici ve denetleyici idareler, özellikle ekonomik ve sosyal alanlarda düzenleme, denetleme ve yönlendirme yapmaktadır. Ayrıca, düzenleyici ve denetleyici idareler özerk yapıda olmakla

birlikte kamu tüzel kişiliğine de sahiptir (Çakır, 2013: 70). Düzenleyici ve denetleyici idare bütçe gelirleri, giderlerinin yaklaşık olarak tamamını karşılamaktadır. Düzenleyici ve denetleyici idarelerin bütçeleri merkezi bütçe içerisinde çok küçük bir pay (%0.7) oluşturmaktadır.

1.3.1.2. Sosyal Güvenlik Kuruluşları Bütçesi

Sosyal güvenlik kuruluşları, bireylerin fiziki ve ekonomik yönden uğradıkları zararları tanzim etmek veya bu zararı azaltmak için sosyal devlet gereği kurulan kamu kuruluşlarıdır (Çakır, 2013: 70). 5018 Sayılı KMYKK'nin 12. maddesi IV sayılı cetvelde yer alan Emekli Sandığı (1949), Sosyal Sigortalar Kurumu (1945), Bağ-Kur (1971) ve Türkiye İş Kurumu olarak sosyal güvenlik hizmeti sunmak için oluşturduğu bütçedir (Fırat, 2016: 325). 2006 yılında Türkiye İş Kurumu hariç diğer kurumlar birleşerek Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) adını almıştır.

Tablo 1.4. Türkiye SGK Gelir-Gider Dengesi (Milyon ₺)

Yıllar	Gelirler	Giderler	Gelir/Gider	Gelir-Gider Farkı
2004	33.968	50.258	67,5	-16.290
2005	39.024	59.081	66,1	-20.057
2006	51.221	68.884	74,3	-17.663
2007	54.591	79.632	68,5	-25.041
2008	64.682	90.584	71,4	-25.902
2009	74.173	102.876	72,1	-28.703
2010	91.965	118.689	77,4	-26.724
2011	120.670	136.905	88,1	-16.235
2012	133.568	155.877	85,6	-22.309
2013	158.381	178.056	88,9	-19.675
2014	178.762	198.835	89,9	-20.073
2015	214.310	225.139	95,1	-10.829
2016	247.568	268.838	92,1	-21.270
2017	281.537	302.981	92,9	-21.444
2018	302.402	336.447	89,8	-34.045
2019	473.564	477.455	99,2	-3.891
2020	569.465	541.486	105,2	27.979

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2021

Tablo 1.4.'e göre SGK gelir-gider bütçe dengesi, 2020 yılı hariç bütün yıllarda artan oranda açık vermiştir. Gelirlerin giderleri karşılama oranları ortalama olarak %83'tür. Ortaya çıkan SGK bütçe açıklarını kapatmak için karar verici organlar tarafından bütçe transferi gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda, ortaya çıkan bütçe açıklarını kapatmak için yapılan transfer harcamaları ile SGK bütçesinde

birçok yılda fazla vermesi sağlanırken, diğer yıllarda SGK bütçesinin açık vermesinin önüne geçilememiştir. SGK sadece 2020 yılında pandemi süreciyle birlikte büyük bir bütçe fazlası vermiştir.

1.3.1.3. Mahalli Yönetim İdare Bütçesi

5018 sayılı KMYKK'nin 12. maddesinde düzenlenen mahalli idare kapsamındaki kamu idarelerinin bütçesine yasal dayanak oluşturmaktadır (Resmi Gazete, 2021). İlgili maddeye göre mahalli yönetim idare bütçesi, coğrafi bölgelerde kamusal faaliyette bulunan belediye, il özel idaresi ve köylerin oluşturduğu idarelerin bütçesini kapsamaktadır.

Tablo 1.5. Türkiye’de Mahalli Yönetim İdare Bütçe Gelir ve Giderleri (₺)

Yıllar	Gelir	Gider	Gelir-Gider Farkı	Karşılama Oranı
2006	31.724.905	33.008.797	-1.283.892	96,1
2007	35.474.232	39.383.398	-3.909.166	90,1
2008	38.841.851	45.941.555	-7.099.704	84,5
2009	42.477.177	48.227.119	-5.749.942	88,1
2010	53.582.118	52.226.305	1.355.813	102,6
2011	63.415.789	61.011.336	2.404.453	103,9
2012	69.263.300	69.298.699	-35.399	99,9
2013	83.376.231	87.589.594	-4.213.363	95,2
2014	87.170.755	84.172.983	2.997.772	103,6
2015	97.706.380	99.659.563	-1.953.183	98,0
2016	109.374.491	121.184.088	-11.809.597	90,3
2017	133.766.501	151.262.912	-17.496.411	88,4
2018	157.938.576	183.658.007	-25.719.431	86,0
2019	151.241.768	163.138.373	-11.896.605	92,7
2020	173.930.430	173.001.339	929.091	100,5

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü, 2021

Tablo 1.5.’e göre Türkiye’de mahalli yönetim idare bütçe gelir-gider karşılama oranı ortalama olarak %94,6’dır. Bu bağlamda tablodaki verilere göre mahalli yönetim idarelerinde genel olarak gelirler giderleri karşılayamamakta ve bütçeleri açık vermektedir (yaklaşık 83 milyon ₺). Ayrıca ortalama olarak mahalli yönetim idarelerin bütçedeki gelir kalemlerinin gider kalemlerini karşılama oranı artış gösterse de, miktar olarak bütçe açığı ve genel olarak da krizler döneminde (2000, 2001 ve 2008) gelir-gider farkı artmaktadır.

1.3.1.4. Döner Sermayeli İşletmelerin Bütçesi

Bünyesinde buldukları idarelerin ilk madde ve ihtiyaç duyulan malzemeleri karşılamak üzere kurulan döner sermayeli işletmelerin, genel olarak tüzel kişilikleri yoktur. Döner sermayeli işletmeler Sayıştay denetimine tabii olup, 5018 sayılı KMYKK kapsamı dışındadır. Döner sermayeli işletmeler; ticari, adi şirketler ve devletle olan işlerinde Türk Ticaret Kanunu, Borçlar Kanunu ve Kamu Hukukuna bağlı olarak işlemlerini yürütmektedir (Kaya, 2014: 156).

Tablo 1.6. Türkiye Döner Sermayeli Kuruluşların Finansman Dengesi

Yıllar	Gelir	Gider	Borçlanma Gereği	Karşılama Oranı
2000	1,6	1,5	0,1	1,07
2001	2,6	2,4	0,2	1,08
2002	4,8	4,2	0,6	1,14
2003	6,6	5,4	1,2	1,22
2004	9,9	8,2	1,7	1,21
2005	13,3	11,2	2,1	1,19
2006	15,6	14,4	1,2	1,08
2007	17,1	17,7	-0,6	0,97
2008	19,7	19,1	0,6	1,03
2009	22,0	22,8	-0,8	0,96
2010	24,4	24,6	-0,2	0,99
2011	27,7	28,0	-0,3	0,99
2012	30,9	31,6	-0,7	0,98
2013	34,1	35,2	-1,1	0,97
2014	39,0	39,1	-0,1	1,00
2015	42,4	43,6	-1,2	0,97
2016	48,7	53,1	-4,4	0,92
2017	55,4	59,0	-3,6	0,94
2018	68,2	70,9	-2,7	0,96
2019	84,3	81,8	2,5	1,03
2020	93,8	98,6	-4,8	0,95

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü, 2021

Tablo 1.6.'da göre genel olarak döner sermayeli kuruluşların gelirleri, giderlerini karşılayamamakta ve dolayısıyla bütçeleri açık verdiği zaman, borçlanmaya gitmektedir. Ayrıca bütçeleri fazla verdiği zaman borçlanma gereği borç verebilmektedir. Tabloya göre 2000'den 2006 yılına kadar Türkiye'de döner sermayeli kuruluşların bütçe fazlası verdiği, daha sonrasında ise genel olarak açık verdiği görülmektedir. Bu bağlamda son yıllarda döner sermayeli kuruluşların bütçe gelirleri, giderleri karşılayamamakta ve genel olarak açık vermektedir.

1.3.1.5. Özerk Bütçeler

Genel ve katma bütçeden bağımsız olarak oluşturulan modern anlamdaki bütçelerdir. Devletin ekonomik ve sosyal işlevlerinin çoğalmasıyla özellikle ticari usullerin piyasada uyarlanarak işletmelere genel ve katma bütçe dışında bütçe yapma zorunluluğu getirilmiştir. Bu tür bütçeler karar verici organların onayına bağlı değildir. Özerk bütçelerin bütçedeki en büyük payını KİT'ler oluşturmaktadır. (www.kamufinans.com, 2021) KİT'ler, sermayesinin yarısından fazlası devlete ait olan İDT ve sermayesinin tamamı devlete ait olan KİK'lerden oluşmaktadır.

KİT'ler bütçe anlamında dört şekildedir. Sermayesinin tamamı devlete ait olan müesseseler, sermayesinin %50'den fazlası İDT veya KİK'e ait olan bağlı ortaklık, %15-50 arası sermaye ortaklığı bulunan iştirakler ile müessese ve bağlı ortaklıklara mal ve hizmet üreten fabrika tarzı işletmelerdir (Aktan, 2021).

1.3.1.6. Fonlar

Fonlar, devletin belirli amaçlarını gerçekleştirmek için gelir-gider hesaplarının olduğu, devlet bütçesinin içinde veya dışında oluşturulan kamu hesapları olarak tanımlanmaktadır (Seyidoğlu, 2002: 208). Fonlar; kamusal ve yarı-kamusal mal veya özel kuruluşlar tarafından kullanılır. Tanımdan da anlaşıldığı üzere fonlar, bütçe içi ve bütçe dışı şeklinde ikiye ayrılır. Bütçe içi fonlar, kaynağını bütçe gelir ve giderlerinden alan fonlardır. Bütçe dışı fonlar ise, özel mevzuata göre uygulanarak bütçe kanunları ile kaynağı bütçe gelir-giderleri dışında yönetilen fonlardır (Çakır, 2013: 85).

Fonlara; bütçedeki kaynakların kurumlar için yetersiz kalması, büyüyen kamusal ihtiyaçlar ve kurumların ihtiyacı olan uygulamalarına hızlı cevap vermek için başvurulmaktadır. Fonların bu tür olumlu tarafının yanında, yerel yönetimlere ters düşmesi, kurum giderlerinde israfa yol açması, hazine denetimini sekteye uğratması ve son olarak yasama erkinin denetiminden uzaklaşılması gibi olumsuz yanları vardır (Çakır, 2013: 85).

Fon gelirlerini; vergi gelirleri, vergi dışı normal gelirler, faktör gelirleri, cari transferler ve sermaye transferleri oluşturmaktadır. Fon giderlerini ise; cari giderler, faktör giderleri, sabit sermaye yatırımları, cari transferler ve sermaye transferleri oluşturmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2018).

Tablo 1.7. Türkiye Fon Gelir Giderleri (Milyon ₺)

Yıllar	Gelir	Gider	Fon Denge Farkı	Gelir Gider Karşılama Oranı %
2001	3.540.794	-2.718.610	822.183	130,2
2002	1.273.299	-1.261.847	11.452	100,9
2003	1.069.325	-454.442	614.883	235,3
2004	1.993.734	-58.340	1.935.394	3.417,4
2005	2.578.492	508.928	3.087.420	506,7
2006	2.732.822	6.296.707	9.029.529	43,4
2007	3.503.732	3.758.520	7.262.251	93,2
2008	3.819.159	-4.243.308	-424.149	90,0
2009	3.974.833	-4.320.882	-346.049	92,0
2010	4.404.979	-3.949.068	-455.911	11,5
2011	5.763.049	-4.522.228	1.240.821	127,4
2012	6.512.777	-39.887	6.472.890	16.328,2
2013	7.383.510	-9.990.134	-2.606.624	73,9
2014	8.556.078	-10.056.124	-1.500.045	85,1
2015	12.531.240	-3.115.683	10.415.557	434,3
2016	11.130.581	-15.311.145	-4.180.564	72,7
2017	13.368.401	-22.148.390	-8.779.989	60,4
2018	21.934.664	-26.707.845	-4.773.181	82,1
2019	22.022.746	-23.001.664	-978.918	95,7
2020	28.224.098	-29.816.544	-1.592.446	94,7

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2021

Türkiye’de 2001-2020 yılları arası fon gelir-gider dengesi Tablo 1.7.’de gösterilmektedir. Buna göre fon gelirlerinin, genel olarak giderleri karşılayamadığı söylenebilir. Çünkü fon gelir-gider farkı genel olarak açık vermektedir. Cari transferlerde yaşanan fon giderleri, fon gelir-gider arasındaki farklarda dalgalanmalara yol açmaktadır. Bunun sebebi ise, Türkiye’deki fonların 2006-2018 yılları arası bütçe gelir kalemlerinde meydana gelen büyük farklılıklardır. Özellikle son yıllarda yapılan sermaye transferleri, fon giderlerindeki artışla birlikte fon dengesinde büyük açıklar meydana getirmiştir. Dalgalanmalara yol açan olan bir başka neden, bazı yıllarda elde edilen gelir miktarının çok yüksek olması ve ilgili yılda elde edilen gelirin takip eden yılda harcanmasıdır. Sonuç olarak harcamalar daha planlı yapılırsa takip eden yıl bütçe gelirinin daha az olacağı bilineceğinden, gelir-gider dengesinde dalgalanma yaşanmayacaktır.

1.4. TÜRKİYE BÜTÇE SİSTEMİNDE VERGİ KALEMLERİ

Türkiye’de bütçe sistemi içerisinde kamu harcamaları için gerekli finansmanı sağlamada en büyük kaynak vergilerdir. Vergiler dolaylı ve dolaysız şeklinde

sınıflandırılmaktadır. Bu bağlamda dolaylı vergiler; dâhilde ve ithalatta KDV, ÖTV, Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi, Taşıt Alım Vergisi, Akaryakıt Tüketim Vergisi, Damga Vergisi ve Harçlar ile Gümrük Vergisi gibi vergilerden oluşmaktadır. Dolaysız vergiler ise; Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi, Motorlu Taşıtlar Vergisi, Emlak Vergisi, Arazi Vergisi, Menkul Sermaye Kazançları Vergisi, Gayrimenkul Sermaye İradı Vergisi, Veraset ve İntikal Vergisi gibi vergilerden oluşmaktadır (Şahin, 2007: 531)

Tablo 1.8. Türkiye Bütçesi İçerisinde Vergi Gelirleri (Milyon ₺)

Yıllar	Dolaylı Vergiler	Dolaysız Vergiler	Toplam Vergi Geliri	Dolaylı Vergiler / Toplam Vergiler	Bütçe Geliri	Vergi Bütçe	Dolaylı Vergiler / Bütçe Geliri
2006	94.222	43.258	137.480	68,5	168.547	81,6	55,9
2007	100.991	51.844	152.835	66,1	184.803	82,7	54,65
2008	109.086	59.023	168.109	64,9	203.027	82,8	53,73
2009	111.308	61.133	172.440	64,5	208.610	82,7	53,36
2010	143.995	66.566	210.560	68,4	246.051	85,6	58,52
2011	171.752	82.057	253.809	67,7	286.554	88,6	59,94
2012	186.261	92.520	278.781	66,8	320.536	87,0	58,11
2013	225.728	100.442	326.169	69,2	375.564	86,8	60,1
2014	238.093	114.422	352.514	67,5	408.676	86,3	58,26
2015	279.291	128.528	407.818	68,5	464.188	87,9	60,17
2016	308.821	150.180	459.002	67,3	533.203	86,1	57,92
2017	359.768	176.849	536.617	67,0	607.138	88,4	59,26
2018	390.105	231.431	621.536	62,8	729.063	85,3	53,51
2019	416.720	257.140	673.860	61,8	847.692	79,5	49,16
2020	551.924	281.139	833.062	66,3	1.000.039	83,3	55,19

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2021

Tablo 1.8.'de mevcut sistemde elde edilen vergi gelirleri gösterilmiştir. Tabloya göre vergi gelirlerinin bütçe içerisindeki payı, ortalama olarak toplam %85'tir. Gelir dağılımında adaletsizliğe neden olan dolaylı vergi gelirlerinin toplam vergi gelirleri içerisindeki payı, %66 (yaklaşık 2/3) iken; toplam bütçe gelirleri içerisindeki payı ise, %56'dır (yaklaşık 1/2). Dolayısıyla, dolaylı vergilerin devlet bütçesi içerisinde gelir dağılımında etkisinin büyük olduğu söylenebilir. Mevcut sistemde vergi gelirleri, bütçe gelirlerini oluşturan en büyük ve en önemli kalemdir. Bu oranın yüksek olması, özellikle gelir dağılımındaki adaletsizliği göstermektedir. Çünkü dolaylı vergiler sadece tüketim üzerinden alınan ve gelir dağılımında da düşük gelirli ailelere daha çok yansıyan bir vergi türüdür.

Tablo 1.9. Türkiye Bütçesinde Vergi Türlerine Göre Vergi Gelirleri (₺)

Yıllar	Gelirden Alınan Vergi	Servetten Alınan Vergi	Mal ve Hizmetlerden Alınan Vergi	Dış Ticaretten Alınan Vergi	Toplam Vergi
2000	13.193.068	484.197	14.899.773	5.057.643	33.639.140
2001	20.244.373	698.124	22.863.726	6.543.999	50.419.484
2002	23.914.691	1.089.538	35.213.481	10.527.402	70.801.784
2003	31.237.442	2.858.543	48.731.686	13.758.631	96.694.575
2004	38.012.839	2.618.155	59.115.617	18.862.836	118.988.311
2005	44.773.103	3.626.032	71.855.363	21.838.290	142.262.028
2006	49.943.886	4.668.079	81.638.280	27.579.815	164.101.909
2007	61.180.672	5.471.455	91.946.648	29.001.409	187.768.858
2008	72.267.328	6.437.142	100.204.138	32.809.510	211.887.601
2009	78.538.326	7.371.276	108.145.956	28.674.535	224.504.298
2010	88.433.299	8.216.948	135.930.514	39.563.175	273.471.884
2011	109.116.023	9.060.013	160.016.030	53.499.747	332.491.753
2012	120.602.055	9.971.525	180.269.167,4	55.361.016	366.963.795,4
2013	131.101.285	10.938.292	210.997.775,8	68.335.159	423.438.660,5
2014	152.807.906	11.935.685	233.625.649,3	71.194.130	471.415.754,4
2015	174.229.568	13.868.869	276.049.633,3	83.262.020	549.259.835,5
2016	218.640.616	16.020.954	329.286.926,9	86.365.952	652.166.834,7
2017	252.400.237	17.364.411	375.876.708,6	113.157.304	760.632.821,8
2018	322.260.157	20.506.195	422.994.073,6	138.743.673	906.541.842,9
2019	366.124.934	23.194.724	477.288.641,5	143.584.908	1.012.025.775
2020	408.681.352	25.916.889	602.567.073	189.149.196	1.228.135.005

Kaynak: Muhasebat Genel Müdürlüğü, 2021

(Not: 1- Veriler brüt olup; red ve iadeler, mahalli idarelere verilen paylar ile fonlara aktarılan miktarları da kapsamaktadır.

2- 2008-2020 yıllarında vergi gelirleri içerisindeki gelir vergisi tevkifat rakamına asgari geçim indirimi tutarı dâhildir.

3- Vergi türleri ile toplam vergi gelirleri arasında oluşan farkın sebebi, kaldırılan vergi artırımlarıdır.)

Tablo 1.9.'da Türkiye bütçe sistemini oluşturan vergi gelirleri türlerinin tamamında sürekli olarak artış görülmektedir. Vergi türleri içerisinde en fazla elde edilen gelir, mal ve hizmetlerden alınan vergilerdir. En az gelir elde edilen vergi türü ise, servetten alınan vergilerdir.

Türkiye'de elde edilen toplam vergi gelirleri içerisinde en büyük payı mal ve hizmetten alınan vergiler oluşturmaktadır. Son yıllarda gelirden alınan vergiler ve dış ticaretten alınan vergilerde artış gözlenmektedir. Özellikle gelirden alınan vergi gelirlerinin daha fazla artış göstermesi, bu tür vergilerin oransal artışından kaynaklanmaktadır. Türkiye'de her yıl elde edilen vergi gelirlerinde düzenli olarak artış sağlanmasına rağmen yine de dalgalanma yaşandığı görülmektedir.

Tablo 1.10. Türkiye Bütçesinde Vergi Türlerine Göre Vergi Oranları (%)

Yıllar	Gelir Vergisi/ Toplam Vergi	Servet Vergisi/ Toplam Vergi	Mal ve Hizmetleri Vergisi/Toplam Vergi	Dış Ticaretten Alınan Vergi/ Toplam Vergi
2000	39,2	1,4	44,3	15,0
2001	40,2	1,4	45,3	13,0
2002	33,8	1,5	49,7	14,9
2003	32,3	3,0	50,4	14,2
2004	31,9	2,2	49,7	15,9
2005	31,5	2,5	50,5	15,4
2006	30,4	2,8	49,7	16,8
2007	32,6	2,9	49,0	15,4
2008	34,1	3,0	47,3	15,5
2009	35,0	3,3	48,2	12,8
2010	32,3	3,0	49,7	14,5
2011	32,8	2,7	48,1	16,1
2012	32,9	2,7	49,1	15,1
2013	31,0	2,6	49,8	16,1
2014	32,4	2,5	49,6	15,1
2015	31,7	2,5	50,3	15,2
2016	33,5	2,5	50,5	13,2
2017	33,2	2,3	49,4	14,9
2018	35,5	2,3	46,7	15,3
2019	36,2	2,3	47,2	14,2
2020	33,3	2,1	49,1	15,4

Not: Veriler Tablo 1.9.'den alınarak oluşturulmuştur.

Tablo 1.10.'da 2000-2020 yılları arası Türkiye bütçe sisteminde vergi türlerinin toplam vergi gelirleri içerisindeki paylar gösterilmektedir. Bu verilere göre ortalama olarak; gelirden alınan vergiler %33,6, servetten alınan vergiler %2,4, mal ve hizmetlerden alınan vergiler %48,7 ve dış ticaretten alınan vergiler ise %14,9'dur. Son yıllarda gelirden ve dış ticaretten alınan vergi oranlarının arttığı, mal ve hizmetlerden alınan vergi oranlarının ise düştüğü görülmektedir. Bunun sebebi ise, gelir ve dış ticaretten alınan vergilerin mal ve hizmetlerden alınan vergilere göre daha fazla artış göstermesidir.

Türkiye bütçe sisteminde gelirden alınan vergiler; gelir vergisi, kurumlar vergisi, ekonomik denge vergisi, ek gelir vergisi, faiz vergisi ve ek kurumlar

vergisidir (Muhasebat Genel Müdürlüğü, 2021). Günümüzde ise, gelirden alınan bu tür vergilerden sadece gelir ve kurumlar vergisinden vergi alınmaktadır.

Tablo 1.11. Türkiye Bütçe Sisteminde Gelirden Alınan Vergiler (bin ₺)

Yıllar	GELİRDEN ALINAN VERGİLER		Gelir Vergisi/ Gelirden Alınan Vergi (%)	Kurumlar Vergisi/ Gelirden Alınan Vergi (%)	Gelir Vergisi/ Toplam Vergiler (%)	Kurumlar Vergisi/ Toplam Vergiler (%)
	Gelir Vergisi	Kurumlar Vergisi				
2000	8.176.505	3.032.588	62,0	23,0	24,3	9,0
2001	15.035.535	4.822.775	74,3	23,8	29,8	9,6
2002	17.041.977	6.831.314	71,3	28,6	24,1	9,6
2003	20.691.351	10.546.091	66,2	33,8	21,4	10,9
2004	25.743.010	12.269.829	67,7	32,3	21,6	10,3
2005	30.132.790	14.640.313	67,3	32,7	21,2	10,3
2006	36.194.424	13.749.462	72,5	27,5	22,1	8,4
2007	43.433.927	17.746.745	71,0	29,0	23,1	9,5
2008	51.135.904	21.131.424	70,8	29,2	24,1	10
2009	54.079.942	24.458.384	68,9	31,1	24,1	10,9
2010	59.602.429	28.830.870	67,4	32,6	21,8	10,5
2011	71.603.112	37.512.911	65,6	34,4	21,5	11,3
2012	82.285.434	38.316.621	68,2	31,8	22,4	10,4
2013	93.185.291	37.915.994	71,1	28,9	22,0	9,0
2014	109.388.403	43.419.503	71,6	28,4	23,2	9,2
2015	127.590.572	46.638.996	73,2	26,8	23,2	8,5
2016	153.114.849	65.525.767	70,0	30,0	23,5	10,0
2017	176.403.552	75.996.685	69,9	30,1	23,2	10,0
2018	215.082.965	107.177.192	66,7	33,3	23,7	11,8
2019	254.377.881	111.747.053	69,5	30,5	25,1	11,0
2020	263.210.405	145.470.947	64,4	35,6	21,4	11,8

Kaynak: Muhasebat Genel Müdürlüğü, 2021

(Not: Tablo 1.11’de Gelirden Alınan Vergilerden elde edilen toplam miktara, bazı yıllarda kaldırılan diğer vergiler hesap edilmemiştir)

Tablo 1.11.’de gelirden alınan vergi kalemleri ile miktar ve oranlarının toplam gelirler içerisindeki payları gösterilmiştir. Bu bağlamda gelir vergisi, gelirden alınan vergi kalemleri içerisinde en fazla gelir elde edilen vergi kalemi olup yaklaşık olarak 2/3’ünü teşkil etmektedir. Geri kalan 1/3’ünü ise, kurumlar vergisi geliri oluşturmaktadır. Toplam vergiler içerisindeki payın 1/5’ini gelir vergisi oluştururken; yine toplam vergiler içerisindeki payın yaklaşık olarak 1/10’unu kurumlar vergisi

oluşturmaktadır. Tabloya göre Türkiye’de 2000-2020 yılları arasında gelir üzerinden alınan vergiler, miktar bakımından her yıl düzenli olarak artmaktadır.

Türkiye bütçe sisteminde servetten alınan vergi türleri; motorlu taşıtlar vergisi (MTV), veraset ve intikal vergisi, net aktif vergisi, ek motorlu taşıtlar vergisi ve ek emlak vergisidir. Günümüzde MTV ile veraset ve intikal vergisi kullanılırken, net aktif vergisi ve diğer ek vergiler kaldırılmıştır (Muhasebat Genel Müdürlüğü, 2021).

Tablo 1.12. Türkiye Bütçe Sisteminde Servetten Alınan Vergiler (bin ₺)

Yıllar	SERVETTEN ALINAN VERGİLER		MTV/ Servetten Alınan Vergi	Veraset ve İntikal Vergisi/ Servetten Alınan Vergi	MTV/ Toplam Vergi	Veraset ve İntikal Vergisi/ Toplam Vergi
	MTV	Veraset ve İntikal Vergisi				
2000	294833	35805	60,9	7,4	0,9	0,1
2001	637637	60487	91,3	8,7	1,3	0,1
2002	1015772	73766	93,2	6,8	1,4	0,1
2003	1646032	134063	57,6	4,7	1,7	0,1
2004	2483587	134568	94,9	5,1	2,1	0,1
2005	3436189	189843	94,8	5,2	2,4	0,1
2006	4455860	212219	95,5	4,5	2,7	0,1
2007	5232200	239255	95,6	4,4	2,8	0,1
2008	6110660	326482	94,9	5,1	2,9	0,2
2009	7062625	308651	95,8	4,2	3,1	0,1
2010	7802005	414943	95,0	5,0	2,9	0,2
2011	8606653	453360	95,0	5,0	2,6	0,1
2012	9420467	551058	94,5	5,5	2,6	0,2
2013	10384247	554045	94,9	5,1	2,5	0,1
2014	11239500	696185	94,2	5,8	2,4	0,1
2015	13014997	853872	93,8	6,2	2,4	0,2
2016	14689469	1331485	91,7	8,3	2,3	0,2
2017	16013302	1351109	92,2	7,8	2,1	0,2
2018	18641210	1864985	90,9	9,1	2,1	0,2
2019	20961516	2233208	90,4	9,6	2,1	0,2
2020	23222478	2694411	89,6	10,4	1,9	0,2

Kaynak: Muhasebat Genel Müdürlüğü, 2021

Tablo 1.12.’de Türkiye bütçe sisteminde servetten alınan vergi miktarları ve oranları gösterilmiştir. Buna göre MTV ile veraset ve intikal vergisinden elde edilen gelir miktarı sürekli olarak artmıştır. Ayrıca toplam vergi gelirleri içerisinde çok

küçük payı olan servetten alınan vergilerin neredeyse tamamı ise, MTV'den alınmaktadır.

Türkiye bütçe sisteminde mal ve hizmetlerden alınan vergiler; dâhilde alınan KDV, ek vergiler, taşıt alım vergisi, ÖTV (petrol ve doğalgaz ürünlerinde, motorlu taşıt araçlarında, kolalı gazoz, alkollü içecek ve tütün mamullerinde, dayanıklı tüketim ve diğer mallarda, 6111 ve 7143 sayılı kanun kapsamında), akaryakıt tüketim vergisi, banka ve sigorta muameleleri vergisi, damga vergisi, harçlar, özel iletişim vergisi, özel işlem vergisi, dâhilde alınan diğer mal ve hizmetler ile şans oyunları vergisinden oluşmaktadır (Muhasebat Genel Müdürlüğü, 2021).

Tablo 1.13. Türkiye Bütçe Sisteminde Mal ve Hizmetlerden Alınan Vergiler (bin ₺)

Yıllar	KDV	ÖTV	Banka ve Sigortaları Muam. Ver.	Damga Vergisi	ÖİV	Şans Oyunları Vergisi
2004	22.510.492	27.207.487	1.632.872	2.466.348	2.034.504	293.431
2005	25.257.572	34.371.712	2.044.742	2.972.029	3.170.352	312.326
2006	29.101.883	37.652.425	2.695.631	3.750.612	3.597.792	368.771
2007	33.729.220	40.168.683	3.327.077	4.447.801	4.231.856	326.734
2008	36.926.166	43.143.916	3.878.964	5.021.864	4.575.549	537.314
2009	42.430.269	45.165.420	4.194.603	5.551.706	4.282.181	600.627
2010	51.677.366	60.141.800	3.731.209	6.897.424	4.135.165	640.172
2011	64.249.595	67.530.262	4.466.015	8.507.647	4.428.550	578.690
2012	70.461.816	75.492.612	5.639.241	9.635.323	4.485.104	642.405
2013	81.830.696	90.003.203	6.315.356	12.136.041	4.584.122	718.670
2014	92.593.342	96.730.208	7.645.596	13.588.266	4.682.257	794.333
2015	111.424.526	112.975.029	9.361.327	16.039.545	4.764.662	868.344
2016	141.714.179	130.102.951	11.346.468	18.035.974	5.271.315	926.137
2017	163.327.452	149.389.186	13.572.634	21.008.073	4.059.576	1.019.070
2018	201.887.497	147.521.660	18.484.358	23.411.372	3.786.054	1.181.282
2019	227.223.186	164.240.055	22.993.220	26.598.667	4.299.640	1.707.347
2020	271.004.437	226.210.207	27.458.885	31.072.608	4.790.023	3.490.053

Kaynak: Muhasebat Genel Müdürlüğü, 2021

Tablo 1.13.'te mal ve hizmetlerden alınan vergi gelirleri miktar olarak gösterilmektedir. Buna göre KDV ve damga vergisinden elde edilen vergi miktarı her yıl sürekli olarak artarken; ÖTV, banka ve sigortaları muameleleri vergisi, ÖİV ve şans oyunlarından elde edilen vergilerde miktar olarak dalgalanmalar görülmektedir. Mal ve hizmetlerden alınan vergilere miktar olarak bakıldığında; genellikle en fazla miktar ÖTV iken, en az miktarı ise şans oyunları vergisi oluşturmaktadır.

Tablo 1.14. Türkiye Bütçe Sisteminde Mal ve Hizmetlerden Alınan Vergi Oranları

Yıllar	KDV/ MHAV	ÖTV/ MHAV	Banka ve Sigortaları Muam. Ver./ MHAV	Damga Vergisi/ MHAV	ÖİV/ MHAV	Şans Oyunları Vergisi/ MHAV
2004	38,0	46,0	2,7	4,1	3,4	0,4
2005	35,1	47,8	2,8	4,1	4,4	0,4
2006	35,6	46,1	3,3	4,5	4,4	0,4
2007	36,6	43,6	3,6	4,8	4,6	0,3
2008	36,8	43,0	3,8	5,0	4,5	0,5
2009	39,2	41,7	3,8	5,1	3,9	0,5
2010	38,0	44,2	2,7	5,0	3,0	0,4
2011	40,1	42,2	2,7	5,3	2,7	0,3
2012	39,0	41,8	3,1	5,3	2,4	0,3
2013	38,7	42,6	2,9	5,7	2,1	0,3
2014	39,6	41,4	3,2	5,8	2,0	0,3
2015	40,3	40,9	3,3	5,8	1,7	0,3
2016	43,0	39,5	3,4	5,4	1,6	0,2
2017	43,4	39,7	3,6	5,5	1,0	0,2
2018	47,7	34,8	4,3	5,5	0,8	0,2
2019	47,6	34,4	4,8	5,5	0,9	0,3
2020	44,9	37,5	4,5	5,1	0,7	0,5

Kaynak: Muhasebat Genel Müdürlüğü, 2021

Tablo 1.14.'te mal ve hizmetlerden alınan vergi gelirleri oransal olarak gösterilmektedir. Buna göre, hiçbir vergi kaleminde istikrarlı bir şekilde artış veya azalış görülmemektedir. Tablo verilerine bakıldığında mal ve hizmetlerden alınan vergi gelirlerinde en fazla paya sahip vergi kalemi ÖTV (ortalama 41,6) iken; en az gelire sahip vergi kalemi ise şans oyunları vergisidir (ortalama 0,3). Tabloya göre en fazla dalgalanma KDV ve ÖTV'den alınan vergi gelirlerinde yaşanmaktadır. Bunun sebebi ise, bu iki vergi türünün oran ve kapsadığı alan bakımından sürekli olarak değişmesidir. Öte yandan; ÖİV'de başta yüksek olan vergi oranları özellikle 2009 yılı sonrası düşük bir oran seyrettiği görülmektedir. Sonuç olarak KDV ve ÖTV üzerinden çok fazla vergi geliri elde edilmesine rağmen, diğer mal ve hizmetlerden alınan vergi kalemlerinde ise çok düşük seviyede vergi geliri elde edilmiştir.

Tablo 1.15. Türkiye Bütçe Sisteminde Mal ve Hizmetlerden Alınan Vergilerin Toplam Vergilere Oranları (%)

Yıllar	KDV/ Toplam Vergiler	ÖTV/ Toplam Vergiler	Banka ve Sigortaları Muam. Ver./ Toplam Vergiler	Damga Vergisi/ Toplam Vergiler	ÖİV/ Toplam Vergiler	Şans Oyunları Vergisi/ Toplam Vergiler
2004	18,9	22,9	1,4	2,1	1,7	0,2
2005	17,8	24,2	1,4	2,1	2,2	0,2
2006	17,7	22,9	1,6	2,3	2,2	0,2
2007	18,0	21,4	1,8	2,4	2,3	0,2
2008	17,4	20,4	1,8	2,4	2,2	0,3
2009	18,9	20,1	1,9	2,5	1,9	0,3
2010	18,9	22,0	1,4	2,5	1,5	0,2
2011	19,3	20,3	1,3	2,6	1,3	0,2
2012	19,2	20,6	1,5	2,6	1,2	0,2
2013	19,3	21,3	1,5	2,9	1,1	0,2
2014	19,6	20,5	1,6	2,9	1,0	0,2
2015	20,3	20,6	1,7	2,9	0,9	0,2
2016	21,7	19,9	1,7	2,8	0,8	0,1
2017	21,5	19,6	1,8	2,8	0,5	0,1
2018	22,3	16,3	2,0	2,6	0,4	0,1
2019	22,5	16,2	2,3	2,6	0,4	0,2
2020	22,1	18,4	2,2	2,5	0,4	0,3

Kaynak: Muhasebat Genel Müdürlüğü, 2021

Tablo 1.15.'te mal ve hizmetlerden alınan vergi gelirlerinin toplam vergi gelirleri içerisindeki payları oransal olarak gösterilmektedir. Buna göre toplam vergi gelirleri içerisinde en fazla paya sahip mal ve hizmetlerden alınan vergi geliri türü genellikle, ÖTV'dir (yaklaşık 1/5). Özellikle karar verici organların ÖTV üzerinde sürekli olarak oran ve bağlı bulunduğu vergi konuları üzerinde yapmış olduğu değişiklikler nedeniyle ÖTV'de dalgalanmalar yaşandığı görülmektedir. Son yıllarda KDV oranlarındaki artış ile KDV'nin toplam vergiler içerisindeki payı oransal olarak ÖTV'yi geçmiş bulunmaktadır. Damga vergisi ile banka ve sigortaları muameleleri vergisinden elde edilen vergi gelirlerinin toplam vergi gelirleri içerisindeki payı ortalama olarak %2, ÖİV %1 ve şans oyunları vergisi ise %0,2'dir.

Tablo 1.16. Türkiye Bütçe Sisteminde Dış Ticaretten Alınan Vergiler

DIŞ TİCARETTEN ALINAN VERGİLER				Gümrük Vergisi/ Dış Ticaretten Alınan Vergi	İthalde Alınan KDV/ Dış Ticaretten Alınan Vergi	Diğer Dış Ticaret Gelirleri/ Dış Ticaretten Alınan Vergi	Gümrük Vergisi/ Toplam Vergi	İthalde Alınan KDV/ Toplam Vergi	Diğer Dış Ticaret Gelirleri/ Toplam Vergi
Yıllar	Gümrük Vergisi	İthalde Alınan KDV	Diğer Dış Ticaret Gelirleri						
2000	454.369	4.589.591	13.683	9,0	90,7	0,3	1,4	13,6	0,04
2001	452.639	6.068.162	23.198	6,9	92,7	0,4	0,9	12,0	0,05
2002	661.230	9.826.926	39.246	6,3	93,3	0,4	0,9	13,9	0,06
2003	972.552	12.733.485	52.594	7,1	92,5	0,4	1,0	13,2	0,05
2004	1357.831	17.444.889	60.116	7,2	92,5	0,3	1,1	14,7	0,05
2005	1547.659	20.224.772	65.859	7,1	92,6	0,3	1,1	14,2	0,05
2006	2.090.187	25.432.537	57.091	7,6	92,2	0,2	1,3	15,5	0,03
2007	2.455.169	26.495.669	50.571	8,5	91,4	0,2	1,3	14,1	0,03
2008	2.788.884	29.980.617	40.009	8,5	91,4	0,1	1,3	14,1	0,02
2009	2.486.727	26.135.254	52.554	8,7	91,1	0,2	1,1	11,6	0,02
2010	3.269.932	36.211.031	82.212	8,3	91,5	0,2	1,2	13,2	0,03
2011	4.693.597	48.690.389	115.761	8,8	91,0	0,2	1,4	14,6	0,03
2012	5.238.117	50.005.198	117.701	9,5	90,3	0,2	1,4	13,6	0,03
2013	5.466.789	62.733.567	134.803	8,0	91,8	0,2	1,3	14,8	0,03
2014	6.588.051	64.413.781	192.298	9,3	90,5	0,3	1,4	13,7	0,04
2015	8.362.813	74.655.324	243.883	10,0	89,7	0,3	1,5	13,6	0,04
2016	9.173.022	76.842.066	350.864	10,6	89,0	0,4	1,4	11,8	0,05
2017	12.539.012	100.105.980	512.312	11,1	88,5	0,5	1,6	13,2	0,07
2018	15.734.433	122.301.658	707.582	11,3	88,1	0,5	1,7	13,5	0,08
2019	17.555.491	125.297.400	732.017	12,2	87,3	0,5	1,7	12,4	0,07
2020	26.767.628	161.663.937	717.631	14,2	85,5	0,4	2,2	13,2	0,06

Kaynak: Muhasebat Genel Müdürlüğü, 2021

Tablo 1.16.'da Türkiye bütçesinde 2000-2020 yılları arasına ait dış ticaretten elde edilen vergi gelirlerinin türlerine göre, miktar ve oran olarak gösterilmektedir. Buna göre en fazla gelir elde edilen vergi türü ithalde alınan KDV iken (yaklaşık %90), en az gelir elde edilen vergi türü ise diğer dış ticaretten elde edilen vergilerdir (yaklaşık %2-3). Dış ticaretten alınan vergi türlerinden elde edilen vergi gelirlerinde, özellikle 2008-2009 yıllarında yaşanan Mortgage krizinden dolayı elde edilen gelirden düşüş yaşandığı; söz konusu yıllar dışında ise, dış ticaretten elde edilen vergi gelirlerinde miktar olarak artış olduğu görülmüştür. Buna bağlı olarak dış ticaret vergi gelirlerinde herhangi bir dalgalanma yaşanmadığı ancak, son yıllarda yaşanan küresel salgınla birlikte dış ticaretten alınan vergilerden özellikle gümrük vergisi ile ithalde alınan KDV'de miktar olarak daha fazla artış yaşandığı gözlenmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

VERGİ KAVRAMI VE VERGİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Çalışmanın bu bölümünde vergi ile ilgili kavram, tanım, kapsam ve verginin tarihsel gelişimi ile geçirmiş olduğu evreler ortaya konulmakta, iktisadi düşünceler perspektifinde vergi konusu açıklanmaktadır. Özellikle İslam Ekonomisi kaynaklarından olan vergi ve zekât ile ilgili kavramlar belirtilerek benzerlikler ve farklılıklar ortaya konulmaktadır.

2.1. VERGİ KAVRAMLARI

Vergi, devletin kamu hizmetlerini karşılamak için siyasi otorite ve gücüne dayanarak gerçek ve tüzel kişilerin gelir ve malları üzerinden belirli miktarda kanun yoluyla alınan paradır (Seyidoğlu, 2002: 695). Başka bir ifadeyle vergi; kamu harcamaları için devlet tarafından doğrudan ya da dolaylı olarak hukuki dayanakla halktan zorla alındığı, yine ödeme gücü olan birey ve kurumların devlete ödediği parasal değerdir. Anayasanın 73. maddesinde, herkesin kamu giderlerini karşılamada mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlü olduğu; vergi yükünün adil ve dengeli dağılımının maliye politikası içerisinde sosyal bir amacının olduğu, bu yükümlülüklerin değiştirilmesi ve kaldırılmasının kanunla mümkün olduğu belirtilmiştir (Anayasa, 1982). Bu bağlamda vergi, devlet tarafından kamu harcamalarını karşılayabilmek için zorla ve karşılıksız alınmaktadır.

Vergi, devletin kamu harcamalarını karşılamak için en önemli finans kaynağı olup devlet tarafından para ve mal şeklinde alınmaktadır. Para şeklinde alınan vergiler nakdi, mal şeklinde alınan vergiler ise aynı vergilerdir. Vergiler; memur maaşları, kırtasiye ve malzeme alımları ile cari harcamalar için kullanılmaktadır. Vergi, dolaylı ve dolaysız olmak üzere iki şekilde toplanmaktadır. Dolaysız vergiler; emlak vergisi, kurumlar vergisi, gelir vergisi, veraset ve intikal vergisi ile motorlu

taşıtlar vergisi (MTV) gibi vergilerdir. Dolaylı vergiler ise; Katma Değer Vergisi (KDV), Özel Tüketim Vergisi (ÖTV), harçlar, damga vergisi, banka ve sigorta muameleleri vergisi, akaryakıt tüketim vergisi, taşıt alım vergisi ve gümrük vergisi gibi vergilerden oluşmaktadır (Muhasebat Genel Müdürlüğü, 2021).

Verginin özellikleri;

- Devlet tarafından alınan zorunlu bir ödemedir.
- Kamu hizmetlerinin finansmanı için alınır.
- Çıkarılan kanunlara göre alınır.
- Şahıs ve kurumlardan ödeme güçleri nispetinde alınır.
- Karşılıksız bir ödemedir.
- Zorunlu bir ödemedir (vergidosyasi.com, 2021).

Verginin yasallık, sosyal reform aracı, tarafsızlık, eşitlik, genellik, belirlilik, ekonomiklik, adalet, uygunluk, verimlilik ve ölçülülük ilkeleri gibi birtakım ilkeleri mevcuttur (Tekin ve Gümüş, 2014: 245-246).

2.1.1. Vergi Türleri

Vergiler, türlerine göre üç çeşittir: Gelir, servet ve tüketim (mal ve hizmet) üzerinden alınan vergilerdir. Gelir üzerinden alınan vergiler; gelir vergisi ve kurumlar vergisi şeklindedir. Gelir vergisi; kişilerin belirli bir zaman içinde elde ettiği gelir ve kazançlarından alınan vergilerdir. Gelir vergisi; sedüler, üniter ve birleşik gelir vergisi şeklinde üç çeşittir. Sedüler gelir vergisi, gerçek kişilerin çeşitli gelirlerinin birbirinden bağımsız olarak farklı matrah ve oranlara göre vergilendirilmesidir. Üniter gelir vergisi, gerçek kişilerin çeşitli gelirlerden elde ettikleri gelirlerinin bir araya getirilerek, vergi zararlarının mahsup edilmesiyle toplam safi gelirin vergilendirilmesidir. Birleşik gelir vergisi ise sedüler ve üniter vergi sisteminin tek bir sistemde birleştirilmesinden elde edilen vergilerdir. Kurumlar vergisi; sermaye şirketleri, kooperatifler, iktisadi kamu kuruluşları, dernek veya vakıflara ait iktisadi işletmeler ile iş ortaklıklarının kazançlarından oluşan, ülkemizde genellikle %20 dolaylarında alınan vergilerdir. Servet üzerinden alınan vergiler; emlak, veraset ve intikal ile motorlu taşıtlar vergisidir. Emlak vergisi; gerçek ve tüzel kişilerin mülkiyetinde bulunan bina ve araziden alınan özel nitelikte bir servet vergisidir. MTV, her türlü motorlu kara, deniz ve hava taşıtlarından; aracın ağırlığı, yaşı ve motor gücü dikkate alınarak alınan vergilerdir (Maçın, 2014: 179).

Tüketim üzerinden alınan vergilerden elde edilen en büyük geliri KDV ve ÖTV oluşturmaktadır. KDV; ülkemizde gerçekleştirilen ticari, zirai ve serbest meslek faaliyeti içerisinde yapılan teslim ve hizmetler ile her türlü mal ve hizmet ithalatından alınan vergilerdir. ÖTV; söz konusu malların bir defaya mahsus olmak üzere satış üzerinden alınan vergilerdir. Ayrıca gümrük vergisi, banka ve sigorta muameleleri vergisi, damga vergisi, özel iletişim vergisi, şans oyunları vergisi, değerli kâğıtlar vergisi, belediye vergileri ve harçlar tüketim üzerinden alınan diğer vergileri oluşturmaktadır (Badem, 2017: 78).

2.2. VERGİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Ekonomik sistemlerin temel yapı taşı olan vergiler, devletin en önemli gelir kaynağını oluşturmaktadır. Vergiler ilk olarak; insanların tarım faaliyetleri ile birlikte inançları gereği inşa ettikleri tapınaklardaki dini ayinler sonucu, taptıkları ilahlara birtakım hediyeler sunmak istemeleri nedeniyle ortaya çıkmıştır (Eskicioğlu, 2007: 142). Tapınak liderleri, liderlik ettikleri toplumun taptıkları ilahlar adına halkın kendileri için topladıkları ürünler üzerinden haraç almıştır. Toplu yaşam kuralları geliştikçe, toplum içerisinde ortaya çıkan farklı ihtiyaçların karşılanması için vergi verme yükümlülüğü zorunlu hale gelmiştir (medium.com, 2020). Bu bağlamda devlet, egemenlik haklarına dayanarak halkından vergi almakta ve ülke içerisinde gerçekleştirmek istediği faaliyetleri sağlamak için gelire ihtiyaç duymaktadır. Bu gelirlerden en önemlisi olan vergi, başlangıçta ihtiyari sonrasında ise cebren alınmaya başlanmıştır.

Eski dönemlerde vergiler genellikle savaşlar için toplanırken, sonrasında ise hükümdar giderlerini finanse etmek için toplanmaya başlanmıştır. Başlangıçta vergi; krallar, padişahlar, derebeyi ve kabile reisleri gibi devlet liderlerine dini, ahlaki ve milliyetçi birtakım duygularla halkın gönüllü olarak yöneticilerine vermiş olduğu bir hediye şeklindeydi. Özellikle devlet egemenliğini eline geçiren veya elinde bulunduran yöneticiler, verilen hediyelerin inisiyatifini ellerine geçirmiştir. Devletlerin güçlenmesi sonucu kabile ve derebeylerin hükümlüklerinde aldıkları hediyeler devlete geçmiş ve daha sonra artan kamu harcamaları karşısında gelirlerin yetersiz kalması nedeniyle vergiler cebren alınmaya başlanmıştır (Şafak, 1994). Devletlerin, hatta imparatorlukların kurulmasıyla gelişen yapılar artmış, bu duruma bağlı olarak vergi sistemi de gelişmiştir. Devlet, hem yapmış olduğu yapıtlar için

gerekli finansmanı vergilerle karşılamış hem de halkına karşı otoritesini kurarak sosyal ve siyasal alanda güç kazanmıştır.

İnsanlığın var olduğu ve özel mülkiyetin oluşmadığı ilk zamanlarda, vergiler ne aynı ne de nakdi toplanmaktaydı. İnsanlık tarihinin ilk evrelerinde oluşan toplumlar, birlikte yaşamayı öğrenerek genel ihtiyaçlarını karşılamak için vergiye ihtiyaç duymuştur. Bu vergiler aynı, yani haraçlar ve çalışma üzerindeki angarya şeklinde toplanmaktaydı. Paranın hala keşfedilmediği bu tarihi dönemlerde insanlar takas yoluyla ihtiyaçlarını gidermeye çalışmış ve devletlerin kurulmasıyla verginin varlığı ortaya çıkmıştır (Karyağdı, 2016). Özellikle halkın yöneticilere karşı ödediği bedel, emek-iş gücü olmuştur.

Yönetici denilen hükümdar, kral vb. toplum lideri kişiler adına yapılan saray, su kanalı, tapınak gibi yapılar/yapıtlar için o dönemde yaşayan insanlar, yöneticilerine ve bağlı buldukları devlete karşı emeklerini kullanarak vergi vermiştir. Bu şekilde emek üzerinden alınan vergiler, verginin ilk örneklerindedir (Çelik, 2013). Yine devletlerin ortaya çıktığı bu ilk zamanlarda, ordunun savaş dönemlerinde ihtiyaçlarının giderilmesi amacıyla halktan vergi almaktaydı. Daha sonra bu gelirler paranın icadıyla birlikte nakdi şekilde alınmaya başlanmıştır.

Dünyanın ilk uygarlığı diye bilinen Sümerlerin, para konusunda ekonomik olarak fazla gelişmediği görülmektedir. Sümerlerde vergiler, mal üzerinden yani aynı olarak alınmaktaydı. Sümerler vergileri aynı olarak; askeri, yöneticilerin arazilerinde çalışma süresi ve yapılan sulama kanallarını korumak şeklinde halktan karşılamaktaydı. Sümerler, yöneticilerin halktan topladıkları vergileri ise, tapınak gibi yerlerde saklamaktaydı. Rahip denilen dini görevliler, topladıkları vergilerin türüne göre, her ürün ve hayvan resmini tapınak duvarlarına çizerek bir nevi toplanılan vergileri kaydetmişlerdir (www.tarihbilimi.gen.tr, 2021). Bu durum Sümerlerin MÖ 3500 yılında yazıyı ve matematiksel işlemleri bulmasına kadar sürmüştür (www.ilkkimbuldu.com, 2021). Sümerlerde ortaya çıkan bu vergi sisteminde dini özelliklerin ağır bastığı ve özellikle bu vergiler çiftçiler üzerinde büyük bir yük oluşturduğu görülmektedir.

Eski Mısır devletleri, kuruldukları coğrafyada yaşayan Sümerlerden oldukça etkilenmiştir. Eski Mısır devletlerinde vergi, Sümerlerdeki gibi aynı alınırken, aynı zamanda altın ve gümüş para şeklinde nakdi olarak toplanmıştır. Bunun yanında, aynı olarak emek üzerinden toplanan vergilerin tanrı-kral anlayışından kaynaklandığı

düşünülmektedir. Eski Mısır'da vergilerle ilgili ilk kaynaklar, Firavunlar dönemi II. Ramses zamanında yapılan arazi kayıtları sırasında ortaya çıkmıştır (Samancı, 2018). Buna örnek olarak günümüzde bilinen aksine, Eski Mısır'da piramitleri köleler inşa etmemiştir. Zenginler, altın ve gümüşle vergilerini öderken; tarımın yapılmadığı zamanlarda köylü ve çiftçi, aynı şekilde vergi borçlarını ödemişlerdir. Ancak vergiyi nakdi ödeyemeyen köylü ve çiftçi, üretim durduğunda emek üzerinden aynı olarak devlet işlerinde çalıştırılmıştır (tr.khanacademy.org, 2021).

Antik Yunanda polis adı verilen şehir devletlerinin ve ada devletlerinin çok sayıda olması kadastro yöntemini geliştirmiş; bununla birlikte hayvanlar, topraklar ve taşınır malların sayımını kolaylaştırarak gelir vergisinin temelleri atılmıştır. Antik Yunanda çiftçiler, zenginlerin topraklarında köle gibi çalıştırılarak aynı vergiler şeklinde vergi borçlarını ödemiştir (Neurisse, 2015). Çiftçiler yerine zenginlerin devlete ödediği nakdi vergiler, daha çok tarımsal ürünlerden elde edildiği için emek üzerinden aynı olarak değil, günümüzde nakdi olarak toplanan dolaylı vergilere benzemektedir. Antik Yunanda tarımsal ürünlerden alınan vergiler yanında gümrük, bina ve lüks tüketim için uygulanan farklı vergi türleri de bulunmaktaydı. Savaş zamanında eisphora denilen tüm halkın ödemekle yükümlü olduğu vergi alınmaktaydı. Zengin Antik Yunan polis devletlerinde demokrasinin son derece gelişmiş olması sebebiyle vergi sisteminde herhangi bir zorunluluk bulunmamaktaydı. (Çelik, 2013). Antik Yunanda diğer medeniyetlerden farklı bir vergi sistemi olarak uygulanan dolaylı vergilere halk itiraz etmezdi. Ayrıca iltizam usulü yöntemi de ilk defa Antik Yunanda uygulanmıştır.

Eski Roma'da alınan vergiler; mülk, tekeller, savaşlarda kazanılan ganimetler ve Eski Roma'ya bağlı devletlerden alınan vergilerden oluşmaktaydı. Ayrıca Eski Roma'da vergiler genellikle emek karşılığı değil, mal ve para karşılığında alınırdı. Eski Roma'da yaygın olan bu vergi sistemi, dolaylı ve dolaysız vergilerdi. Vectigalia adı verilen dolaylı vergiler; portoria ve tolonea olarak bilinen ithalat ve ihracat için düzenlenmiş gümrük vergileriydi. Tributa denilen doğrudan alınan vergiler ise; mülk, tekeller, savaş ganimetleri ve harçlardan oluşmaktaydı (Eskicioğlu, 2007: 157). Diğer medeniyetlerde aynı vergiler de denilen mal veya emek üzerinden alınan vergiler; Eski Roma krallıklarında çalışan köleler için uygulanmaktaydı. Ayrıca Eski Roma'da; devlet arazisini kullanım karşılığında, gümrükten, eyaletlerden, savaş zamanlarında ve suçlulardan cezalarına karşılık vergi alınırdı. Eski Roma'da vergiler,

ilk zamanlarda savaş sonrası yenilen devletlerden veya halktan hayatlarının bağışlanması karşılığında haraç olarak alınırdı. Son olarak arazi vergisi, devlet topraklarını işleme karşılığında alınırdı (Kara, 2019). Bu bağlamda Eski Roma döneminde alınan vergiler Antik Yunan döneminde alınan vergiler ile benzerlik göstermektedir.

Roma İmparatorluğu yıkıldıktan sonra, Avrupa'da İlkçağ sona ermiş ve Ortaçağ başlamıştır. Avrupa'da feodalite dönemi diye de bilinen Ortaçağ döneminde büyük imparatorlukların yıkılması ile ortaya çıkan küçük krallık ve feodal beyliklerin gelirlerini malikâne gelirleri oluşturmaktaydı. Ortaçağ Avrupa'sına hâkim devlet olan Bizans İmparatorluğu, Roma İmparatorluğundan kalan vergi sistemini devam ettirmiştir. Hâlbuki Ortaçağ Avrupa'sında yaşayan halkın çoğu Roma vergi sistemine şiddetle karşı çıkmaktaydı (Eskicioğlu, 2007: 157). Ortaçağ Avrupa'sında vergiler zorla alınmazdı. Özellikle krallıkların gerilemesi ve dini inançların da ağır baskısıyla güçlenen feodal yapıdaki kiliseler, halktan hediye ve yardım toplamaktaydı (Edizdoğan, 2004: 165). Daha sonra ortaya çıkan parasal gelişmeler ile vergiler, kamu geliri şeklinde toplanmaya başlanmıştır.

Hz. Muhammed (sav) ve dört halife dönemlerinde oluşturulan vergilendirme sisteminde kimseye imtiyaz ve ayrıcalık tanınmadığı için, kurulan devlette de ayrıcalıklı bir grup oluşmamıştır. Hz. Muhammed (sav), Allah'ın emri olduğu için Müslümanlar gibi kendisi de vergi yükümlülüğünden sorumluydu. Yani İslamiyet'te Hz. Muhammed (sav) ve yakın akrabaları da bu kurala uymak zorundaydı (Mevdudi, 2016: 383). Uygulamada, ilk fetihler döneminde vergi vb. yükümlülükleri belirtmek üzere kullanılan terimler arasında bir yeknesaklık yoktur. Ancak rivayetler, Arapların Suriye, Irak ve Mısır'da öteden beri lafızdaki benzerliğe rağmen baş vergisiyle toprak vergisinin ayrıldığını işaret etmektedir. İslam coğrafyasının genişlemesiyle meks, daribe, vezife, baibe, kulef sultaniyye, resm (rüsüm), avarız, bac terimlerine rastlanılmıştır. Memlükler döneminde resmül-gazem, resmül-cumus, rüsümül-vilayet; Osmanlılarda ise, resim kelimesi vergiyi göstermek üzere yaygın biçimde kullanılmıştır. Ayrıca Arapçada fâraza tabiri vergi veya tarh etmek manasında kullanılmaktadır (Erkal, 2013: 197-207).

Osmanlı hukuk sisteminden olan şer'i hukuk hükümleri, kaynaklarını İslamiyet'ten almaktadır. Kur'an'da vergi yerine geçen kelimeler; zekat, öşür, cizye, iane (yardımlaşma) ve ganimet (humus) olarak belirtilmektedir. İslam Hukuku vergi

sisteminde, örf ve adetlere göre bazı isim ve oranlarda birtakım farklılıklar bulunmaktadır. Osmanlı'da şer'i vergiler, Kur'an ve Sünnetin şer'i hükümlerine göre belirlenen vergilerdir. Örfi vergiler ise, içtihadta isim ve oranlara göre belirlenen vergilerdir (Mutlu, 2009). Osmanlı İmparatorluğu döneminde toplanan şer'i ve örfi vergiler şu şekildedir:

Şer'i vergiler: Müslüman halktan zekat, ganimet (humus) ve öşür; Müslüman olmayan halktan ise, haraç ve cizye adı altında alınıyordu. Zekât, Müslüman halktan 1/40 oranında alınan bir vergi çeşididir. Osmanlı İmparatorluğu'nda toplanan vergilerden biri olan zekât, başlangıçta dini bir mükellefiyetle alınırken daha sonra zorunlu olarak alınmaya başlanmıştır. Yine hayvan sayısına göre ağnam vergisi, zirai ürünlerden aşar (öşür) vergisi, mal ticaretinde (ithalatta ve ihracatta) gümrük resmi ve madenlerden devlet hissesi adı altında çeşitli vergiler alındığı görülmüştür. Haraç vergisi, Osmanlıda tımar sisteminde uygulanan eyalet ve sancaklarda, ziraat yapılan ve miri arazi denilen, mülkiyetinin doğrudan devlete ait olduğu topraklardan kullanım bedeli karşılığı alınan vergilerdir. Bu toprakları kullanan gayrimüslimlerden, arazi alanı dikkate alınarak yılda bir kez haracı muvazzafa; bu arazilerden elde edilen hasılatın (ürün ve meyveden) da haracı muhaseme (gayrisafi hasılatın 1/10'undan yarısı oranına kadar) olarak vergi alınmıştır. Cizye ise yine Müslüman olmayan ve buluğa ermiş erkeklerden, himaye edilmeleri ve askerlik hizmetinden muafiyetleri dolayısıyla yılda bir kez alınan bir baş vergisidir.

Örfi vergiler: padişahın vergilendirme yetkisini kullanması sonucu konulan vergidir. Bunlar; idare ve yargı hizmetleri karşılığı yararlananlardan Rusum-ı Örfiye, devletin savaş gibi ani masraf gerektiren veya sonraları acil ihtiyaç duyulan hallerde İmdadiye-i Şerefiye ve İmdadiye-i Hazariye gibi adlarla hane reislerine tarh edilen Tekalif-i Divaniye (avarız vergiler) vergilerdir (www.osmanlidevleti.gen.tr, 2021).

Osmanlı hukuk sisteminde ekonomik ve mali yapıdaki vergilendirme sistemi, tımar sisteminin askeri uygulamasını göstermektedir. Ancak idari bir sistem olarak tımar sisteminde köylüden alınan bu vergiler, devlet tarafından tımar sahiplerine verilmekteydi. Vergileri toplayan tımar sahipleri ise bu vergilerle arazinin vergi geliri karşılığında belirli sayıda cebelü denilen atlı askerleri yetiştirirdi. Böylelikle devlet hiç para harcamadan asker ihtiyacını karşılamıştır. Osmanlı İmparatorluğu, hem araziyi boş bırakmayarak üretimin sürekliliğini sağlamış hem de memur ve asker

maaşı için hazine bütçesinden nakit para çıkarmamıştır. Ayrıca savaşa hazır bir asker topluluğunu elinde bulundurarak bu yerdeki güvenliği de sağlamıştır (www.sosyalbilgiler.gen.tr, 2017). Tımar sisteminde yetiştirilen tımarlı sipahiler (atlı asker), Müslümanlardan ve gayrimüslimlerden vergi almaktaydı. Bu vergilerden biri haracı muvazzaf (çift resmi) vergisidir. Toprağı olmayan halktan alınan vergiye mücerred veya kara denilirdi. Avarız vergisi, devletin olağanüstü hallerde Müslümanlardan ve gayrimüslimlerden aynı, mal, hizmet, para veya bedeni olarak aldığı vergilerdir. Devlete hizmette bulunan kişiler (derbentçi, menzilci, köprücü, menzilci, tuzcular) avarız vergisinden muaf tutulmuştur (Karamursal, 1989).

2.2.1. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde Vergi

Türkiye Cumhuriyeti bağımsızlığını kazandıktan sonra Osmanlı vergi sistemi yerine Avrupa vergi sistemini kabul etmiştir. Osmanlı'nın en önemli vergilerinden olan aşar, ağnam ve temettü vergileri 1923-30 yılları arasında belirli aşamalarla kaldırılmıştır. Özellikle aşar vergisinin kaldırılması, vergi boşluğunu ortaya çıkarmış ve devlet bunu dolaylı vergilerle doldurmaya çalışmıştır (DPT, 1996). 1924 Anayasasının 84. maddesinde: "Vergi, devletin genel giderleri için, halkın pay vermesi demektir.", 85. maddesinde ise: "Vergiler ancak kanunla salınır ve alınır." şeklinde belirtilmiştir (Anayasa, 1924).

1930-39 yıllarında, özellikle 1929 Büyük Buhran ile yaşanan ekonomik krizin etkisi ile ekonominin mali gücüne dikkat çekilerek vergiler ön planda tutulmuştur. 1940-50 dönemi Türkiye'sinde, İkinci Dünya Savaşı'nın olumsuz etkilerine karşı, kamu harcamaları artırılarak varlık vergisi, toprak mahsulleri ürün vergisi ve aynı muamele vergisi gibi yeni vergiler getirilmiştir (Ejder, 2000: 127-132). Türkiye Cumhuriyeti devleti kurulduğundan bu yana en kapsamlı vergi reformları 1950 yılına kadar yapılmıştır. 1950-60 yılları arasında da yeni vergi uygulamalarının getirildiği görülmüştür. Gelir vergisi reformu, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun ve gider vergileri reformu gibi vergi uygulamaları getirilmiştir (Öncel; Çağan; Kumrulu, 1985: 12). 1950-60 yılları arasında yapılan vergi uygulamalarında tarımdan alınan vergiler, tarımı desteklemek için vergi kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu verginin yerine gider vergisi getirilmiş ve enflasyonla birlikte vergide adaletsizliğe neden olmuştur (Kumrulu, 1988:195).

1960-70 yıllarında kalkınmayı arttırmak için ek vergiler getirilmiştir. 1950-60'lı yıllarda kaldırılan tarımdan alınan vergiler, 1960-70'li yıllarda tekrar vergi kapsamına alınmıştır. Buna bağlı olarak 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunuyla tarım sektörüne vergi yükümlülüğü getirilmiştir. 1960'lar Türkiye'sinde, vergi oranları yükseltilmiş ve servet beyanıyla birlikte vergilendirmede önemli değişiklikler yapılmıştır. 1970'li yıllarda yeni vergi paketleri getirilmiştir (Kumrulu, 1988:195). 1970-79 yıllarında elde edilen vergiler, genellikle gelir vergisinden oluşmuştur (Ejder, 2000:130). 1980 sonrası Türkiye'sinde özellikle 24 Ocak 1984'te ekonomik olarak çok önemli radikal kararlar alınmıştır. Bu kararlar Türkiye'nin kapital ve liberal ekonomiye geçiş sürecinde çok önemli yer tutmaktadır (www.dunyabulteni.net, 2021). Bu dönemde vergilendirme uygulamaları kapsamında klasik bütçe yerine bütçe dışı fon kullanılmıştır (Kumrulu, 1988:196). 1985 yılında 3065 sayılı KDV kanunu kabul edilerek Avrupa'da uygulanan vergi sistemleri ile Türk Vergi Sisteminin uyumu gerçekleştirilmiştir. Gerek siyasi iktidar sorunu gerekse iktisadi dengesizlikler; vergi gelirlerinin artırılması ve gerekli vergi reformlarının gerçekleşmemesiyle bozuk olan bütçe dengelerinin daha da bozulmasına neden olmuştur.

90'lı yıllar Türkiye'sinde, 1993 yılında kabul edilen 3946 sayılı Kanun ile 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun bir kısım hükümleri değiştirilmiştir. Ayrıca 1998 yılında kabul edilen 4369 sayılı kanunu ile vergi reformu adıyla: Vergi Usul Kanunu, Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun, Gelir Vergisi Kanunu, Kurumlar Vergisi Kanunu, KDV, Gider Vergileri Kanunu, Emlak Vergisi Kanunu, Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu, Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu, Damga Vergisi Kanunu, Harçlar Vergisi Kanunu, 3505 Sayılı Kanun, KDV Mükelleflerinin Ödeme Kaydedici Cihazları Kullanmaları Mecburiyeti Hakkında Kanun ve Belediye Gelirleri Kanununda değişiklik yapılmıştır. Bu kanunlar ile net artış teorisine geçilmiş, vergi tabanı genişletilmiş, vergi kayıp ve kaçakları azaltılmış, kayıt dışı ekonomi kayıt altına alınmaya başlanmış ve bu gelirlerin tekrar vergilendirilmesi sağlanmıştır (Resmi Gazete, 1998: 1). 1 Ocak 2003'te yürürlüğe giren 4369 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 80. maddesi ile mali milat kabul edilen ve kaynağı belirsiz olan gelirler vergilendirilmek istenmiştir. Mali milat, Türkiye'de sermaye çıkışı, yatırımları azaltması ve işsizliğe neden olması nedeniyle kaldırılmıştır (Çelik, 2002).

14 Ağustos 1999 yılında Türkiye’de kabul edilen 4444 sayılı kanun ile Gelir Vergisi Kanunu, Kurumlar Vergisi Kanunu, Vergi Usul Kanunu, Belediye Gelirleri Kanunu, Harçlar Kanunu ve KDV kanununda yapılacak değişiklikler krizler nedeniyle 2003 yılına kadar ertelenmiştir. 2000 Kasım ve 2001 Şubat krizleri, vergi gelirlerinde azalmaya neden olmuştur. Bunun nedeni ise devletin içerisinde bulunduğu krizler karşısında, özellikle şirketlerin giderlerini vergi kaçırarak telafi etmek istemesidir. 2002 yılında akaryakıt vergisi gibi 16 farklı verginin bileşimi olan ÖTV kabul edilmiştir. 4481 sayılı kanun ile özellikle Marmara Bölgesi’nde meydana gelen deprem nedeniyle ekonomik giderleri karşılamak için bazı mükellefiyet ve vergi kanunlarında değişiklik yapılmıştır. Mevzuatta 213 sayılı Vergi Usul Kanunu ile doğal afet meydana gelen yerlere yönelik düzenlemeler yapılmıştır (www.gib.gov.tr, 2021). 2006 yılında 5520 sayılı kurumlar vergisi oranları %20’ye düşürülmüştür. 2008 küresel mortgage krizi sonucu ülkeye para girişini sağlamak için döviz, altın, hisse senedi, tahvil vb. gibi kıymetlerden alınan vergilerden inceleme ve soruşturma yapılmaması kararlaştırılmıştır (Candan, Nesrin, 2012: 79-86). Buna bağlı olarak 2011 yılında 646 sayılı KHK ile vergi denetim kurulu, Maliye Bakanlığı bünyesinde oluşturulmuştur (Sevin, 2016: 36).

Türk vergi sisteminin olumlu ve güçlü yönleri; gelişmiş ülkelerin vergi yapısıyla benzerlik göstermesi, gelişmiş ülkelerdeki vergi oranlarına göre daha düşük olduğu görülmesi, bu vergilerin günümüz koşullarına göre sürekli güncel tutulması, özellikle kriz dönemlerinde hızlı ve etkin bir şekilde vergisel tedbirler alınabilmesi, vergilendirme konusu dışında kalan alanın (kayıt dışı ekonomi, vergi istisnası, muafiyeti ve indirimi) vergilendirilebilme konusunun bu alan ölçüsü bakımından geniş tutulması ve Vergi Daireleri Otomasyon Projesi (VEDOP) ile vergilendirmede entegrasyon sağlanarak gelişen bilişim teknolojisiyle birlikte projelerdeki etkinliğin artırılmasıdır (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2021).

Türk vergi sisteminin olumsuz ve zayıf yönleri ise; vergilendirme sisteminde sürekli değişiklik yapılması, vergilendirilmeyen alanlar (kayıt dışı ekonomi, vergi istisnası, muafiyeti ve indirimi) nedeniyle hem vergi sistemini hem de vergi adaletini bozması, vergi sistemi yapısının karmaşık olması, dolaylı vergi oranlarının yüksek olmasının vergilendirmede adaletsizliğe neden olması, vergi denetiminin etkin olmaması, vergi ceza ve uygulamalarının caydırıcı olmaması, vergi bilincinin zayıf olması, yerel yönetimlerin vergi gelirlerinin yetersiz kalması, bürokrasinin fazla etkin

olması, kurumların otokontrollerinin yetersizliği, GİB'in yapılanmasındaki eksikliklerin varlığı, uzlaşma konusunun amacını aşarak af niteliğine dönüşmesi ve ücretlerden alınan vergilerin de istihdam vergisi niteliğine dönüşmesi olarak sayılabilir (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2021).

Tablo 2.1. Türkiye'de Toplanan Vergilerin Türlerine Göre Dağılımı (%)

Yıllar	Dolaysız Vergiler				Dolaylı Vergiler			
	Gelir Vergisi	Kurumlar Vergisi	Servet Vergisi	Toplam	KDV	ÖTV	Diğer Vergiler	Toplam
2002	23,0	9,4	1,3	33,7	30,7	24,2	11,4	66,3
2003	20,2	10,3	2,7	33,2	28,4	27,4	11,0	66,8
2004	21,2	10,5	1,6	33,3	30,5	26,5	9,7	66,7
2005	20,5	10,1	2,2	32,8	28,7	27,9	10,6	67,2
2006	21,1	8,1	2,3	31,5	30,1	26,9	11,5	68,5
2007	22,5	9,0	2,4	33,9	28,3	25,6	12,2	66,1
2008	22,6	10,1	2,4	35,1	27,8	24,9	12,2	64,9
2009	22,3	10,5	2,7	35,5	27,2	25,3	12,0	64,5
2010	19,2	9,9	2,5	31,6	29,7	27,2	11,5	68,4
2011	19,2	10,6	2,5	32,3	31,0	25,3	11,4	67,7
2012	20,3	10,4	2,5	33,2	29,2	25,7	11,9	66,8
2013	19,5	8,9	2,4	30,8	30,9	26,2	12,1	69,2
2014	21,0	9,2	2,3	32,5	29,1	25,8	12,6	67,5
2015	21,0	8,2	2,3	31,5	29,7	26,0	12,8	68,5
2016	21,1	9,4	2,3	32,8	28,5	26,2	12,5	67,2
2017	21,0	9,9	2,1	33,0	27,4	26,6	13,0	67,0
2018	22,3	12,7	2,2	37,2	26,9	24,0	11,9	62,8
2019	29,3	12,9	2,7	44,9	26,2	19,0	9,9	55,1
2020	23,4	14,4	2,5	40,3	26,9	22,4	10,4	59,7

Kaynaklar: Muhasebe Genel Müdürlüğü (MGM), Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB) ve Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü (BUMKO), 2021

Tablo 2.1.'de Türkiye'de dolaylı ve dolaysız vergilerden elde edilen gelirler oransal olarak gösterilmektedir. Türkiye'de 2000-2020 yılları arası bütçe gelirlerinin büyük bölümünü oluşturan vergi gelirlerini (%80) ortalama %30-35 oranında doğrudan vergiler oluştururken, %65-70'ini ise gelir dağılımında adaletsizliğe neden olan dolaylı vergiler oluşturmaktadır. Yani dolaylı vergilerden dolaysız vergilere göre, yaklaşık olarak iki kat daha fazla gelir elde edilmektedir. Anayasa'nın 73. maddesinde: 'vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal

amacıdır’’ (Anayasa, 1982) savına ters düşmekte ve Anayasa’ya aykırılık teşkil etmektedir.

Tablo 2.2. Türkiye ve Avrupa Birliği (AB) Üyesi Ülkelerdeki Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Dağılımı (%)

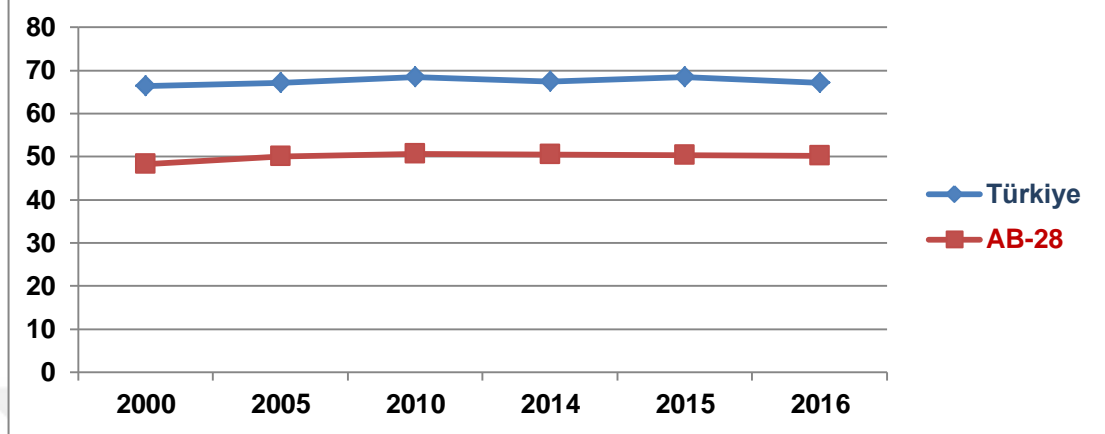
Ülkeler	2000		2005		2010		2014		2015		2016	
	Dolaylı	Dolaysız	Dolaylı	Dolaysız	Dolaylı	Dolaysız	Dolaylı	Dolaysız	Dolaylı	Dolaysız	Dolaylı	Dolaysız
Almanya	45,1	54,9	48,7	51,3	49,8	50,2	46,7	53,3	46,4	53,6	45,3	54,7
Avusturya	52,6	47,4	53,0	47,0	53,2	46,8	50,9	49,1	50,0	50,0	52,5	47,5
Belçika	42,4	57,6	42,5	57,5	44,1	55,9	42,3	57,7	42,4	57,6	43,5	56,5
Bulgaristan	66,6	33,4	77,2	22,8	74,4	25,6	72,3	27,7	73,2	26,8	73,0	27,0
Çek Cum.	57,7	42,3	55,3	44,7	61,4	38,6	61,8	38,2	62,9	37,1	62,8	37,2
Danimarka	35,8	64,2	35,7	64,3	35,9	64,1	32,8	67,2	34,7	65,3	35,3	64,7
Estonya	61,4	38,6	65,1	34,9	67,3	32,7	65,0	35,0	64,6	35,4	66,1	33,9
Finlandiya	38,6	61,4	43,7	56,3	45,2	54,8	46,3	53,7	45,6	54,4	46,1	53,9
Fransa	54,9	45,1	56,6	43,4	57,6	42,4	54,5	45,5	54,8	45,2	55,2	44,8
Hırvatistan	v.y.	v.y.	v.y.	v.y.	73,8	26,2	75,4	24,6	76,6	23,4	76,2	23,8
Hollanda	49,5	50,5	51,5	48,5	49,8	50,2	50,9	49,1	48,8	51,2	49,4	50,6
İngiltere	44,3	55,7	43,5	56,5	44,7	55,3	47,7	52,3	47,5	52,5	47,1	52,9
İrlanda	49,2	50,8	52,2	47,8	51,6	48,4	45,6	54,4	44,3	55,7	44,4	55,6
İspanya	51,7	48,3	51,9	48,1	51,2	48,8	21,8	48,2	52,5	47,5	52,4	47,6
İsveç	41,3	58,7	42,6	57,4	48,2	51,8	55,1	44,9	54,3	45,7	55,1	44,9
İtalya	50,3	49,7	51,4	48,6	48,6	48,5	51,0	49,0	50,6	49,4	48,8	51,2
Kıbrıs	52,2	47,8	61,5	38,5	58,2	41,8	58,9	41,1	59,6	40,4	60,9	39,1
Letonya	62,9	37,1	61,0	39,0	60,5	39,5	61,9	38,1	61,9	38,1	61,3	38,7
Litvanya	59,8	40,2	55,1	44,9	71,9	28,1	69,1	30,9	68,4	31,6	67,6	32,4
Lüksemburg	47,3	52,7	49,0	51,0	44,9	55,1	48,7	51,3	45,1	54,9	43,5	56,5
Macaristan	62,7	37,3	63,0	37,0	66,5	33,5	73,0	27,0	72,7	27,3	70,7	29,3
Malta	57,2	42,8	55,5	44,5	50,4	49,6	48,5	51,5	48,6	51,4	47,4	52,6
Polonya	63,7	36,3	66,1	33,9	66,1	33,9	65,4	34,6	64,9	35,1	65,2	34,8
Portekiz	57,5	42,5	63,7	36,3	59,9	40,1	56,4	43,6	57,4	42,6	58,8	41,2
Romanya	63,5	36,5	70,8	29,2	66,3	33,7	67,2	32,8	66,8	33,2	63,6	36,4
Slovakya	62,6	37,4	67,3	32,7	65,4	34,6	60,7	39,3	59,5	40,5	58,1	41,9
Slovenya	68,1	31,9	64,0	36,0	63,3	36,7	67,4	32,6	67,1	32,9	66,2	33,8
TÜRKİYE	66,4	33,6	67,2	32,8	68,4	31,6	67,5	32,5	68,5	31,5	67,2	32,8
Yunanistan	57,7	42,3	57,3	42,7	60,6	39,4	61,2	38,8	62,1	37,9	62,1	37,9
AB-28	48,3	51,7	50,0	50,0	50,7	49,3	50,5	49,5	50,4	49,6	50,2	49,8

Kaynak: Güler ve Toparlak, 2018: 171 (Not: v.y.= veri yok,)

Tablo 2.2.’de 2000-2016 yılları arası bazı yıllarda; Türkiye, bazı Avrupa ülkeleri ve AB üyesi 28 ülkenin verilerinin ortalama olarak toplam elde edilen vergi gelirleri içerisindeki dolaylı ve dolaysız vergiler oranları gösterilmektedir. Buna göre ortalama olarak en düşük dolaylı vergileye (%35) ve en yüksek dolaysız vergileye (%65) sahip olan ülke Danimarka iken, en yüksek dolaylı vergileye (%75,5) ve en

düşük dolaysız vergileye (24,5) sahip olan ülkenin ise Hırvatistan olduğu görülmektedir.

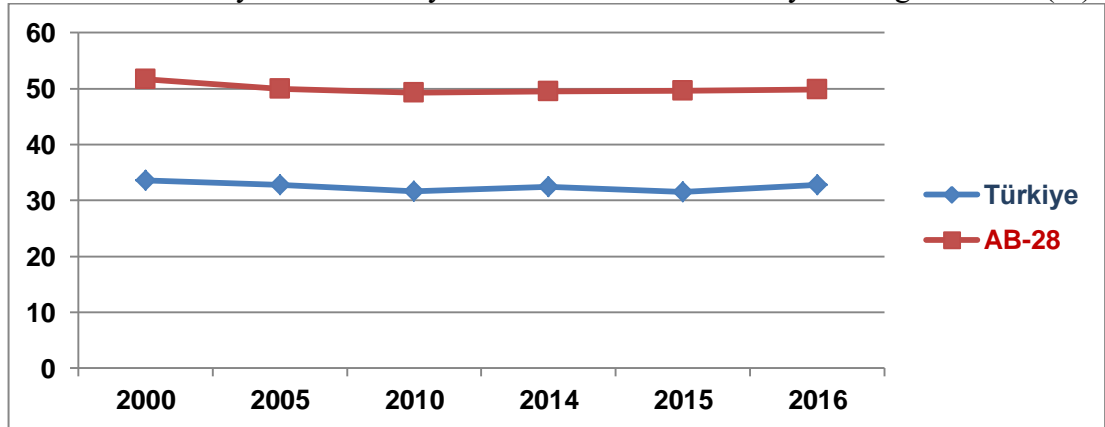
Grafik 2.1. Türkiye ve 28 AB Üye Ülkelerin Ortalama Dolaylı Vergi Gelirleri (%)

Not: Grafik, Tablo 2.2. verileri alınarak oluşturulmuştur

Grafik 2.1.'e göre Türkiye'de toplam vergi gelirleri içerisinde elde edilen ortalama dolaylı vergi oranları, AB üyesi 28 ülkeye göre ortalama olarak daha fazladır. Buna göre Türkiye'nin dolaylı vergi oranları %67,53 iken, AB üyesi 28 ülkenin dolaylı vergi oranları %50,01'dir. Grafikte görüldüğü üzere bütün yıllarda AB üyesi 28 ülkenin dolaylı vergi oranları Türkiye'nin dolaylı vergi oranlarından olarak daha düşüktür.

Grafik 2.2. Türkiye ve 28 AB Üye Ülkesinin Ortalama Dolaysız Vergi Gelirleri (%)

Not: Grafik, Tablo 2.2. verileri alınarak oluşturulmuştur

Grafik 2.2.'de Türkiye ve AB üyesi 28 ülkenin toplam vergi gelirleri içerisinde elde edilen dolaysız vergi oranları ortalama olarak gösterilmektedir. Buna göre Türkiye'nin dolaysız vergi oranları %32,47 iken, AB üyesi 28 ülkenin dolaysız vergi oranları ise, %49,99'dur. Grafikte görüldüğü üzere bütün yıllarda AB üyesi 28

ülkenin dolaysız vergi oranları, Türkiye'nin dolaysız vergi oranlarından daha fazladır.

2.3. VERGİNİN İKTİSADİ DÜŞÜNCELER TARİHİNDEKİ YERİ

Vergi, hayatımızın her alanında ve döneminde tarihin sosyo-ekonomik boyutuyla karşımıza çıkan, devletin ihtiyaçlarını karşılamak için halktan aldığı parasal bir düzendir. Verginin tarihsel süreçleri incelenirken özellikle iktisadın bir bilim olarak kabul edildiği 17. ve 18. yy'da ileri sürülen iktisadi düşünceler önem arz etmektedir. Özellikle Merkantalizm ve Fizyokrazi ile tarihteki yerini alan iktisadi düşünce; Adam Smith ile başlayan Klasik İktisat ve daha sonra Keynesyen İktisat anlayışı ile İktisatın günümüz dünyasında bu düzeye gelmesinde başlıca rol oynamıştır.

2.3.1. Merkantalistlere Göre Vergi

Merkantalistler; 15. yy'da devletlerin vergiyi sadece kendisi için aldığı, bu durumun ortak mülkiyet konusunu ortaya çıkardığı ve yine ülkedeki tek girişimcinin devlet olması nedeniyle vergi sisteminin önemsiz olduğu görüşünü ileri sürmüştür. Bu yüzden Merkantalistlerde vergi, servet odaklıdır (Aydemir ve Güneş, 2006: 136). Yani Merkantalistler, devletin vergi alanında elde ettiği serveti, iktidarı ele geçirmek veya elde tutmak için bir güç olarak değerlendirmektedir. Özellikle takas ekonomisi yerine geçen parasal ekonomiye önem verilmiş, ülkedeki altın ve gümüş gibi değerli madenler para karşılığı kullanılarak ülkelerin sömürgeleşmesi desteklenmiştir.

Merkantalist Dönemde, altın ve gümüş gibi kıymetli madenlerin elde tutulup işletilmesi, devlet veya krala bırakılmıştır (Yırcalı, 2000: 29). Halktan alınan vergi, bir çeşit servet sahibi olmak veya sömürgeleşmek anlamına gelmektedir. Dünya sermayesi sabit kabul edildiği için, sermaye sahiplerinden biri kazanç elde ederken diğeri de aynı oranda kayıp yaşayacaktır. Dolayısıyla, vergi gelirlerinin artması, halkın gelirlerini aynı oranda azaltacaktır.

Merkantalist düşüncede vergi, devletin iktisadi gereklere göre bir müdahale aracı olarak görülmektedir. Bu bağlamda vergi, hem iktidar için bir güç kaynağı hem de ekonomide bir müdahale aracıdır. Merkantalistlerin vergi hakkındaki görüşlerinden bir diğeri, devletin ülke ekonomisinde uygulanan vergilendirmeler içerisinde en uygun olanını özel sektör için de belirleyebilmesidir (Hamitoğulları,

1986: 63). Sanayi devrimiyle başlayan vergilendirme usulünde; teşvik, sübvansiyon, istisna, muafiyet ve destekleme gibi birçok husus, özel sektör için de uygulanmıştır.

Merkantalistlere göre devletler servet sahibi olabilmek için ulaşmaya çalıştıkları maden kaynaklarına savaşarak değil, ticaret yoluyla elde ettikleri ekonomik güçle birlikte halkına karşı otorite gücünü arttırarak ulaşabilecektir. Bu durumun önderi olan İngiltere, Hollanda ve Fransa gibi devletler Merkantalistlerin etkisinde kalarak, bu gücü savaşarak değil ticareti geliştirerek gerçekleştirdiler (Berkes, 1975: 66-67). Bunu kısa sürede gerçekleştirmelerini, sömürgeleşme düşüncesi sağlamıştır. Bu tip ticareti geliştirmeye çalışan devletler, ticaretin yönünü ortaya koymuş oldukları vergi ve diğer ekonomik araçlarla sağlamıştır. Yani altın üzerinden vergi oranları arttığında ticaret gümüş üzerine yoğunlaşmış, gümüşte artan vergi oranları sonrası ise ticaret altın üzerine yoğunlaşmıştır.

Merkantalistlere göre, verginin herkesten alınması ve verginin tasarrufların artırıcı etkisinin olması ülke servetini arttırmaktadır. Bu yüzden verginin, toprak üzerinden alındığı gibi tüketim üzerinden yapılan harcamalardan da alınması gerekmektedir. Devlet vergilerle karşıladığı harcamaları, üretim ve yatırıma aktararak ekonomik istikrarı sağlayacaktır. Yani topraktan alınan vergiyle üretim desteklenecek, tüketimden alınan vergiyle de israf ortadan kalkacaktır. Oluşan tasarruf, altın ve gümüşle birlikte ticareti geliştirip üretim de arttıracaktır (Aydemir ve Güneş, 2006: 155).

2.3.2. Liberalistlere Göre Vergi

Klasikler olarak bilinen Liberal İktisatçılar, vergi kavramının esaslarını Fizyokratlardan almaktadır. Fizyokrazi doğal düzen anlamına gelmektedir. Doğanın yani toprakla beraber tarımın önemine inanan Fizyokratlar, bundan dolayı üretim faktörleri arasında sadece toprağı saymaktadır. Fizyokratlar, doğaya dokunulmadığı takdirde doğanın bir şekilde düzeni sağlayacağına inandıkları için devletin de buna benzer şekilde üretimin topraktan yapılmasına karşı piyasaya herhangi bir müdahalede bulunmaması gerektiğini savunmuştur (Yırcalı, 2000: 50-55). Fizyokratlara göre üretim sadece toprak aracılığıyla arttırılabilir. Örneğin, bir buğday ekildiğinde yüz buğday ürün alınıp üretim arttırırken, bir kütük parçalandığında oluşan odun sayısı artsa dahi hepsi birleştiğinde yine eski kütük olacaktır. Sonuçta kütükte değişen bir durum olmayacak, ancak topraktan alınan bütün ürünler toplam

üretimi arttıracaktır. Buna Fیزیokratlar artı değer demektedir. Bundan dolayı Fیزیokratlar, verginin de tek olup sadece tarımda üretilen ürünler üzerinden alınmasını istemiştir.

Klasikler diye nitelendirilen Liberal İktisatçılar, Fیزیokratların düşüncelerini benimseyerek doğal düzen görüşü ile yine ideal piyasa tipi örneklemesiyle de devletin hiç olmayacak kadar piyasada var olması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Ayrıca Klasikler, devletin halkın güvenlik ihtiyacı gibi bireyler tarafından karşılanamayan mal ve hizmetlerinin temin edilmesini sağlayan bir kurum olarak kalmasını ve bundan dolayı da vergilerin sosyo-ekonomik düzeyde mevcut hayatı etkilemeyecek şekilde olması gerektiği görüşünü savunmuşlardır (Pınar, 2003: 46). Yani vergilerin, devlet tarafından kendi giderlerini karşılamak için dolaylı vergiler yoluyla alınması gerektiği görüşü hâkimdir.

2.3.3. Keynesyenlere Göre Vergi

Keynes'e göre para politikası ve piyasanın işleyiş mekanizması, ekonomik istikrarı sağlamada devletin piyasaya müdahalesi için yeterli olmayabilir. Bunun nedeni ise ekonomide yeterliliği sağlamada maliye politikasına ihtiyaç duyulmasıdır. Keynesyen görüşe göre ekonomi, devlet eliyle toplam talep artırılarak tam istihdama getirilir. Ekonomi tam istihdam denge noktasının altında ise, toplam talebin artması sonucu hem üretim hem de istihdamda artış sağlanacak ve yine istikrarlı hale gelerek üretim maksimum seviyesinde gerçekleşecektir (Ataç, 2002: 8-9). Bu bağlamda ekonomik istikrarı sağlamak için toplam talep artırıldığında; işsizlik, enflasyon ve ekonomik istikrarsızlığın önlenmesinde kamu harcamaları ve vergiler daha etkili olacaktır.

Keynes, iktisat literatürüne getirdiği yeni yaklaşım ile mali yönden devletin tüketici rolü yerine süzgeç devlet rolünde olduğunu belirtmiştir. Ayrıca devlet gelirlerinin, devlet hazinesinin süzgecinden geçirilerek harcanması gerektiğini ve devlet harcamalarının ise, devlet tarafından toplanan vergilerle yapılması gerektiğini savunmuştur (Eker; Altay; Sakal, 2004: 66-67).

2.3.4. Monetaristlere Göre Vergi

Friedman ve Monetaristler, Klasiklerin vergiyle alakalı görüşlerinden biri olan devletin mali olarak ekonomiye müdahalesini reddetmişlerdir. Vergi, maliye

politikasının önemli bir müdahale aracıdır. Ancak, Friedman ve Monetaristler devleti ekonomiye karşı bir müdahale aracı olarak gördüğü için buna karşı çıkmaktadır (Pınar, 2003: 46). Yine ekonomideki istikrarsızlığın sebebinin, para arzında meydana gelen düzensiz dalgalanmalardan kaynaklandığını savunulmaktadır. Ayrıca devletin vergilerle aldığı hem para hem de maliye politikası uygulamalarına karşı çıkmakta ve vergilerin para arzı artışının sadece büyüme oranıyla aynı olacağı görüşü ileri sürülmektedir (Ataç, 2002: 12-13).

2.3.5. Arz Yönlü İktisatçılara Göre Vergi ve Haldun- Laffer Eğrisi

1980’li yıllarda ortaya çıkan arz yönlü iktisada göre, piyasa toplam arzı arttırmak için vergi oranlarını düşürmelidir. Arz yönlü iktisatçılardan biri olan Arthur Laffer, vergi oranlarının arttırılmasının bireylerin çalışmalarını azaltacağını ve vergi kaçırmak için arayışa gireceğini belirtmiştir (Seyidoğlu, 2002: 381). Özellikle 1980’li yıllarda arz yanlı ekonominin tartışıldığı sıralarda gündeme gelen Laffer Eğrisi, vergi gelirlerindeki bu düşüşün aynı oranda milli geliri de düşüreceği teorisinden oluşmaktadır. Azalan milli gelir ise, yüksek vergi oranlarından dolayı işgücü ve sermaye arzının düşmesine neden olacaktır (Bilgin, 2018: 88).

Arthur Laffer, ABD Başkanı Reagan döneminde ekonomi danışmanlığı yapmaktaydı. Arthur Laffer’in, 1974 yılında bir restoranda katıldığı yemekte peçetenin üzerine çizerek anlattığı teorisinde vergi oranlarının neden belirli bir orandan fazla olmaması gerektiği hususu, yine o yemekte bulunan Wall Street Journal yazarlarından Jude Wanniski tarafından anlatılmıştır. Laffer ayrıca modern sosyoloji ve iktisadın öncülerinden biri olan İbn-i Haldun’un Mukaddime eserinden örnek alarak teoriyi geliştirdiğini belirtmiştir (onedio.com, 2021). Gerçek ismi Veliyüddin Ebu Zeyd Abdurrahman olan Tunuslu İbn-i Haldun (M.S. 1332-1406) ise, 14. yy’da yaşayan Tunuslu bir devlet adamıdır. Özellikle Osmanlı tarihçileri, devletin yükseliş ve gerileme dönemlerinde onun teorilerinden yararlanmışlardır. Mukaddime isimli eserinde ele aldığı konu olan verginin, mutlaka genel ilkelere dayandırılması gerekmektedir (Yakıt, 2001: 1). Ona göre; zengin, soylu ve hükümdara yakınlık nedeniyle kimse vergiden muaf tutulmamalı ve vergiler bireylerin ödeme gücüne göre alınmalıdır. Tarafsızlık, adalet, eşitlik, genellik ve ödeme gücü gibi vergileme ilkelerinin ihlali, devletin zayıflamasının temel nedenidir. İbni Haldun’un bir hükümdara yazmış olduğu mektupta: ‘‘Toplanan malları hak

edenler arasında doğruluk ve eşitlikle bölmesini, şerefinden dolayı şeref sahibine ve zenginliğinden dolayı zengine aynı muamelede bulunmamasını, hükümdarın kendisine hizmette bulunanlara vergi ödemekten muaf tutmamasını, iradeleri ve güçleri dışında kimseyi vergi ödemeye zorlamamasını, adalet haricinde tekliflerde bulunmamasını...’’ belirtmiştir (Gökbunar; Kömürcüler; Yalçın, 2011).

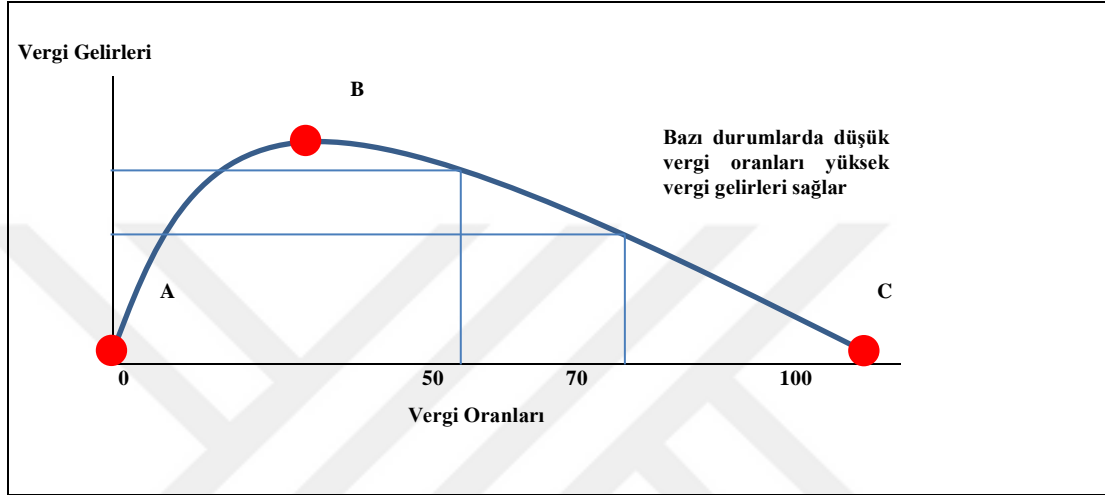
Haldun-Laffer Eğrisi olarak adlandırılan bu eğri, ödenmesi gereken vergi oranı ile devletin vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Vergi oranlarındaki artışlar fiyatlarda artışa neden olacağından toplam üretim ve vergi gelirlerini de arttıracaktır. Veya bu durumun tersi olan vergi oranlarındaki azalışlar fiyatları düşürerek toplam üretimle birlikte vergi gelirlerinde de azalışa neden olur (Aktan, 2009: 46). Yani halkın elde ettiği gelirle devletin halktan aldığı vergilerin aynı oranda artmaması sonucu devletin daha az vergi geliri elde etmesi durumudur. Laffer’in, vergi oranlarının sıfır düzeyinde olması durumunda devletin ortadan kalkacağı ve vergi oranlarının %100 olması durumunda ise, vergi yükümlüsünün kalmayacağı şeklinde iki varsayımı vardır. Haldun-Laffer eğrisi teorisinde, vergi oranları düşerse piyasaların canlanacağı ve devletin bu durumda daha fazla vergi alabileceği düşüncesi yatmaktadır. Yani optimal vergi oranı olan noktaya kadar vergi oranlarının yükseltilebileceği ve o oranın aşılması durumunda vergi gelirlerinde düşme yaşanacağı ifade edilmektedir (onedio.com, 2021). İbni Haldun genellikle kişisel kazançlar üzerinden alınacak olan vergilerin girişimciliği, yapıcılığı ve çalışmaları olumsuz yönde etkileyeceğini; alışverişler üzerine konulacak düşük oranlı vergilerin ise ekonomik açıdan daha uygun olacağını ileri sürmüştür (Gökbunar; Kömürcüler; Yalçın, 2011).

İbni Haldun, yapmış olduğu görüş ve analizlerinde; toplanan vergilerin çok ağır olmasından dolayı halkın devlete olan güvenini kıracağını, bu durumda toplumun düşük hayat standartlarında yaşamak zorunda kalarak bireylerin devletle olan bağlarını zayıflatacağını, geliri azalan bireylerin ödedikleri vergileri azaltması sonucu devletin gücünü de zayıflatacağını, devletin gücü ve istikrarının artması için verginin bireylere yük getirmeden hakkaniyetle alınması ile gerçekleşebileceğini ileri sürmüştür (Candan, 2007: 242).

Devletin vergi gelirlerini arttırmak istemesi durumunda vergi oranlarında meydana gelecek olan artış, tüketici fiyatlarına yansiyarak fiyatları arttıracak ve dolayısıyla enflasyona neden olacaktır. Yüksek fiyattan alıcı bulamayan ürünlerin

talebi de azalacağı için, satılamayan maldan vergi alınamayınca devletin vergi gelirlerinde düşüş yaşanacaktır. Bu durum ise kayıt dışı ekonomiyi teşvik edecektir. Dolayısıyla alınan fahiş vergiler; maliyetlerin ve enflasyonun artmasına, satışların azalmasına, son olarak da devletin vergi gelirlerinin azalmasına neden olacaktır (Söylemez, 2019).

Grafik 2.3. Haldun-Laffer Eğrisi

Kaynak: Mitchell, 2011: 330

Haldun-Laffer Eğrisi, vergi oranları arttıkça vergi gelirlerinin azaldığını gösteren negatif eğimli bir eğridir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, devletin vergi oranlarını artırdığı zaman vergiye tabi gelirin de vergi gelirleriyle birlikte azalmasıdır. Grafik 2.3.'te Haldun-Laffer Eğrisi incelendiğinde, dikey eksen vergi gelirleri, yatay eksen ise vergi oranları gösterilmektedir. Buna göre, devlet vergi oranlarını arttırdığı zaman A noktasından B noktasına kadar artan vergi oranları ile doğru orantılı olarak vergi gelirleri de artacaktır. B noktasında ise, vergi geliri maksimum olacaktır. Vergi oranları daha da arttığında bu duruma tepki olarak insanlar ya vergiye tabi gelirlerini açıklamaktan kaçınacak ya da çalışmaktan vazgeçecektir. Sonuç olarak devletin gelirleri şekildeki gibi B noktasından C noktasına doğru artan vergi oranlarının tersine azalacaktır. Devlet, düşük vergi oranı uygulaması durumunda ise daha fazla vergi geliri elde edecektir. Laffer'in vergi optimali denilen B noktasından sonraki bu süreç, vergi oranlarını arttıracaktır. Dolayısıyla vergilerin oranlarının artması, toplam arza zarar verecek ve üretim olumsuz yönde etkilenecektir (Pınar, 2003: 47). %100'lük bir vergi oranında halk

üretim yapmaktan vazgeçecek veya vergi kaçırarak devletin vergi geliri elde edememesine neden olacaktır.

2.3.6. Vergileme Konusunda Diğer Anlayışlar

Abba Ptachya Lerner, verginin mali olarak politika amaçlarının olmaması ile birlikte ekonomiye müdahale edilmemesi gerektiğini söyleyen klasiklerin tam tersi bir görüşle vergilerin kaynak tahsisi, bölüşüm, gelir dağılımının sağlanması, sağlık, çevre koruma ve ekonomik istikrar gibi ekstra fiskal amaçlarla vergilerin toplanması gerektiğini belirtmiştir (www.vergidosyasi.com, 2021). Fonksiyonel maliyeciler, devletin para basarak gelir temin edebileceğini savunmaktadır. Ayrıca vergilerle piyasaya müdahale edilerek tam istihdam seviyesine getirilip, konjonktür dalgalanmalarının da vergilerle beraber bir denge fonksiyonu olarak kullanıldığını ileri sürmektedirler (Turhan, 1987: 34).

Dini ve ahlaki amaçlar konusunda, Ortaçağ Avrupa'sı Hristiyanlardan vergi almamıştır. Musevilerden alınan vergilere ise sürekli olarak ekstra vergi getirmişlerdir. İslamiyet'le birlikte İslam dinini kabul eden ülkeler; Müslümanlardan zekât ve öşür adıyla vergi alırken, Müslüman olmayanlardan cizye ve haraç adı altında vergi almışlardır. Hitler dönemi Almanya'sında ırk farklılığından dolayı Yahudilerden vergi alınmıştır. Ahlak yönünden ise, alkol ve tütün gibi tüketilen mallardan vergi alınmaktadır. Bunun amacı ise zararlı tüketim alışkanlıklarının azaltılması yoluyla toplumsal ahlakın sağlanması düşüncesidir (Edizdoğan, 2004: 165). Burada toplumsal ahlak, devlet tarafından vergilendirme yolu ile sağlanmaktadır.

Vergiyle ilgili hukukilik anlayışında, verginin olması için kanun, kanun için hukuk ve hukuk için de bir demokratik sistem gereklidir (Tombuş, 2002: 92). Hukuk devleti, devletin meşru yönetimiyle ilgilidir. Verginin hukuki yollarla toplanması onun adil olarak toplandığı anlamına gelmemektedir. Adil olmayan yöntemlerle toplanan vergiler ise toplumda sosyo-ekonomik düzensizliği ortaya çıkartmaktadır.

2.4. İSLAM EKONOMİSİ KAYNAKLARINDA VERGİ VE ZEKAT İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

İslam Ekonomisi kaynağını; Kur'an, hadis-sünnet, icma ve kıyastan almaktadır. İslam Ekonomisinin referans aldığı bu kaynaklardan ilki olan Kur'an'da,

vergiyi çeşitli şekilde tarif eden zekât, cizye, fey, haraç vb. kelimeler bulunmakla birlikte bir bütün halinde vergiyi ifade eden bir kelime yoktur. İslam Ekonomisi sömürülerin, adaletsizliklerin, ekonomik dengesizliklerin karşısında olup özellikle kapitalist sistemdeki ekonomik sömürü karşısında, ülkelere alternatif bir ekonomik sistem sunmaktadır. Bunu; ihtiyaç sahiplerini belirlemek, adil gelir dağılımını sağlamak ve özel mülkiyet gibi toplumun hakkını koruyacak olan adil bir ekonomik düzen sistemi ile gerçekleştirecektir. Kur'an'ı Kerim'de "...ve sana neyi infak edeceklerini sorarlar. De ki: (zorunlu giderlerinizden) fazlasını" (Bakara, 2/219) ayetiyle vergi yükü, ihtiyaçtan fazla olan mallar, biriktirilen paralar vb. gibi durumlar vergi politikalarındaki ilkeleri kapsamaktadır (Mevdudi, Ebu'l Ala, 2016: 132).

İlk İslam Devletinin kurulduğu yıllarda Mekke ve Medine'de zekât, nafaka, sadaka adı altında devlet tarafından vergi toplanmaktaydı. Müslümanlardan para, altın, gümüş, hayvan sürüleri, zirai ürünler, ticari mallar, maden ve Pazar mallarından zekât adı altında vergi alınmıştır. Gayri Müslimlerden ise, cizye, haraç ve 1/10 oranında gümrük işlerinden vergi alınmaktaydı (Tuğ, 1963: 184-194).

2.4.1. Kur'an'da Vergi

Temizlik, arıtma, bereket manalarına gelen zekât; insanların cimrilik, bencillik ve kul hakkından manevi yönde arınmasına vesile olur. Zekât, önceleri devlete belirli yerlere harcanması için zenginler tarafından verilen bir vergi türüydü. Daha sonra sadece fakirlerin, muhtaçların, vergi memurlarının ve bazı sosyal harcamaların icrasında finansal ihtiyaçları karşılamak için servetten alınan vergi olarak zorunlu hale getirildi. "Sadakalar (zekâtlar), Allah'tan bir farz olarak ancak fakirler, düşkünler, zekât toplayan memurlar, İslam'a kalpleri ısındırılacak olanlarla (özgürlüğüne kavuşturulacak) köleler, borçlular, Allah yolunda cihat edenler ve yolda kalmış yolcular içindir..." (Tevbe, 9/60).

Madenler ve deniz mahsulleri; "Sizin için yerden çıkardıklarımızdan infak ediniz" (Bakara 2/268). İnfak etmek bazı tefsircilere göre zekât veriniz anlamındadır. Madenler üç çeşittir. Katı olup eritilebilen ve dökümü yapılabilen madenler; altın, gümüş, demir ve bakır gibi madenlerdir. Eritilmeye elverişli olmayan katı madenler; mermer, kireç ve kömür gibi madenlerdir. Sıvı olup katılaşmayan madenler; civa ve petrol gibi madenlerdir. Deniz ürünlerinde ise Hz. Ömer'in ashabı ile yaptığı istişareden sonra; balıkların derisinden üretilen birtakım

eşyanın genel adı olan anber ile onun gibi denizden çıkarılan diğer kıymetlerden 1/5 oranında zekât alınacağı kararlaştırılmıştır (Bal, 2014: 19).

İslam Ekonomisinin tevhid, kardeşlik, çalışma, verimlilik ve gelir dağılımında adalet prensibine göre faizin yasaklanıp kaldırılması ile mudarabanın (kar-zarar ortaklığı) ve zekât sisteminin kurulması, uygulanacak olan politikaları göstermektedir (Choudhury, 1986: 9). Bu bağlamda İslam Ekonomisinin uygulayacağı üç politika vardır: Belirli kurallar, kar ortaklığı ve zekât sistemi. Bu politikalar genel olarak toplumsal çıkarları ön planda tutmaktadır. Sosyal yardımlaşma konusunda ise, zekâtın sadece zenginden alınacağı anlamına gelmemelidir. Çünkü zekât, fakirlere yeteri kadar verilmediği takdirde devlet bütçesi devreye girecektir. Bu bağlamda kamu harcamalarının adaletsizliğin giderilmesi amacıyla öncelikle ve sadece fakirlere yönelik yapılması gerekir (Ahmad, 1991). İslam Ekonomisi dengesizlik ve adaletsizliği önlemek için; tedbir, plan, sistem ya da herhangi bir alternatifle birlikte tamamen ortadan kaldıramıyorsa bile en azından asgari seviyeye indirmektedir.

Öşür, zorunlu olup devletin ihtiyaçları için tarımsal üretimden alınan vergilerdir. Zekât yükümlülüğü getirilmeden önce arazi mahsullerinden alınan bir vergi iken, getirildikten sonra zekât miktarı belirlenerek öşür adını almıştır. Bu tür arazilere de öşür arazisi denilmiştir (Döndüren, 2000: 39). Öşür, arazilerden elde edilen tarım ürünlerinin zekâtın farz olması ile birlikte Kur'an, sünnet ve icma delillerine dayandırılmaktadır. Allahu Teâla şöyle buyurur: "Hasat günü ürünün hakkını, zekâtını verin" (Enam 6/31). İbn Abbasi bu ayetteki hakkahu sözcüğünü zekât anlamında kullanarak, öşür (1/10) veya yarı öşür (1/20) olarak ifade etmiştir. "Ey iman edenler! Kazandıklarınızın ve sizin için yerden çıkardıklarımızın temizinden, harcayın" (Bakara 2/268). Zekâta "nafaka" denildiği gibi, çeşitli ayetlerde "infak etmek" anlamında kullanılmıştır.

Cizye zorunlu olup kişi başına alınan vergidir. Bu tür vergiler cizye ve haraç adı altında alınırdı. Gayrimüslim erkeklerden yılda bir defa can ve mal güvenliklerini sağlamak için alınan vergidir. Belirli bir miktar üzerinden alınmayan Cizye vergisine baş vergisi de denilmektedir. Savaşmakla mükellef olmadıkları için kadınlar, çocuklar ve ihtiyar erkeklerden cizye vergisi alınmazdı (Tümer, 1993: 42-45). Allah Kur'an-ı Kerim'de cizyeyle alakalı olarak: "Kendilerine kitap verilenlerden Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah'ın ve resulünün haram kıldığını haram kılmayan, hak dinini din edinmeyen kimselerle, küçülmüş oldukları halde kendi elleriyle cizye

verinceye kadar savaşın'' (Tevbe, 9/29). Allah katında cizye vergisi verilmemesinin bir savaş sebebi olabileceği bu ayetten anlaşılmaktadır.

Kur'an'da iane (yardımlaşmayı), ayet ve hadisler ile naslarda (dogmalarda) açık olarak zikredilmese de seddi zeria, fethi zeria, genel zararı önlemek için özel zararın göze alınması, çok iyinin az iyiye, az zararın çok zarara tercih edilmesi gibi İslam'ın temel ilkelerine istinaden içtihat yolu ile konulabilecek vergi türüdür. Zekât, humus, öşür, cizye gibi vergiler özel vergilerdir. İane vergisi ise sürekli değişen ve gelişen, iktisadi olgu içerisinde ortaya çıkan içtihaden konulabilecek vergidir. "İyilikte ve fenalıktan sakınmada yardımlaşın'' (Maide, 5/3) ayeti iane vergisine kaynak oluşturmaktadır.

Humus, düşman ile yapılan savaşta ele geçirilen para, değerli eşya, gayrimenkul gibi değeri olan mallardır. Beşte biri (humus) devlete aittir. Bu sayede tahrip olan araç ve gereçler ile savaş masrafları tazmin edilmiş olmaktadır. Ganimetlerin vergi olarak kabul edilmesi gerekir. Zira ganimetlerin beşte biri Allah ve Resul'un adına devlete verilmek zorundadır. "Bilin ki ganimet olarak aldığımız herhangi bir şeyin beşte biri mutlaka Allah'a, peygambere, onun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolculara aittir'' (Enfal 8/48). Çünkü İslam'da ganimet; savaş giderleri, savaşta kaybedilen mallar ve canlar karşılığında savaş tazminatı olarak alınmaktadır. Aksi durumda yağmacılık gibi değerlendirilir. Bu da İslam ruhuyla bağdaşmayan bir durumdur (Badem, 2017: 85).

2.4.2. Hadiste Vergi

Cahiliye döneminde Arabistan'da yaşayan zamanın hükümdarları ve kabile reisleri gibi toplumun ileri gelen isimleri, pazarlara getirilen ticari mallardan meks veya uşur adı altında belirli oranlarda vergi alırdı. Asrı Saadet döneminde Hz. Muhammed (sav) bu ticari mallar ile pazarlarda alınan vergiler üzerinde ıslahatlar yaparak zamanın yeni kurulan İslam Devletinin hazine ve devletin kuruluşunda rol oynayan vergi sistemini gerçekleştirecek adımlar atmıştır. İlk kez Hz. Ömer döneminde uşur adıyla gümrük vergileri, bac ve damga vergileri alınmıştır. İslam Ekonomisi kaynaklarına göre Hz. Muhammed (sav) zamanında dışardan getirilen ticari mallar ile pazar vergilerinin Müslüman olan devlet, kabile veya kişilerden alınmadığı görülmektedir. Müslümanlardan sadece uşur vergisi alınmaktaydı. Sonuç

itibariyle çarşı ve pazara mal getirenler genellikle Müslüman oldukları için vergiler düşük seviyede kalmaktaydı (Kenanoğlu, 2013).

Hz. Ömer zamanında İslam Devletinin genişlemesiyle gayrimüslimlerin çoğunlukta kalması, çarşı ve pazar gibi gümrük ve ticaret üzerindeki vergi gelirlerini arttırmıştır (Fayda, 2018). Çünkü gümrük ve ticaret vergileri oran olarak değil, ticareti yapanın Müslüman olup olmamasıyla alakalıydı. Gümrük ve ticaret vergilerinin alındığı yerler; şehre girilen kapılar, yollar, köprüler, limanlar, çarşılar ve pazar yerleriydi. İslamiyet öncesinde ve sonrasında yapılan kervan ticareti üzerinden alınan vergiler, özellikle Emeviler döneminde; kervanlardaki hayvan adedi, yükün ağırlığı, cinsi gibi özellikler üzerinden alınmaktaydı (www.islamansiklopedisi.info, 2020). Deve, koyun, sığır gibi hayvanların zekâtı varken, Hz. Muhammed (sav) tarafından: “Sizi at ve kölelerin zekâtından muaf tuttum.” ve “Müslümanlara kölesi ve atından dolayı zekât yoktur” şeklinde atların zekâtından muaf tutulduğunu gösteren iki hadis nakledilmiştir. Ayrıca “Yağmur veya kaynak suyu ile sulanan veya kendiliğinden sulak olan yerlerin ürünlerinden onda bir (öşür), hayvan gücü veya taşıma su ile sulanan topraklardan ise yirmide bir zekât gerekir.” Altın ve gümüş; mübadele aracı olması bakımından Ebu Said el-Hudri’den rivayet edilen hadiste Hz. Muhammed (sav), 5 ukiyeden (=200 dirhem) az olan gümüşte zekât olmadığı, ayrıca gerek para gerekse külçe gümüşün 1/40 oranında zekâta tabi olduğu ifade edilmiştir. Toprak ürünleri üzerinden; yağmur ve nehir sularıyla sulanan toprak mahsullerinde öşür (1/10), kova (el emeği) ile sulamalarında öşür (1/20) alınacağı ve toprak ürünlerinden zekât yani vergi alınacağı gösterilmiştir (www.hadis.ihya.org, 2020).

2.4.3. İcma ve Kıyasta Vergi

Kur’an’ı Kerim’de çeşitli vergi türlerini belirten zekât, cizye, fey, haraç vb. kelimeler ile hadislerdeki vergiyi ifade eden terimlerin yanında özellikle cahiliye döneminin haksız uygulamalarını yansıtan gümrük ve pazar yeri vergisi anlamında meks terimi kullanılmıştır. Aynı vergi farklı bölgelerde farklı isimlerle kullanılırken, farklı vergiler bazen aynı isimlerle kullanıldığı görülmüştür.

Haraç kelimesi bir taraftan vergiyi ya da devlet gelirlerini ifade etmesi bakımından genel bir anlamı ifade ederken, diğer taraftan arazilerden alınan nakdi veya aynı toprak vergisini ifade etmesi açısından özel bir anlama sahiptir. Harç ve

haraç kelimeleri vergi, pazar resmi, baş vergisi gibi anlamlar taşımaktadır. Vergi koymayı belirtmek üzere tavzif, farz, darb; vergi toplamak için cibayet; vergi vermek için ihraç ve ita gibi terimler kullanılmıştır. Günümüz Arapçasında vergi daha çok desibe kelimesiyle ifade edilmektedir. Darb kökünden gelen daribe, geçmişte de kullanılmakla birlikte günümüzde farz kılınanlar dışında devletin kişiler veya mallar üzerine yüklemiş olduğu mükellefiyettir. Ancak öşür için daribetülöşr, haraç için daribetülharaç tabirleri kullanılmıştır. Terimin genelde nasların belirlediği şeri ve mali yükümlülüklerin yanı sıra mükus, rüsum, mukarrerat, cevali, mevrısül haşriyye, remy gibi örfi nitelikteki vergi türlerini de kapsadığı kabul edilir. Bunların en yaygını uşurdur. Çeşitli bölgelerde ise bac, damga ve gümrük terimleri de meks ile eş anlamlı olarak kullanılmıştır (Erkal, 2013: 197-207).

2.5. LİTERATÜR TARAMASI

Özen (2002) yaptığı çalışmasında, devletlerin gelir-gider dengesi için bütçelerin gelecek bir dönemde tahminlerde bulunup gelirlerin toplanması ve giderlerin yapılmasının sağlanması gerektiğini savunmuştur. Çalışmada, 1929 Ekonomik Buhran'a kadar bütçe dengesine uyulmuştur. Daha sonraki dönemde ise, müdahaleci devlet anlayışı ile devlet fonksiyonlarında meydana gelen artışlar, buna paralel olarak kamu harcamalarındaki hızlı artışlar ve kamu gelirin harcamalardaki artışa denk gelmemesi, günümüz mali sistemlerin en önemli sorunlarından biri olan bütçe açıklarına neden olmaktadır.

Kuran (2004) çalışmasında, İslam Ekonomisi doktrini olarak yirminci yüzyıl ortalarında İslam'ın sosyal rolü üzerine tartışmalardan bahsetmiştir. Öteden beri algılanan İslami öğretilere göre, ekonomileri yeniden yapılandırma hedefi sürdürülmüştür. En görünür pratik başarısının ötesinde faizlerin önlenmesi amaçlanan İslami bankaların kurulması, İslami ekonomik davranış normlarını desteklemiş ve erken İslami mali uygulamalardan sonra modellenerek yeniden dağıtım sistemleri kurulmuştur. İslam dünyasında yayılan İslami alt ekonomiler, genellikle İslam ekonomisinin tezahürü olarak görülür. Bu durum sosyal marjinalleşmiş grupların ekonomik özelemlerini karşılamak için ortaya çıktığını göstermektedir.

Susam ve Oktayer (2007) çalışmasında, 1995-2005 yılları arası Türkiye ekonomisinde ekonomik ve bütçe açıklarına bağlı olarak vergilendirme sisteminde

yaşanan değişimleri dolaylı ve dolaysız vergiler açısından değerlendirmiştir. Çalışmada, genel bütçe verilerinden hareketle elde edilen gelir vergisindeki düşüş, gelir vergisinden alınan kesintilerle toplam vergilerin artmasıyla gelir dağılımındaki adalet konusunda farklı sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda vergi gelirlerinde, gelir vergisinden tüketim vergilerine doğru geçiş gözlenmektedir. Yani genel bütçede dolaysız vergilerden dolaylı vergilere doğru bir geçiş söz konusudur.

Gümüş'ün (2008) çalışmasında, bütçe açıklarının ve finansmanının makroekonomik düzeyde yansımaları; nedenleri, finansman yöntemleri ve makroekonomik etkileriyle birlikte analiz edilmiştir. Çalışmada, Cumhuriyet'ten günümüze Türkiye'nin bütçe açığı ve finansmanı dönemler halinde incelenmiştir. Türkiye'nin 1980 yılı sonrası bütçe açığı ve finansmanı, makroekonomik modeller ve istatistiksel metotlar ile ortaya konulmaya çalışılmıştır. Türkiye'de özellikle değer yargıları ve ideolojiden oldukça etkilenen bütçe açıkları, 1990 yılı sonrasında akademik ve siyasi anlamda büyük önem kazanmıştır.

Chong ve Liu'nun (2009) çalışmasında İslami bankacılığın benzersiz özelliği olarak kâr-zarar paylaşımı (PLS: Profit and Loss Sharing) paradigması olarak belirlenmiştir. Malezya konusundaki çalışmada, İslami banka finansmanının sadece ihmal edilebilir bir kısmının kesin olarak PLS'ye dayalı olduğunu ve İslami mevduatların faizsiz olmadığını, ancak geleneksel mevduatlara yakından bağlı olduğunu belirtmiştir. Bulgular İslami bankacılıktaki hızlı büyüme PLS'nin avantajlarından ziyade dünya çapında İslami dirilişe bağlıdır. Ancak uygulamada, İslami bankacılığın geleneksel bankacılığa göre farklı olmadığı görülmektedir.

Bağlı (2012) makalesinde, Pozitif hukuk sisteminde ilk defa açıkça yer alan "bütçe hakkı"nın ne olduğu ve hangi unsurları içerdiği hususunu göstermektedir. Çalışmada modern devletler ile bütçe hakkının ortaya çıktığı ifade edilmiştir. İngiltere, Fransa, Almanya ve ABD'deki belirlemelere göre, yasama organları tarafından vatandaşlardan kamusal yükümlülük ve hizmetler için alınacak bütçe hakkı tarihsel gelişim içerisinde. Alınacak tüm bu haklar vergi içerisinde elde edilecektir. Bütçe hakkı, kapsam olarak; bütçenin görüşülerek onaylanması, uygulanması ve denetlenmesinden oluşmaktadır. Bu bağlamda çalışma, günümüzdeki bütçenin ilk çıkış noktasını göstermektedir.

Şahbaz ve Saruç (2012) makalesinde; sosyo-kültürel faktörlerin vergi ahlakı üzerindeki etkisi analizi sonucunda, bireylerin ve toplumun vergi ahlakını etkileyen

faktörleri tespit ederek çeşitli öneriler sunmuştur. Bu bağlamda Sakarya Üniversitesi'nde 1351 üniversite öğrencisine uygulanan ankette, devletine güvenen ve vatandaşlık bilinci yüksek olanların yüksek vergi ahlakına sahip oldukları, ayrıca dini inançlarını ön planda tutan bireylerin dini referanslara dayandırılarak ortaya konan vergilendirmede hassas oldukları, yapılan bu analiz sonucunda tespit edilmiştir.

Bülbül (2013) makalesinde, tüm dünyada kamusal hizmetlerin merkezi ve yerel yönetimler arasında bölüştürülmesi gerekliliğine vurgu yaparak bu çerçevede yapılan görev bölüşümü üzerinde gelir dağılımını zorunlu kılmaktadır. Çalışmada yerel yönetimlerin ilgili kuramsal ve kavramsal çerçevesi incelenmiş, Türkiye'de yerel yönetimlerin kamu kesimi bütçesinin gelir dağılımı üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir. Gelir dağılımı üzerinde paylaşım gerçekleştirilirken bu görevlerin çoğunu üstlenen merkezi idare, görevleri yerine getirecek araç ve kaynakları yeterince sağlayamamaktadır. Dolayısıyla yerel yönetimlerin hizmetlerini yerine getirememesine ve gelir dağılımında adaletsizliğe neden olmaktadır. Ayrıca yerel yönetimler gelir yönünden merkeze bağlı bir görüntü vermektedir.

Topuzkanamış (2013) çalışmasında, vergilendirme ve adalet konuları üzerinde iki temel problemi ele almıştır: Verginin meşruluğu ve vergi yükünün adil paylaşılması. Vergi yükünün adil paylaşımı konusu, eşitlik ile doğrudan ilişkili olup sorun maddi ve psikolojiktir. Meşruluk konusunda ise; problem siyasi ve hukukidir. İlk durumda şeklen bir sorun var iken, ikinci durumda içeriksel olarak gerçek ya da psikolojik yönden bir eşitsizlik söz konusudur. Ayrıca ikinci durum ahlaki bir problemi de ortaya çıkarmaktadır. Çünkü kimin, ne şekilde ve nasıl vergilendirileceği konusu, adalet ve eşitlik konusunda ortaya çıkan bir sorundur.

Şenyüz (2014) yapmış olduğu çalışmasında, hukuk devleti perspektifinde hukuki esaslara yönelik vergilendirmenin adil olması yönünde ne anlaşılması gerektiği konusunu ortaya koymuş ve bu bağlamda vergi aflarını özel olarak değerlendirmiştir. Vergilendirme konusu Hukuk devletinde yaşanan hukuki değişikliklerden dolayı vergi adaletini önemli derecede etkilemektedir. Verginin adaletli olması konusu, anayasalara bir norm olarak girmesi gerektiğinin yanında hayata uygulanabilirliği de bu normları uygulayan devletin sorumluluğundadır. Konunun zayıf kalan kısmını oluşturan mükellef, durumlarını iyileştirme adı altında hukuki çerçevede günümüzde mükellef hakları kavramıyla ifade edilmektedir. Bu

bağlamda devlet tarafından gelişigüzel yapılan vergi afları, mükellefler arasında yatay vergi adaletini ve rekabet eşitliğini bozmaktadır. Oysa bu norm, hukuk devleti çerçevesinde devlet tarafından vergi adaletini zedeleyecek her türlü düzenlemeden kaçınması gerekmektedir.

Ersin ve Yıldırım (2015) makalesinde, Erbakan'ın ekonomik düşünce sisteminin bir yansıması olan "Adil Düzen" konusunu İslam ekonomisi perspektifinde değerlendirmiştir. AED ile İslam'ın ekonomik anlayışı karşılaştırıldığında, AED'nin İslami hassasiyetler içerisinde olduğu görülmektedir. Bununla birlikte bazı farklılıkların da olduğu ve bu farklılıkların İslam Ekonomisinden kaynaklanmadığı görülmüştür. AED'nin İslam Ekonomisine uygun olduğu görüşü yanında, İslam ilkeleri de dikkate alınarak İslam düşünürlerinin farklı görüşleri olduğu ortaya çıkmıştır.

Kazancı (2016) çalışmasında, İslam Ekonomisi ile serbest piyasa ekonomisini benzerlik ve farklılıkları ortaya koyarak incelemeye çalışmıştır. Serbest piyasa ile İslam Ekonomisinin miras, konut dokunulmazlığı, özel mülkiyet, yabancı sermaye serbestisi, bireylere sağlanan teşebbüs özgürlüğü, rekabet özgürlüğü, uluslararası ticaret, fiyatların serbestçe belirlenip devletin sınırlı müdahalesi açısından hem serbest hem de İslam Ekonomisi konusunda birbiriyle uyum içerisinde olduğu ileri sürülmüştür. Ayrıca devletin toplumsal müdahalesi ve toprak alanları ile devlet mülkiyeti konularında her iki sistemin farklılığı da ortaya koyulmuştur.

Kılıçaslan (2016) kaleme aldığı çalışmasında, Necmettin Erbakan tarafından AED olarak ele alınan Ortaklık Ekonomisini, bir ekonomik sistem olan Kapitalizm ve Sosyalizm ile karşılaştırarak İslam Ekonomisi ile ilişkisini ele almıştır. Piyasa ekonomisi olarak ele alınan Ortaklık Ekonomisi, merkezi planlamadaki benzerliklerinin yanında belirgin olarak Kapitalizm ve Sosyalizmden ayrılmaktadır. Diğer yandan Ortaklık Ekonomisinde, üretim ve bölüşüm ilişkilerinde üretim faktörlerinin ve bu bağlamda devletin ekonomideki işlevlerinin yeniden tanımlanabileceği ileri sürülmüştür. Günümüz dünyasında uygulama örneği bulunmayan Ortaklık Ekonomisinin pratikte yer bulabilmesi için daha fazla araştırma yapılması ve konunun somutlaştırılması gerektiği sonucuna varılmıştır. Ayrıca Ortaklık Ekonomisinin literatüre önemli katkılar içeren potansiyel barındırdığı yönünde değerlendirilmedi bulunulmuştur.

Özmen (2016) yapmış olduğu çalışmasında, geçmiş tarihteki dünya uygarlıklarının arasında büyük bir öneme sahip olan BRICS-T ülkelerinde, vergi gelirlerini kimler belirleyeceği konusunu açığa çıkartmaya çalışılmıştır. Çalışmada 1996-2013 yıllarını kapsayan vergi seti yardımıyla panel birim kök ve panel eş bütünleşme testlerinden faydalanılmıştır. Ampirik analizlerden elde edilen bulgular ile oluşturulan modellerdeki değişkenlerin toplam vergi gelirleri üzerindeki beklenen etkisini göstererek; ekonomik, mali, sosyal ve siyasi değişkenlerin önemli ölçüde toplam vergi gelirleri üzerinde belirleyici role sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

Erbakan'ın vefatından sonra yayımlanan (2017) makalesinde, Türkiye'de ekonomik alanda nasıl bir "Köle Düzeni"nin olduğu açıklanmıştır. Her ne kadar Anayasamızda ekonomik düzenin adil olacağı, bütün vatandaşlara eşit muamelede bulunulacağı, herkes için fırsat eşitliği sağlanarak sömürü ve angaryanın yasak olduğu belirtilmişse de; uygulamada bunun tam tersini görmekteyiz. Dolayısıyla bu normlar Anayasada rafta kalmakta ve Türkiye'de ekonomik alanda, "Köle Düzeni" ortaya çıkmaktadır. "Köle Düzeni", "Emperyalizm" ve "Siyonizm" in bilinçli olarak ortaya koyduğu, akabinde planlı ve programlı olarak yürüttüğü "Modern Müstemlekecilik" uygulamasının bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Merkezlerini Amerika New Yorkta Wall Street bankalar caddesine kuran Siyonizm, bir inanç ve ideolojik bir güçtür. Bunlar Allah'ın asıl kullarının kendileri olduğunu ve diğerlerinin de kendilerine köle olduklarını ileri sürmektedirler.

Sugözü (2017) çalışmasında, Kur'an ve Sünnetle ortaya konulduktan sonra icma ve kıyasın İslam Ekonomisinin kesin sınırlarını belirleyip belirlemediği; Prof. Dr. Necmettin Erbakan'ın AED düşüncesinde ise makroekonomik konulara (para sistemi, kredi, faiz, finans, vergi ve sigorta vb. gibi) Kur'an ve Sünnete uygun olan ve ters düşmeyen çözümler getirerek İslam Ekonomisindeki tartışmalar incelenmekte ve AED'nin konumu araştırılmaktadır. Çalışmada, dinlerin ekonomisinin olup olmayacağı veya diğer dinlerin ekonomisi olmadığı halde neden İslam'ın ekonomisinin olduğu tartışmalarına İslam Ekonomisi kavramı üzerinde durulmuştur. AED faize karşı İslam'ın koyduğu kuralları aynen uygulamakta ve faize şiddetle karşı çıkmaktadır. AED, vergi ile zekât karşılaştırmasında vergiyi tamamen ayrı bir ekonomik araç olarak görmekte ve devletin gelirlerinin üretim faktörlerini üreticinin gelinine ortak olmak suretiyle sağlanacağı konusunda bir takım normlar ortaya

koymaktadır. Örneğin, AED’de karşılıksız para basma veya kaydi para olmayacaktır. Böylece ekonomide her canlanma döneminde enflasyon da olmayacaktır. Buna göre çağın ihtiyaçları modern araçlarla yeni bir ekonomik sistem olarak ortaya konulmuş ve temel prensipleri de Kur’an ve Sünnetle belirlenmiş olan AED, günümüzde İslam Ekonomisinin temellerini içerisinde barındırmaktadır. Bu bağlamda AED, İslam Ekonomisi veya İslam Ekonomisi Modeli olarak da ifade edilebilir. Dolayısıyla Kapitalist Sistem içerisinde Klasik Okulun konumu ne ise İslam Ekonomisi içerisinde de AED konumu eş değerdir.

Öztürk’ün makalesinde (2017), AED yeni ve özgün bir iktisadi sistemdir. Bugün karşılaşılan sorunlar yanlış zemin üzerine bina edilmiş olan iktisadi sistemlerden kaynaklanmaktadır. AED’ye göre, iktisadi sistemler hak anlayışı temelinde ele alınmalıdır. AED ana kategoride ikiye ayrılmaktadır. Bunların ilki Tevhid (Hakkı Üstün Tutan) görüşüdür. İktisadi sistemlerinden olan liberalizm, kolektivizm, kapitalizm ve sosyalizm kuvveti üstün tutan bir dünya görüşü benimsemiştir. Buna göre kaynaklar kıt ve kıt olan kaynaklardan faydasını maksimize etmek isteyen insanlar arasında mücadele kaçınılmazdır. Bu mücadele kapitalist sistemde çıkar çatışması kapsamında iken, sosyalist sistemde sınıf çatışması şeklindedir. Bunlardan ikincisi olan Hakkı üstün tutan dünya görüşünde ise; dengeli olan kaynaklar arasında insanların ihtiyaçları doğrultusunda kuracakları ve karşılaştıkları sorunları ortaklık kurarak çözecekleri bir sistem ifade edilmektedir. Bu bağlamda Ortaklık Ekonomisine dayanan AED; ekonomi-iktisat terimlerindeki farklılıklar, üretim faktörlerinin ve içeriklerinin baştan tanımlanması, temel iktisadi kurumların tespiti ve piyasaların işleyiş özellikleri ile yeni ve farklı bir iktisadi sistemdir. Bu çalışmada, dünya görüşleri ile birlikte Hakkı üstün tutan anlayış üzerinde ‘‘AED’’nin cari sistemlerden kapitalizm ve sosyalizmle artık değer paylaşımının karşılaştırılması yapılmıştır.

Ersin ve Duran (2017) çalışmasında, AED Milli Görüş ile birlikte 1980’li yıllarda faizsiz bir ekonomik sistem olarak ortaya çıkmıştır. 1990’lı yıllarda popülerliğini kazanarak, toplum içerisinde karşılık bulmuştur. AED gelir dağılımı adaletsizliği, enflasyon, tüketim ekonomisi, işsizlik gibi temel problemlerin ana sebebi olarak faizi göstermiştir. AED, genel olarak; devlete biçilen rol, vergilendirme sistemi, para, kredi esasları ve ortaklık, enflasyon, işsizlik ve sosyal güvenlik esasları, üretim ve ihracat gibi konular üzerinde durmaktadır. Bu çalışmada AED’nin

faizsiz kaynak oluşturma bağlamında kredileşme ve uygulanabilirliği tartışılmış ve ortaya konan ilkelerin, kurumsallaşmayla uygulanabileceği ifade edilmiştir. AED’de enflasyona sebebiyet vermeyen 7 türlü faizsiz kredi imkânı vardır: Ortaklıklar, Emek Karşılığı Kredi, Rehin Karşılığı Kredi, Hakkı Müktesep Karşılığı Kredi, Yatırım Projesi Karşılığı Kredi Ödenmiş, Vergi Karşılığı Kredi ve Selem Senedi Karşılığı Kredisidir.

Hamdemirci ve Görmüş (2018) yapmış oldukları çalışmada, bir sömürü aracı olarak kullanılan Kapitalizmin insanlığa huzur ve saadet getiremeyeceği ifade edilmiştir. Kapitalizmde; güçlünün üstün olması gerektiği fikrinden hareketle gelişmiş ülkelerin geri kalmış ülkeleri sömürmesine ortam hazırlayan güçlünün üstün olması gerektiği fikri, geri kalmış ülke insanların aç kalmasına neden olmaktadır. Kur’an-ı Kerim’deki emirlerin aksine, mevcut iktisadi uygulamalar dünya çapında krizlere neden olmaktadır. Bununla birlikte işsizliğin artması, adaletsizliklerin oluşması, suç oranlarının artması gibi olumsuzlukları da ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla mevcut iktisadi görüşlerin tartışılmasına neden olmuş ve yeni bir ekonomik anlayışa ihtiyaç duyulduğu konusunu beraberinde getirmiştir. Erbakan bu düzensizlikleri ortadan kaldırmak ve bunu düzeltmek için “Adil Ekonomik Düzen” adı altında yeni bir ekonomik sistem sunarak günümüz şartlarına uygun, İslam’ın emir ve yasakları referans alınarak iktisadi bir düzen oluşturmuştur. Bunu da yedi adet faizsiz kredi ile günümüz şartlarına uygun bir şekilde oluşturarak sistemleştirmiştir. Bu ilkeler geliştirilerek kredi kullananlara maddi manevi yük getirmeden, AED içerisinde faizden uzak bir kredi sistemi oluşturma çabaları devam edecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ADİL EKONOMİK DÜZEN VE ADİL EKONOMİK DÜZEN'DE VERGİLENDİRME ESASLARI

Dünyadaki mevcut ekonomik sistemler birçok konuda ekonomik sorunlara çözüm olamamaktadır. Kapital ve Komünist ekonomik sistemlerin getirmiş olduğu kurallar emek sömürü üzerine kurulmuştur. İşte bu ekonomik sistemlere alternatif olarak ortaya çıkan AED sistemi, emeğin sömürülmesine karşı gelerek bütün bireylere gelirleri konusunda adilane bir sistem sunmaktadır. Bu bölümde incelenecek olan vergileendirme sisteminde devletlerin, halkın gelir dağılımındaki adaletsizliğe nasıl neden olduğu ortaya konulmuştur. Yine bu bölümde halk üzerinde verginin gelir dağılımındaki adaletsiz dağılımına neden olan durumlara karşı AED'de adilane bir gelir dağılımının nasıl sağlandığı konusu incelenecektir.

3.1. ADİL EKONOMİK DÜZEN NEDİR?

Özellikle Prof. Dr. Necmettin Erbakan'ın Milli Görüş düşüncesinde savunmuş olduğu AED; adil gelir dağılımını amaçlayan, faiz, enflasyon, dolaylı vergiler ve sigorta güvencesini de içinde barındıran bir ekonomik sistemdir (Sugözü, 2017: 197). Gelir dağılımındaki adaletin sağlanmasının gerekçesi, refah ekonomisidir. Azalan marjinal fayda teorisi ile kişinin geliri arttıkça gelirin son birime attığı değerinin de aynı oranda azalması durumunda, yüksek gelirlilerden düşük gelirlilere kaynak aktarımı ile toplam refahın artması sağlanmaktadır. Yani yapılan transferlerin sosyal faydası, sosyal maliyetten fazla olacaktır. Dolayısıyla ülke ekonomisindeki refah artışı üst seviyeye çıkacaktır (Arda, 2009: 501).

AED, bir ortaklık düzenidir. Üretim faktörleri, üretimi gerçekleştirmeden önce paylarını bilmiş olacaktır. Bu bağlamda kim daha çok pay almak (para kazanmak) isterse, daha çok çalışması gerekecektir. Görüldüğü üzere AED,

devletçilik modeline bir örnek olmaktadır. Sosyal adaletin, devlet tarafından karşılanması gerekmektedir. Devlet, halkının aç ve açıkta kalmaması için tüm önlemleri almakla yükümlüdür. AED’de zenginler, fakirlere yardım ve destekte bulunmaktadır. Ancak sosyal adalet konusu tamamen devletin aittir. Bu da herkesin Sosyal Güvenlik Kurumuna (SGK) tabi olmasıyla sağlanır. AED’de işsizlik olmamakta ancak; isteyen emekli olduğu istemeyenin ise, çalışmaya devam ettiği bir ekonomik sistem içerisinde bu hakkı dilediği gibi kullanacaktır. Devlet, üretime ortak olduğu için buradan alacağı pay da vergi olacaktır. Vergiler, üretim üzerinden, ürün cinsinden ve tek bir oranda (yaklaşık %20) alınacaktır. Sadece üretim üzerinden vergi alınması üretilen malların fiyatlarının ucuzlamasını sağlayacaktır. Çünkü vergiler maliyete dâhil değildir. Vergi kaçırma, vergi uyuşmazlığı gibi sorunlar AED’de yer almamaktadır. Çünkü herkesten adil olarak vergi alınmaktadır. AED’de bankacılık devletin tekeline bırakılmıştır. Para, üretimin bir unsuru değildir. Ancak, üretim için bir sermaye unsuru olarak verilmektedir. Selem kredisi denilen sipariş kredisi, önceden peşin para şeklinde karşılığının ödenerek malın daha sonraki yıllarda alınacak fiyatından daha ucuza alınması demektir. Bunun gerçekleşmesi için sıkı bir devlet kontrolü ve denetimi gerekmektedir (Çınar, 1994).

AED; herkesin hakkını aldığı, devletin herkese fırsat eşitliği sunduğu bir sistemdir. Bu sisteme göre faiz olmayacak, haksız vergiler kaldırılacak, paranın değeri hakkı neyse o ölçüde olacak, para sağlam olacak ve son olarak da krediler iş yapacak kişilere adil olarak verilecektir. AED’de herkes bir iş sahibi olup gelir dağılımı da adil olacağından işverenler iş kurmak ve gerekli kredi teminini sağlamak için işçi alımlarını arttıracaktır. Bu durumda işsizlik azalacak ve piyasa canlanacaktır. Piyasada herkes üretime katkıda bulunacağı için enflasyon artışı önlenecek, üretim fazlalığından dolayı fazla ürün ihraç edilerek ihracat artıracak ve en sonunda gelir dağılımında eşitlik sağlanarak AED sistemi kurulmuş olacaktır. AED, içinde bulunduğumuz köle sistemine karşı alternatif bir sistem olarak karşımıza çıkmakta ve yoksulluk, açlık, ahlak gibi sorunlara karşı bir çözüm yolu üretmektedir. AED’nin ekonomik olarak tanımladığı sorunlar beş çeşittir: Faiz, haksız alınan vergi, karşılıksız basılan para, kambiyo ve kredilerdir (Çınar, 1994).

AED’de ekonominin çok hızlı hareket etmesinden dolayı ortaya çıkan sorun, işsiz insanları bulmak olacaktır. Yüksek kredi almak için işsiz insan arayacak olan girişimciler ile yüksek ücret alacak olan işçiler arasında sürekli bir ilişki olacaktır. Bu

bağlamda köle düzenine karşı olan AED; fakirlik, açlık, ahlaksızlık, az gelişmişlik gibi sosyo-ekonomik sorunlara çözüm üretmektedir. AED’de serbest piyasa, kâr, özel mülkiyet vardır; tekelleşme ve faiz yoktur. AED’de üretime ortaklık sıfatıyla giren devlet; toprak, madenler ve orman gibi sahip olduğu doğal kaynakların, üretim aşamasında kullanılmasına karşılık payını alacaktır. Devlet bu sistemde bankacılık gibi bazı işletmelerin sahibi de olabilecektir.

Gelir dağılımını; miras, doğuştan kazanılan yetenekler, eğitim olanakları, sosyal sınıflar ve piyasa yapısı gibi birçok unsur etkilemektedir. Gelir dağılımında adaletsizliğe neden olan durumlar ise; ücretlerdeki farklılıklar, piyasanın rekabet durumu, sahip olunan toprakların dağılımındaki adaletsizlikler ve bölgelerarası gelişmişlik düzeyleri arasındaki farklılıklardır. Gelir dağılımındaki adaletsizliği ortadan kaldırmak veya hiç olmazsa asgari düzeye indirmek için devlet tarafından dolaylı yönden önlem alınarak müdahalede bulunmaktadır. Bunlar; ücretlerdeki farklılıkların azaltılması, asgari ücretlerde iyileştirme, faiz oranlarına müdahale, üretici ve tüketiciyi korumak için tarımsal ürünlerdeki fiyatlara tavan ve taban fiyat politikası, rekabeti engelleyen bütün uygulamaların yasaklandığı kanuni dayanağın oluşturulması, toprak reformunun yapılması, bölgeler arası gelişmişlik düzeylerini azaltıcı düzenlemeler, alt gelir grubuna sermaye temini ve enflasyonla mücadeledir (Dinler, 2009: 298-302). Buna karşılık AED’de gelir dağılımındaki adaletsizliği kaldırmak için devlet tarafından yapılan doğrudan önlem ve müdahaleler ise; faiz, haksız vergiler, darphanede basılan karşılıksız paralar, kaydi paralar, kambiyo ve bankacılık sistemi kredi dağıtımındaki adaletsiz oranlara karşı gelmektir (Erbakan, 2017: 54).

Türkiye’de vergiler, gelir dağılımındaki adaletsizliği düzenleyen tek unsur değildir. Ancak bu adaletsizliği giderecek en büyük unsurdur. Gelir dağılımındaki adaletsizliği giderecek diğer unsurlar; asgari ücret, tarımsal ürünlerde destekleme fiyatları, piyasa denetimi ve birtakım ticari düzenlemeler ile politik her türlü uygulamalardan oluşmaktadır (Arda, 2009: 509). Gelir dağılımında adaletsizliği gidermedeki unsurlardan biri olan fırsat eşitliği konusu, bireylerin gelir dağılımı gruplarında üst gelir grubuna geçebilme fırsatı olarak algılanmalıdır. Aksi takdirde alt gelir grubundakiler üst gelir grubuna geçerken, üst gelir grubundakiler ise alt gelir grubuna geçecektir. Bu durum, refahı etkilemeyerek gelir gruplarındaki farklılığı ve gelir artışının değişmemesine neden olacaktır.

Bugün özellikle Türkiye’de vergilerin büyük bir kısmını, geliri yoksulluk sınırı altında olan yoksul kesim ödemektedir. Bunu da devlet, genellikle dolaylı vergiler üzerinden almaktadır. Dolaysız vergiler tanım olarak gerçek veya tüzel kişilerin kazandıkları gelir ve kurumlar vergisi gibi kâr üzerinden alınan vergilerdir. Dolaylı vergiler ise yine gerçek veya tüzel kişiler üzerinden üretim, tüketim, satış ve dış ticaret gibi kalemlerden alınan vergilerdir (Önal, 2006: 27). Türkiye’de dolaylı vergi oranları yaklaşık %65’tir. Bunda en çok pay sahibinin yoksulluk sınırının altında olan yoksul kesim olduğu görülmektedir (Eğilmez, 2012).

Türkiye iç borçlanmaya sıklıkla başvuran bir devlettir. Bu borçlar zengin iş adamları, özel bankalar, özel kuruluşlar gibi gerçek veya tüzel kişilerden alınmaktadır. Bunun sonucunda borç veren bu gerçek ve tüzel kişiler, verdikleri borçlar karşılığında faiz almakta ve devlet bu faizi vergilerle karşılamaktadır. Bu durumda devletin halktan aldığı vergiler, yine borç aldığı gerçek ve tüzel kişilere gitmekte; devletin alt gelir grubundan almış olduğu vergiler ise, borç aldığı yüksek gelir grubundakilere faiz ödemesi olarak geri dönmektedir (Erbakan, 2017: 58). AED’de bankacılık sistemi sadece devlet eliyle yapılmalıdır. Çünkü faizin yerine getirilecek kâr-zarar ortaklığı veya zekât sistemini sağlayabilecek tek organ devlettir (Çınar, 1994). Mevcut sistemde zenginin ödemediği faiz giderlerini; faizin olmadığı sistemde ise, fakir yerine zengin zekât vererek ödeyecektir.

Türkiye’de üst gelir grubuna verilen teşvik ve desteklemeler, alt gelir grubunda emeğinin sömürülmesine yol açmaktadır. Vergilerin üst gelir grubuna verilen teşviklerle alınmaması sonucunda devlette oluşan vergi kaybı alt gelir grubundan alınmasına neden olmaktadır. Özellikle KDV, ÖTV, damga ve gümrük vergileri gibi dolaylı vergilerden büyük şirketlerin yararlanacağı teşviklerin yanında vergi indirimine gidilmesi, ülkede alt ve üst gelir grupları arasında büyük bir fark oluşmasına ve gelir dağılımında adaletsizliğe neden olmaktadır. Hâlbuki Anayasanın 2. maddesine göre: ‘‘Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir’’ (Anayasa, 1982) denmektedir. Anayasamızın 2. maddesinde bulunan ‘adalet içinde’ kavramı adaletin halka karşı sunulması gereken Anayasanın değiştirilemeyecek maddesinin içerisinde yer almaktadır. Örneğin, Nisan 2018’de verilen 135 milyar liralık proje bazlı teşvik sistemi kapsamında 23 proje: BMC’ye 4, SASA’ya 2,

Alvi Medica, Assan, Atayurt, AFS, Dow Aksa, Ekore, Ersan, İpek Mobilya, Most Makine, Siirt Bakır, Metcap Enerji, TUTAŞ, Oyak Renault, Yıldız Metalurji, Vestel, Süttaş ve Tosyalı şirketleri yatırım teşviklerinden yararlandırılmıştır (Anadolu Ajansı, 2018). Asıl sorun; verilecek olan teşvik veya yapılacak yatırımlarda değil; özellikle çiftçiye, üreticiye yani alt gelir grubunu destekleyecek bir yatırım ya da teşvikin olmayışıdır. Buradan çıkacak teşvik ve vergi kaybı, yatırım olarak daha sonraki yıllarda ülkeye istihdam ve üretim ile ihracatta artış yaşanmasını sağlayacaktır. Ancak devletin gelire ihtiyaç duyduğu bu süreçte, gelir elde etmek için alt gelir grubuna müracaat edecek olması ve dar bütçeli halkın ülkede yoğun olması durumunda vergilerin ağır bunaltıcı etkisiyle devlet, alt gruba yoğunlaşarak gelir dağılımında eşitsizliğe neden olmaktadır.

AED; aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere genel esaslar, para, vergi, sosyal güvenlik ve kredi esasları olmak üzere beş tür temel esas içermektedir.

Tablo 3.1. Adil Ekonomik Düzenin Temel Esasları

Genel	Para	Kredi	Vergi	Sosyal Güvenlik
1-Devlet Makro Plan Proje Yönlendirme Teşvik (Tam) Destek (Tam)	1-Mal=Para 2-Faiz Yok 3-Karşılıksız Para Yok 4-Para Karşılığı Arsa, Tesis, Standart	1-Ortaklıklar Kar Ortaklığı Anlaşmaları 2-Hakkı Müktesep Karşılığı	1-Devletin Hizmeti Karşılığı Aldığı Hak 2-Tek Vergi 3-Üretim Cinsinden 4-Gelirden Vergi Yok	1-Herkes Sigortalı 2-Sigorta ve Emeklilik İçin Para Ödenmez 3-İşsizlik ve Emeklilikte Herkesin (Yaş, Tahsil, Hizmet, Ehliyet Esasına Göre) Ne Alacağı ‘‘Katsayı İle Belirlenir
2-Devlet Genel Hizmetler Tanzim Hizmetleri	5-İstenilen Anda Değiştirme	3-Emek Karşılığı 4-Rehin Karşılığı	5-Vergi, Kredi, Hizmet, Sigorta	4-İşsizlik ve Emeklilik Karşılığı Bütçeden Ödenir. Milli Gelirle Orantılı Pay
3-Şahıslar Ekonomik Faaliyetler	6-Herkese Eşit Muamele 7-Fiyatlar Arz=Talebe Dayalı Kriterlere Göre Tespit Edilir	5-Ödemiş Vergi Karşılığı 6-Yatırım Projesi Karşılığı 7-Selemler Senedi Karşılığı	6-Beyana Göre Gayrimenkul Değeri İstimlak Bedeli Hisse Senedi Bedeli 7-Üretimden Alınacak Pay, Anayasa İle Belirlenir	5-İşsizlik ve Emeklilik Talebe ve Beyana Göre İsteddiği Zaman 6-Emekli Olan Kredi Hakkını Kaybeder 7-Emeklilik Maaşı Emekliye Ayrıldığı Zamanki Mesleki Derece, Yaş ve Tahsile Göredir.

Kaynak: Erbakan, 2017: 77

AED'de, serbest piyasa şartlarında olduğu gibi ekonomik faaliyetleri gerçekleştirmede devlete büyük iş düşmektedir. Devlet, ekonomik faaliyet yürütenlere yardım etmekle sorumludur. Devlet, ekonomide gerekli olan plan ve projeleri teşviklerle denetim içerisinde gerçekleştirmek amacıyla şahıslara, şirketlere veya vakıflara bu sorumluluğu yükler. AED'de devlet ekonomik yapı olarak; tarım, sanayi ve hizmet sektöründe yapılan makroekonomik planlar ile şahıslara hangi planın uyduğuna ve ne kadar teşvik alacağına dair yönlendirme yapar. Devlet bu düzende genel olarak güvenlik, yönetim, enerji, yargı, su, yol, sağlık ve eğitim gibi hizmetleri sunmak zorunda olup bu tür hizmetleri yerine getirmekle yükümlüdür (Ersin ve Yıldırım, 2015: 147-148). Ayrıca devlet, Toprak Mahsulleri Ofisi gibi kurumların yerine bir vakıf kurup, bununla birlikte piyasada kâr amacı taşımadan şahıs ve kurumlara istenildiğinde mal alınıp satılmasını sağlayacak örgütlenmelerle de tanzim hizmetlerini yerine getirir (Erbakan, 2017: 79).

AED'de para, üretilen mal karşılığı alınan mübadele aracıdır. Para basılırken dikkat edilecek husus, bir karşılığının olmasıdır. AED'de para; arsa, tarla, tesis, fabrika, altın ve döviz karşılığı ile istenildiğinde mala çevrilebileceği gibi mallar da paraya çevrilebilecektir. Parasal konularda halka fırsat eşitliğinin sunulması gerekmektedir. Fiyatlar, arz ve talebe göre serbestçe belirlenmelidir. Para, AED'de Kapital sistemdeki gibi üretimden önce değil; üretim sonrasında, üretildiği kadar tüketilmesini sağlayan bir araçtır. Mevcut sistemde para, karşılıksız basılmakta ve faizli kredi şeklinde dağıtılarak halkın emeği sömürülmüş olmaktadır. AED'de sağlam para kavramı, toplumun ürettiği kadar tüketmesiyle ortaya çıkan, doğal dengeyi sağlayan bir araçtır. Her şartta, üretilen miktarın tüketilen miktardan fazla olması gerekmektedir. Toplumun maruz kalabileceği savaş, kıtlık, deprem ve yangın gibi felaketlerin olması durumunda, stoklardaki malların tüketilmesiyle yine doğal denge sağlanmış olacaktır. İnsanlar tüketme eğilimli oldukları için, üretimden çok tüketimle ilgilenmektedir. AED, çalışmadan kazanma ve üretmeden tüketme arzusu karşısında, herkesin ürettiği kadar tüketmesi anlayışını getiren ekonomik bir sistemdir. Bu bağlamda para, toplum içinde çalışarak bütün üretilen mal ve hizmetlerin ne kadar olduğunu gösteren belgedir (Akgül, 2013: 51). AED, para konusunda faizin her şeklini kaldırmıştır. AED'de üretmek öncelikli olduğu için, borçlu yaşamayı adet haline getiren faiz sistemine karşı da faizi yok etmektedir. Çünkü faiz, üretilmeyen malın tüketilmesi demektir. Örnek olarak; bankadan çekilen

bin liralık paranın karşılığı bin beş yüz lira olursa, bu beş yüz liralık faiz üretilmeden kazanılmış olur. İşte AED, haksız kazanca karşı çıkararak hak sahibine yani üreticiye kazancını geri vermektedir (Erbakan, 2017: 79-85).

AED'de para; mal karşılığında üretilen ve malı eşit miktarda karşılayan mübadele aracıdır (Çobanoğlu, 2013: 81-84). Para, üretildikten sonraki malın karşılığı olacağı için faiz söz konusu olmayacak, üretim karşılığı basılacağı için de paranın her zaman bir karşılığı olacaktır. Yani karşılıksız para olmayacak ve para, istenildiği anda mal ile değiştirilebilecektir. Bu sistem devlet tarafından herkese adil ve eşit bir şekilde yürütülecektir. Bütün bu özellikleriyle para, AED'de milli bir servet iken, karşılığı bulunup basılarak milli paraya eşitlenmiş olacaktır (Erbakan, 2019).

AED'de krediler; ortaklık kredisi, hakkı müktesep kredisi, emek karşılığı kredi, rehin karşılığı kredi, ödenmiş vergi karşılığı kredi, yatırım projesi karşılığı kredi ve selem kredisi şeklindedir (Demirci, 2012). AED'de üretim faktörleri olan; devlet (üniversite, vakıf, şahıs, vakıf, kuruluşlar vb.), girişimci, toprak, emek ve sermayenin bir araya gelmesiyle ortaklık oluşmaktadır. Kâr ve zarar, üretime başlamadan bir sözleşme ile belirlenir. Kâr durumunda üretimde artış sağlanırken, zarar durumunda ise üretim en asgari seviyede oluşmaktadır (Öztürk ve İnan, 2015: 24).

AED'de ortaklık iki şekilde yapılmaktadır. Bunlardan birincisi, bireylerin bir araya gelerek yaptıkları ortaklıktır. Müşareke (sermayede ortaklık) ve Mudarebe (emek-sermayede ortaklık) olarak adlandırılan bu sistem, özellikle katılım bankaları tarafından kullanılmaktadır. Adil Ekonomik Sistemde müşareke ve en önemlisi olan mudarebeyi kullanan katılım bankaları, topladığı sermayeleri Murabaha adıyla kredi olarak kullanmaktadır. Çünkü doğrudan üretim desteklenmekte ve faize karşı alternatif bir sistem sunmaktadır (Ersin ve Duran, 2017: 124-129). İkinci durum ise doğrudan üretime yönelik olup işçileri de ortak eden beş üretim faktörünün meydana getirdiği bir sistemdir. Buna kooperatifler örnek olarak verilebilir.

Hakkı müktesep kredisi; yatırımcıların ve tasarruf edenlerin çıkarlarını ön planda tutan, tasarruf edenlerin yastık altı paralarını bekletmek yerine bankaya yatırılması karşılığında alacakları para miktarı ve bekleme süreleriyle birlikte hacmi yüksek olan kredidir (Erbakan, 2010). Eminevim, Fuzulevim projelerindeki araba ve ev kredileri de bu türdendir.

Emek kredisi; örnek olarak bir konfeksiyon atölyesi için 20 dikiş makinası satın alınması durumunda işçi çalıştırmak ve işletmeyi açmak için gerekli olan sermayenin, AED’de ahlaksal dürüstlük ilkesi gereği atölye sahibine verilen tezkiye belgesiyle atölyede çalışacak usta ve işçi masrafları için verilen bir kredi şeklindedir. AED’de usta ve işçi ücretlerini devlet ödemektedir. İşte bu konfeksiyon işinde üretim için çalışanlara ödenen bu ücret karşılığı verilen krediye emek kredisi denilmektedir (Erbakan 2010: 68).

AED’de tarım sektörüne rehin karşılığında kredi verilmektedir. Örneğin; buğday fiyatlarının ucuzlaması sonucu 3 ay sonra fiyatların artacağını düşünen çiftçi, elindeki buğdayı vakıflara teslim edecektir. Bu durumda buğday vakfına rehin karşılığı bugünkü bedel üzerinden, buğday miktarının %80’i kadar çiftçiye kredi verilecektir. Fiyatlar artınca da çiftçi buğdayını 3 ay sonraki fiyattan satarak aldığı kredi borcunu kapatacaktır (Erbakan, 2019).

Ödenmiş vergi karşılığı kredi, devletin üretime yapmış olduğu katkı karşılığında bir kez alınabilen ve vergi ile ödenen kredidir. Anayasa ile belirlenen vergi, kapital sistemde tüketim üzerinden sürekli olarak alınırken AED’de üretim üzerinden bir kereye mahsus alınmaktadır (Ersin ve Duran, 2017: 124).

AED’de yatırım projesi karşılığında verilen kredi, faizsiz ve üretimi teşvik eden bir kredi çeşididir. Örneğin; beş veya on milyon Türk Lirası (₺) değerinde bir iş yapıldığında Bayındırlık ve İskan Bakanlığında kredi isteyen bir müteahhite, yaptığı bu işler karşılığında ehliyet karnesi verilecektir. İşte müteahhidin almış olduğu faizsiz ve üretimi teşvik edici bu tür kredi, yatırım projesi kredisidir.

Selem kredisi, kelime anlamı olarak sipariş anlamına gelmektedir. Selem kredisi, paranın peşin olarak ödendiği ve malın veresiye olarak alındığı bir alışveriş sözleşmesidir. Üretilecek malın o günkü piyasa fiyatından satılarak daha sonra malın üretiminden sonra ödenen kredidir. Selem kredisinin faizden farkı; paranın peşin olması, malın veresiye verilmesi, paranın cinsi ve miktarının belirtilmesi, malın teslim edileceği yer ve zamanın gösterilmesi, paranın ve malın faize karışmaması için farklı cins ve miktarda olması şeklindedir (Kaya, 2011).

AED’nin hakkı üstün tutan bir sistem olması, devletin gücünden dolayı her türlü vergi koyabileceği anlamına gelmemelidir. AED’de devlet hakka riayet etmeli ve sadece kendi hakkını almalıdır. Bundan dolayı kim üretim yapıyorsa, buna devlet de dâhil, yapılan katkılar ve hizmetler karşılığında vergi adı altında hakkını almalıdır.

Günümüzde devletler, özellikle kapital sistem ile halkına vergilerle zulmetmektedir. Dolayısıyla ülkenin gelişmişlik düzeyi azalmakta, gelir dağılımında adaletsizlikle halk sömürülmektedir (Erbakan, 2011). Bu yüzden AED’de vergi; servet ve üretim üzerinden tek cins olarak alınmaktadır. Bu vergilerle, vergi yükümlüsü kişilere parasal ve üretilen mal üzerinden vergi ödeme kolaylığı sağlanmaktadır. Özellikle gelir ve ücretten vergi alınmayarak nakdi yerine aynı denilen, üretilen malın cinsinden vergi alınmaktadır. Beyan üzerine vergi alınacağı için beyan edilen miktar kadar sigortalanarak herhangi bir istismak zamanında bu beyanname geçerli olacaktır. Devlet, üretimde katıldığı kâr ortaklığı yatırımlarında, vergi almayıp katılım payı alacaktır. Ekonomik dengenin sağlanması için üretilen malın, tüketilen maldan daha fazla olması gerekmektedir. Yine ”Akrabalara, yoksullara ve yolculara haklarını ver” (İsra, 17/20) ayetini Hz. Ali: “Zenginler servetleriyle yolcuların bütün ihtiyaçlarını ve insanca yaşayabilecekleri düzeyde ortam hazırlayacaklardır. Şayet o ülkede, yoksullar ve işsizler aç kalmışsa bunun sorumlusu zenginler ve devlettir.” şeklinde yorumlamıştır (Erbakan, 2013: 59).

Vergi genel olarak aynı ve nakdi şeklinde iki çeşit toplanır. Vergi, günümüzdeki gibi nakdi yollardan toplanırsa bu durum piyasadan para çekileceği anlamına gelmektedir. Bu da fiyatların artmasına, geliri az olanların ihtiyaçlarını karşılayamamasına ve hayat şartlarında da sorun yaşanmasına neden olacaktır (Akgül, 2013: 59). AED’de vergi, servet ve üretim üzerinden alındığı için üreticinin ürettiği maldan aynı veya nakdi şekilde vergisini ödeme kolaylığı sağlamaktadır. Bu nedenle piyasadan paranın çekilmesi gibi durumla karşılaşılmayacağı için piyasanın da fiyat dengesi bozulmayacaktır. Bu bağlamda herkes ödediği vergi kadar kredi çekebileceği için, vergi ödemede kaçınma da asgari düzeye inecektir. Hâlbuki mevcut sistemlerde vergi gelirden alındığı için, fakir daha fakir ve zengin daha da zengin olmaktadır. Bu sistemde zenginler vergilerini ödeseler dahi tüketim üzerinden vergi alındığı için, yine toplumun düşük gelirliilerine zenginlerin vergisi kalmaktadır. Mevcut vergi sistemlerindeki giderlere göre gelirden vergi toplama prensibi yerine AED’de, elde edilen gelire göre verimin artırılması ve harcamaların da dengeli yapılması prensibinde bir vergi sistemi uygulanmaktadır (Akgül, 2013: 60).

AED’de; Milli gelirden gelir dağılımı oranıyla aynı olacak şekilde sigorta ve emeklilik için ekstra para harcanmadan devlet bütçesinden karşılanmak üzere, herkesin durumuna göre ne alacağı belirlenir. Sosyal güvenlik; işsizlik ve emeklilik

konusunda isteyenin istediği zaman emekli olabileceği ve tekrar emekliliği bırakıp çalışmaya başlayabileceği; yaş, öğrenim ve çalıştığı süreler göre çalıştığı ve emekli olduğu durumlarda kişiye ne kadar ücret alacağını belirleyen bir sistemdir. AED'de emekli olan kredi hakkını da kaybetmektedir, çünkü üretime katkısı olmayan emekliye kredi de verilmemektedir. AED'de herkesin bir dayanışma grubu, loncası ve sendikası vardır. Buna göre kişi ister işsizlik ister çalışma durumu isterse de emeklilik durumunda, alacağı ücret farklarına göre karar verecektir. Bu karardaki en önemli ölçüt ise, kişinin çalışmasına yönelik ücretlerdeki artıştır. Kişi genel anlamda ücrette en yüksek miktarı veren çalışmayı seçeceği için üretimin artmasıyla birlikte işsizlik de azalacaktır (Erbakan, 2017: 111). İşte AED'de kişiye verilen sosyal güvence, kimseyi aç bırakmadığı gibi açıkta da bırakmamış olacaktır. Ayrıca bireyler bu sistemde, insanca yaşayabilmenin olanaklarına kavuşacaktır.

3.1.1. Adil Düzen ve Adil Ekonomik Düzen

Adil Düzen din, ırk, görüş, sınıf ayrımı gözetmeksizin bütün insanların birlikte barış içerisinde yaşayacağı ve herkesin özgür olduğu ve başkalarına zarar vermediği bir düzendir. Adil Düzen, tamamen milli değerler taşımakla birlikte sunmuş olduğu milli, ilmi, İslami, insani, doğal ve tarihi ilkeler doğrultusunda evrensel kararlara yer vermektedir. Adil Düzen; Adil Ekonomik Düzen, Adil Siyasi Düzen, Adil İlmi Düzen ve Adil Ahlaki Düzen şeklinde dört genel esas bulunmaktadır (Akgül, 2013: 24). Adil Düzen; ekonomi, ticaret, siyaset, hukuk, adalet, eğitim, ahlak ve dış politika gibi konular yer almakta olup, bu çalışmada ise daha çok ekonomi kısmıyla ilgilenilecektir.

Emperyalizmin köle düzenine karşı kurulan Adil Düzen, Kapitalizmde yer alan faiz, para, kambiyo, vergi ve kredi faktörlerine karşı; devletin hakkı üstün tuttuğu, kimsenin sömürülmediği, birey ve toplumun maddi-manevi değerlerinin arttırıldığı, herkesin inancına göre barış, huzur, hürriyet, adalet ve refah içerisinde yaşadığı bir düzendir (Erbakan, 2017: 129). Adil Düzen içerisinde yer alan temel esas konular, AED ile benzerlik göstermektedir. Çünkü AED, Adil Düzenin oluşturduğu dört genel esastan biridir. Adil Düzen hakkı üstün tutan, hürriyeti esas alan, huzuru ve güveni sağlayan bir düzendir. Mutlak doğrular baz alınmış, kesin yanlışlardan ise uzak durulmuştur. Değişmeyen doğrular ve adilane esaslar Hak olarak kabul edilirken; sürekli olarak yanlış üzerine kurulan, haksızlık ve ahlsızlığa

neden olan her türlü düşünce ise Batıl olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda AED’de hakkın üstün tutulması, batılın terkedilmesi, gelir dağılımında adaletin sağlanması, milli ekonominin ön planda tutulması ve üretim odaklı ticaretin yapılması gibi ekonomik etkenler mevcuttur. Ayrıca toplumun huzur ve refahının sağlanması, üretenin ürettiği kadar tüketmesi, sınai ve zirai faaliyetlerde üretimin arttırılması ile teknolojinin geliştirilmesi AED’nin temel yapısını oluşturmaktadır (Akgül, 2013: 47).

Tablo 3.2. Faizci Kapitalist Düzen’in Yol Açtığı Sorunlar, Sebepleri ve Çözümleri

Problemler ve Tezahürü	Sebepleri	Çözüm
Izdrap ve Gözyaşı	Emperyalizmin ve Siyonizmin Kurup Yürüttüğü Köle Düzeni	Adil Düzen
1. Açlık 2. Fakirlik 3. Pahalılık 4. Enflasyon 5. Kriz 6. İşsizlik 7. Sömürülme 8. Gelir Dağılımında Dengesizlik 9. Uluslararası Dengesizlik 10. Dış Borçlar 11. Sosyal Patlama 12. Harpler 13. Geri Kalmışlık 14. Rüşvet ve Ahlak Bozukluğu	(Sosyal Güvenliği Yeterli Olmayanlar) * Faiz * Haksız Vergi * Karşılıksız Para Basılması * Para Değerinin Emirle Düşürülmesi * Bugünkü Banka ve Kredi Sistemi	Adil Düzene Geçiş Maddi ve Manevi Kalkınma * Adil Ekonomik Düzen * Adil Devlet * Milli, Rasyonel Kalkınma Stratejisi * İnançlı Kadrolar * İrfanlı İnsan

Kaynak: Erbakan, 2017: 127

Dünya üzerinde bulunan; Kapitalizm, Komünizm, Sosyalizm ve Liberalizm gibi ekonomik sistemlerin yanlış tarafları çok olmasına rağmen doğrularının da bulunması sebebiyle bu sistemler dünya ekonomik sistemleri çerçevesinde alternatif olarak kabul edilmektedir. Adil Düzen ve AED, bu ekonomik sistemlerin doğru ve olumlu yanlarından ilmi ve İslami yönlerine uygun olan esasları kendi sistemlerine almaktadırlar. Birey veya kurumların faizsiz kredi alabilmeleri Liberalizmin sistemiyle gerçekleşebilir ve bunu karzı hasen ile yapabilir. Devlet üretim faktörü olarak ortaklık sıfatıyla vakıf ve kooperatifler kurar, bunu da Sosyalizmin

özelliklerine göre yerine getirir. Devlet sermaye ve faizsiz büyük işletme kurmak için Kapitalizmden yararlanır. Ayrıca Adil Düzendeki KOBİ'ler için halk ekonomisi kurulmaktadır (Akgül, 2013: 180).

Erbakan Kapitalizmi batının ekonomisi olarak görmüş ve bu sistemde sermaye sahiplerinin emekçileri ezdiğini, dolayısıyla bu sistemde bir ezen bir de ezilen sınıfın olduğunu ileri sürmüştür (Ersin, 2015: 100). Sosyalizmi ise doğunun ekonomisi olarak görerek özellikle komünist düşüncenin kapitalizm gibi bir zulüm düzeni olduğunu ifade etmiştir. Özellikle komünist düşüncenin bir materyalist olduğunu düşünen Erbakan, her şeyin maddesel olduğu savına karşı çıkmaktadır (Erbakan, 2014: 44). Erbakan, Kapital ve Komünist ekonominin yerine iki kanatlı olan Müslümanlık sistemini ele almıştır. Bu bağlamda iktisadi hayatta Müslümanlık sistemi adı altında İslam Ekonomisini ileri sürmüştür (Ersin, 2015: 141).

Tablo 3.3. Ekonomik Düzenlerin Dayandıkları Temel Görüşler ve Özellikleri

HAKKI ÜSTÜN TUTAN SİSTEM	KUVVETİ ÜSTÜN TUTAN SİSTEM	
ADİL EKONOMİK DÜZEN	SİYASİ KUVVET (SOSYALİZM)	SERMAYE KUVVETİ (KAPİTALİZM)
1. Özel-Kamu Mülkiyeti Dengesi 2. Faiz Yok, Kar Var 3. Tekelden Korunmuş 4. Üretime ve Emeye Kredi 5. Makro Planlama 6. Faydalıya, Üretime, Ahlaklıya Tam Teşvik, Tam Destek 7. Herkese Refahı Teşvik 8. Ortaklıklar, Şahıslar, Kamu Hizmetleri, Genel Hizmetler, Tanzim Hizmetleri 9. Vergi Yok. Devlet Hizmet ve Katkısının Karşılığında Bir Ortak Olarak Hakkını Alıyor.	1. Kamu Mülkiyeti Esası 2. Faiz Yok, Kar Yok 3. Devlet Tekeli 4. Devlet Kurumlarında Kredi 5. Makro ve Mikro Planlama 6. Üretimde de Tüketimde de Siyasi Baskı 7. Teşvik Yok, Baskı Var 8. Merkezi Planlama 9. Fiyat Mekanizması Yoluyla Keyfi, Haksız Verginin Fakirlere Ödettirilmesi	1. Özel Mülkiyet Esası 2. Faiz Var, Kar Var 3. Sermaye Tekeli 4. Sermaye Kredi 5. Makro ve Mikro Plan Yok 6. Tüketimi Teşvik 7. Fakirden Alıp, Zengine Veren Teşvik 8. Sermaye Teşebbüsü 9. Kardan veya Mal Üzerinden Keyfi ve Haksız Verginin Fakire Ödettirilmesi

Kaynak: Erbakan 1991: 79

Erbakan, ekonomik sistemini İslam çizgilerinde olmasını istemiş, dolayısıyla ekonomik ve siyasi söylemlerini bu yönde belirleyerek Türkiye'nin siyasi yapısında yer edinmiştir. Özellikle Milli Görüş anlayışı siyasi yapısıyla ülkemizde; fabrika yapana fabrika, montaj değil ağır sanayi, önce ahlak ve maneviyat şeklinde görüş bildirmiştir (Ersin, 2015: 147). Erbakan, siyasi yasağının kaldırılıp partisinin başına

geçmesiyle birlikte siyasi ve ekonomik ideolojisinde yer alan sanayileşmenin yerine liberal ekonominin de etkisiyle Adil Ekonomik Düzen anlayışını savunmaya başlamıştır. Özellikle 24 Ocak 1980 kararları ve liberal ekonomik politikalar, ülke ekonomisinde serbest piyasaya geçişe neden olmuştur. Bu bağlamda Erbakan, 60'lı ve 70'li yıllardaki sanayileşme düşüncesi, yerini 80-90 ve 2000'li yıllarda Milli Görüş düşüncesinin de yer aldığı üretim odaklı ekonomik model olan AED'ye bırakmıştır (Ersin, 2015: 219).

Adil Düzenin genel bazı esasları vardır. Adil Düzen, İslam barışının ve bereketinin esas alınması bağlamında İslami, akıl ve ilme uygun olarak kurulan bir düzen olması bakımından da ilmidir. Yine sadece Müslümanlara göre uyarlanan kurallar düzeni değil, bütün insanlığa hitap eden bir düzen olmasından dolayı insanidir. Bu esaslar bağlamında Adil Düzen, adilane yönetilen dini-ahlaki, faydazarar ayrımına karşı, toplumda iktisadi açıdan adil ekonomik, zulümden ayrı bir şekilde devletin idari olarak yönetilmesi bakımından adil siyasi, yine doğru-yanlış ayrımında aklın toplumda ön planda tutulması yönünden ise adil ilmi bir düzendir (Akgül, 2013: 49). Burada özellikle AED'nin sahip olduğu temel esaslar ise; genel, para, kredi, vergi ve sosyal güvenliktir (Erbakan, 2017: 75). AED'de devlet; makro kalkınma planları ve yatırım projelerini destekleme işlevini, teşvik ve altyapı hizmetleri ile yerine getirir. AED'de faiz kaldırılmış olup, para ise bir mal karşılığıdır. Para, karşılıksız basılmayacak, istenildiği zaman mal paraya, para da mala çevrilebilecektir. AED'de fırsat eşitliği ekonomi ve ticaretle uğraşan herkese sunulacaktır. AED'de fiyatlar serbest piyasa içerisinde arz-talep dengesinde olacaktır (Akgül, 2013: 49-50).

Adil Düzenin ekonomik kanadı olan AED kısaca; üretim odaklı ve faizin olmadığı verginin tek kalemden ortaklık payı ile birlikte üretim karşılığında alındığı bir ekonomik sistemdir. Bu bağlamda, Adil Düzen ve AED'de sağlanan ortaklık ekonomisi beş unsurdan oluşur. Genel hizmetler; elektrik, su, kanalizasyon, doğalgaz, güvenlik, denetleme vb. gibi hizmetlerdir. Tesisler; devletin üretim için girişimcilere tahsis ettiği bina, arazi ve arsalar. İşçi, memur vb. gibi çalışanlar emek grubudur. Hammadde özellikle fabrikalarda işlenecek olan pamuk, ayçiçeği, yün, buğday, domates vb. ürünlerdir. İşletme unsuru ise, üretimde tesis, atölye ve fabrika gibi yerlere yapılan üretimi denetleme, organizasyon, örgütlenme, reklam, pazarlama vb. gibi faaliyetleri yerine getirir (Akgül, 2013: 58).

Adil Düzende; kar ortaklığı, birey ve kurumların kuracağı tesis, atölye ve fabrikalar, yönetim, işletme, örgütlenme, işçi, memur, çalışan ve hammadde temini sağlamak için devlet tarafından verilecek krediler kesinlikle faizsiz olacaktır. Krediler; kar ortaklığı adı altındaki işletmeciler ve girişimciler tarafından, işçi ve çalışanların hammaddeyi devletin tahsis etmiş olduğu arsa, tarla ve fabrika gibi yerlerde işleyerek üretim yapmak amacıyla kullanılacaktır. Bu krediler Adil Düzen ve AED’de ortaklık, hakkı müktesep, emek, rehin, ödenmiş vergi, yatırım projesi ve selem senedi karşılığı kredi şeklinde kullanılacaktır. Sipariş kredisi anlamına gelen selem senedi kredisi, Adil Düzen ve AED’de çok önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü peşin para ve veresiye mal karşılığı şeklinde yapılan ticari kredidir. Selem kredisi üretilmeyen malın üretimden önce satılıp karşılığında alınan paradır. Dolayısıyla mal, hammadde olmadan daha önceden satılmakta ve satın alan, üretimden önce alacağından o malı daha ucuza almış olacaktır. Faizsiz olan selem senedi kredisinde; malın parası peşin ödenmekte, mal veresiye verilmekte, ödenen paranın cinsi ve miktarı belirtilmekte, malın cinsi, türü, miktarı, kalitesi gösterilmekte, yine malın bulunduğu, teslim edileceği yer ve zaman ile hangi mevsimde olduğu konusuna da dikkat edilmektedir (Akgül, 2013: 55-56).

Adil Düzende vergiler, servet ve üretim adı altında tek bir vergi şeklindedir. Gelir üzerinden ve ücretlerden vergi alınmayacaktır. Adil Düzende, para yerine mal cinsinden vergi alınacaktır. Konuyla alakalı olarak vergiler beyan üzerinden vergilendirilecek ve mal beyan edildiği kadar sigortalı olacak, dolayısıyla bu durumda vergi vermek teşvik edilmiş olacaktır. Adil Düzenin vergilendirme ile ilgili kuralları anayasa ile belirlenecek, yani kanuni bir gerekçesi olacaktır. Devlet ise, elde edilen üretim üzerinden ortaklık payından elde edilen gelir kadar ortaklık sıfatıyla payını alacaktır (Akgül, 2013: 59). Dolayısıyla devlet, Adil Düzen ve AED vergilendirme sisteminde vergi geliri elde edemeyecektir.

Adil Düzen ve AED’nin vergilendirme konularından olan zekât, İslam’ın ilk yıllarında vergi şeklinde toplanmaktaydı. Faiz yerine getirilecek olan zekât günümüzde devlet eliyle toplanması mümkün olmadığından vergi yerine geçmemektedir. Devletin Adil Düzen ve AED sistemine geçmesi halinde faiz yerine zekât sistemi de getirileceği için mevcut sistemde özellikle dolaylı vergilerin fakirden alınıp faiz yoluyla zengine verilen sermaye yerine, zenginden fakire doğru faizsiz bir sermaye akışı sağlanacaktır. Dolayısıyla alt gelir grubu, üst gelirli

grubunun gelirine yaklaşıpacak ve bu sistemle birlikte adil gelir dağılımını da sağlanmış olacaktır.

Adil Düzenin temel esaslarından olan sosyal güvenlik; herkesin sigortalı olduğu, sigorta ve emeklilik priminin ödenmediği, işsizlik ve emeklilikte katsayının etken olduğu, karşılığının bütçeden ödendiği, yine işsizlik ve emeklilikte kişi talebinin temel alındığı, emekli olanın kredi alabilme hakkını kaybettiği, emeklilik maaşının ise yaş, tahsil ve mesleki derecesine göre yapıldığı bir esastır (Erbakan, 2017: 110-111).

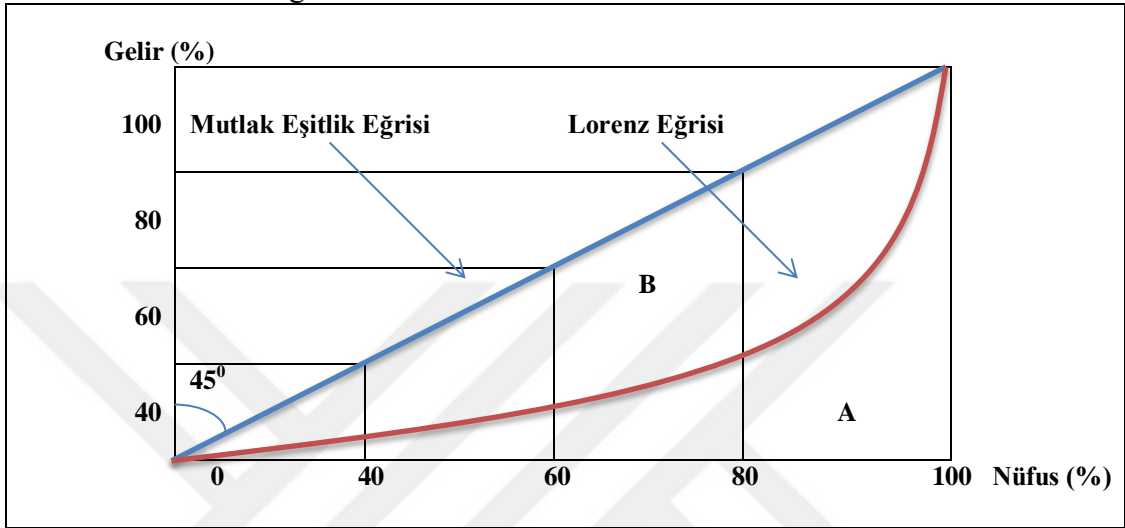
3.1.2. Adil Gelir Dağılımı ve Türkiye

Adil Gelir dağılımını konusu yüzyıllar boyunca tartışılan bir konudur. Bu tartışmanın konusu Yunanlı düşünür ve filozof Plato'ya kadar gitmektedir. Plato'nun "Yasalar" ismindeki çalışmasında, bir toplumun içinde bulunan zengin ve fakirlerin gelirleri arasında en fazla dört katı kadar fark olması gerektiği belirtilmiştir. Tarihte adil gelir dağılımını üzerine birçok teori ortaya atılmıştır. Bunlar: doğal kanun, faydacılık, Rawls eşitliği ve özgürlükçülük olmak üzere dört tanedir. Doğal kanun, toplumdaki her bir bireyin emeğinin karşılığını toplum içerisinde adilce aldığı adil gelir dağılımıdır. İkinci teori Jeremy Bentham ve John Stuart Mill'in yaptığı, toplum içerisindeki bireylerin gelir durumlarından elde ettikleri faydaların maksimize edildiği bir gelir dağılımıdır. Üçüncü teori, John Rawls'ın "Adaletin Teorisi" adlı çalışmasında, zenginden fakire gelir transferi görüşüdür. Dördüncü teori olan özgürlükçülük teorisi ise, hükümetin gelir dağılımında müdahaleye ve gelir dağılımını değiştirmeye gerek olmadığı düşüncesidir (Ünsal, 2017: 734-735).

Amerikalı istatistikçi Max Otto Lorenz'in (1876-1959) 1905 yılında ortaya koyduğu Lorenz eğrisi, nüfus içerisinde birey ve hane halklarının gelir dağılımlarındaki eşitsizliği küçükten büyüğe doğru sıralayarak yüzdeler diliminde gösteren bir eğridir (Karakayalı, 2019). Yani nüfus veya ailelerin yüzde kaçını, gelirin yüzde kaçını elde ettiğini gösteren bir eğridir. Dolayısıyla ülke nüfusu gruplara ayrılır ve bunlar en fakirden en zengine doğru sıralanır. Daha sonra bu dilimlere bölünen nüfus gruplarının gelirden aldığı pay hesaplanır (Ünsal, 2017: 728). Gelir dağılımı yapılan gruplar arasında yaşanan farklar adaletsiz bir dağılımın olduğunu gösterir. Gelir dağılımındaki bu adaletsizliği önlemede kullanılan en önemli kaynaklardan biri şüphesiz vergilerdir. Dolayısıyla vergilerin tek amacı,

kamu hizmetleri için finansman kaynağı sağlamak değildir. Bu bağlamda vergilerin amaçlarından biri de gelir dağılımındaki adaleti sağlamaktır. Yani vergiler toplandıktan sonra gelir dağılımının daha adil olması gerekmektedir (Şahin, 2007: 532)

Grafik 3.1. Lorenz Eğrisi

Kaynak: Elveren, 2013: 36

Grafik 3.1.'deki yatay eksen nüfus oranı yüzdelerini, dikey eksen ise gelir oranı yüzdelerini göstermektedir. Eğri üzerindeki her bir nokta, nüfus oranının yüzde kaçının milli gelirin toplam oranından oluştuğunu göstermektedir. Yani gelir dağılımında eşit dağılım söz konusu ise, bu durumda Lorenz eğrisi mutlak eşitlik eğrisi olan 45 derecelik bir çizgi halini alacaktır. Bu mutlak eşitlik eğrisine, tam eşitlik doğrusu da denir. Örneğin, mutlak eşitlik eğrisinde nüfusun %80'inin gelir dağılımında aldığı pay %80 olmaktadır. Lorenz eğrisindeki doğru, mutlak eşitlik eğrisinden uzaklaştıkça aşağıya doğru bir ivme kazanacak ve Lorenz eğrisi oluşacaktır. Yani, Lorenz eğrisi ne kadar aşağıya sarkarsa gelir dağılımında o derece bir adaletsizlik ortaya çıkacaktır. Örneğin; gelir dağılımının eşit dağılmadığı durumda nüfus dağılımının %80 olması halinde Lorenz eğrisi üzerinde %60 gelir dağılımına sahip olacaktır. (Seyidoğlu, 2002: 392) Yani Lorenz eğrisi doğrusuna (45 derecelik doğru) ne kadar yaklaşırsa gelir dağılımı o derece eşit olacaktır. Aksi halde gelir dağılımında eşitsizlik olacaktır. Bu doğru arasında kalan A ve B alanları arasında bir oranlama yapıldığında Lorenz eğrisinin göstermiş olduğu eşitsizlik ortaya çıkacaktır. Bu eşitsizliği ölçmeye yarayan oranlamaya ise Gini katsayısı denilmektedir (Ayvalı, 2017).

Gini katsayısı, 1912 yılında sosyolog ve istatistikçi Corrado GINI tarafından gelir dağılımındaki adaleti ölçmek için geliştirilmiştir (Morgil, 2019). Gini katsayısı, gelir dağılımının mutlak eşitlik veya eşitsizlik durumlarını gösteren bir ölçüdür. Corrado GINI tarafından pelikan gagasına benzeyen, Lorenz eğrisinin 45 derecelik doğru arasında kalan alan (B alanı) ile tüm üçgen alanın (A ve B alanı) oranlanmasıyla hesaplanmaktadır (Dinler, 2009: 297). Katsayı sıfıra yakınsa gelir dağılımında eşitliğe yönelik yaklaşma söz konusu iken, katsayı bire yakın olduğu zaman gelir dağılımında eşitsizliğe yönelik bir yaklaşma söz konusu olacaktır. Başka bir deyişle Lorenz eğrisi ile mutlak eşitlik doğrusu arasındaki pelikan gagasına benzeyen alandaki fark arttıkça gelir dağılımındaki adalet bozulmakta, farkın azalması durumunda ise gelir dağılımında adalet sağlanmaktadır.

Tablo 3.4. Türkiye Gelir Dağılımı ve GINI Katsayısı

Yıllar	(1) %20	(2) %20	(3) %20	(4) %20	(5) %20	GINI Katsayısı	P80 P20
2006	5,8	10,5	15,2	22,1	46,5	42,8	8,1
2007	6,4	10,9	15,4	21,8	45,5	40,6	7,1
2008	6,4	10,9	15,4	22,0	45,3	40,5	7,1
2009	6,2	10,7	15,3	21,9	46,0	41,5	7,4
2010	6,5	11,1	15,6	21,9	44,9	40,2	6,9
2011	6,5	11,0	15,5	21,9	45,2	40,4	7,0
2012	6,5	11,0	15,6	22,0	45,0	40,2	6,9
2013	6,6	10,9	15,4	21,8	45,2	40,0	6,8
2014	6,5	11,0	15,6	22,2	44,7	39,1	6,9
2015	6,3	10,9	15,5	22,0	45,3	40,4	7,2
2016	6,3	10,6	15,2	21,6	46,3	40,4	7,4
2017	6,3	10,6	15,1	21,4	46,7	40,5	7,4
2018	6,1	10,5	15,1	21,5	46,8	40,8	7,6
2019	6,5	11,0	15,5	21,7	45,4	39,5	7,0
2020	6,0	10,7	15,2	21,6	46,5	41,0	7,8

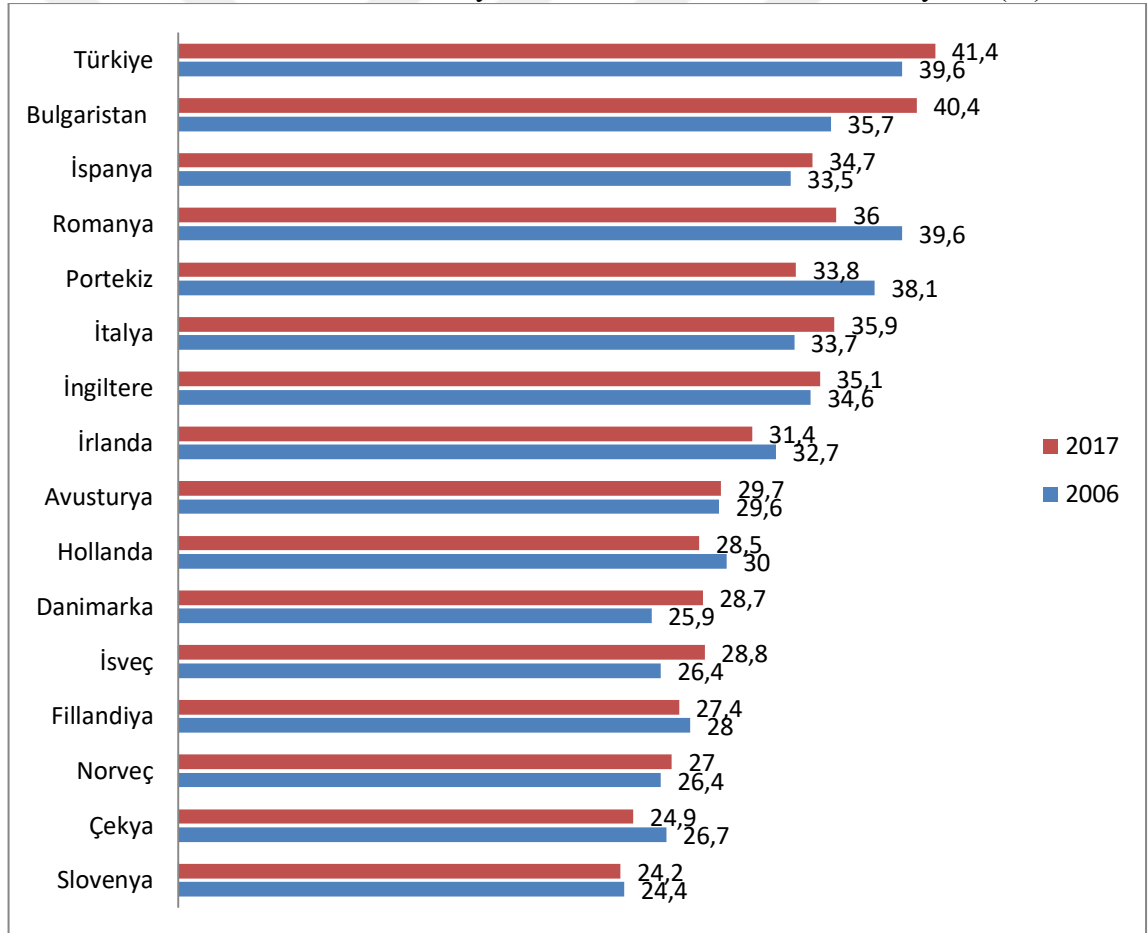
Kaynak: TÜİK, 2021

Lorenz eğrisi ve Gini katsayısından hareketle Türkiye'nin gelir dağılımındaki adaletsizliği ortaya koyan veriler Tablo 3.4.'te gösterilmektedir. Tabloda gelir dağılımı yüzdeler pay olarak beş gruba ayrılmıştır. İlk grup, gelir dağılımında milli gelirden aldığı pay olarak en düşük gelir grubunu göstermekte iken, beşinci grup ise en yüksek gelir grubunu göstermektedir. Tablodaki verilere göre gelir dağılımının gelir grupları arasındaki farkının, özellikle düşük gelirlilere uygulanan vergi indirimi ve asgari ücret gibi uygulamaların etkisinin olumlu yansımalarından dolayı genel

olarak son yıllarda azaldığı söylenebilir (Erçakar ve Güvenoğlu, 2018: 44). Gini katsayı verileri % belirtmesi açısından 100 ile çarpılmıştır.

P80/P20 değeri, gelir dağılımında yer alan en yüksek ve en düşük gelirli gruplar arasında kaç kat gelir farkı olduğunu gösteren bir orandır. Tablo 3.4.'te gösterilen P80/P20 oranı; 2006'da 8,1 iken, 2014'te 6,9'a düşmüş ve tekrar yükselerek 2020 yılında 7,8'e çıkmıştır. Gelir gruplarının Gini katsayıları arasındaki farkın en yüksek olduğu grubun 5. Grup (P80) olması, gelir dağılımındaki adaletsizliğin ne derece büyük olduğunu göstermektedir. Çünkü Tablo 3.4.'te gösterilen Gini katsayılarına bakıldığında, gelir grubundakilerin toplam gelirlerinin yaklaşık olarak yarısını 5. Grup (P80) oluşturmaktadır.

Grafik 3.2. 2006 ve 2017 Yılı Türkiye ve Bazı AB Ülkeleri Gini Katsayıları (%)

Kaynak: worldbank.org, 2019

Grafik 3.2.'de İsveç, Finlandiya, Danimarka, Çekya ve Slovenya gibi ülkelerin Gini katsayılarının %25-30 arasında olduğu ve gelir dağılımlarının daha adil olduğu görülmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerle gelişmiş ülkelerin

gelir dağılımları karşılaştırıldığında, gelişmiş ülkelerin gelir dağılımlarının daha adil olduğu görülmektedir. Grafiğe göre 2006 yılında Türkiye ve Romanya (39,6), gelir dağılımında en adaletsiz dağılımı gösteren iki ülke iken; en adil gelir dağılıma sahip ülke ise Slovenya'dır (24,4). Grafik 3.2. verilerine göre, 2017 yılında en adaletsiz gelir dağılımı gösteren devlet Türkiye (41,2) iken; en adil gelir dağılımına sahip ülkenin ise 2006 yılındaki gibi Slovenya (24,2) olduğu görülmektedir.

Gelir dağılımının adil olmaması, az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde sosyal refah düzey göstergelerinden olan eğitim, sağlık ve beslenme gibi imkânların yeteri düzeyde sağlanamamasına neden olmaktadır. Bu tür nedenler ülkelerin büyümesini, gelişmesini ve sosyal refahı olumsuz etkilemektedir (Karaman ve Özçalık, 2007: 26). Büyüme, gelişme ve sosyal refahın artıp azalmasının en önemli nedeni, halkına karşı sorumlu olan devletin oluşturduğu vergi sistemidir. Halktan vergiler toplanırken gelir dağılımındaki adalet ön planda tutulması gerekir. Aksi halde devlet haksız kazanç elde edebileceği gibi, halkın adaletsiz yönetilerek sömürülmesine de neden olacaktır. Bu durum, bir yandan zengin bir sınıfı bir yandan da fakir bir sınıfı ortaya çıkaracaktır.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin gelir dağılımında adaletin sağlanması için hızlı büyüme gerekmektedir. Bunu sağlamak için nitelik ve yeterlilik bakımından beşeri sermayelerin belirli bir düzeye çıkarılması gerekir. Bununla birlikte hem sanayileşmeyi hem de büyümeyi olumlu yönde etkileyecek olan fiziki ve beşeri yatırımlar, özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin gelir dağılımındaki adaletsizliğini ortadan kaldıracaktır. Yine gelişmekte olan ülkeler, ekonomik büyümeyi yakalayarak gelir dağılımında adaleti sağlamaya çalışmaktadır. Söz konusu ülkeler bu doğrultuda beşeri sermayelerin niteliğini arttırmak için eğitim ve sağlık hizmetlerindeki harcamalarını arttırmaktadır. Böylelikle verimlilik, buna bağlı olarak gelirin de artmasıyla birlikte daha adil bir gelir dağılımını sağlayacaktır (Hazman, 2011:207).

Kapital ve Komünist sistemin getirdiği sömürü üzerine kurulmuş olan emperyalizm; Amerikan Doları, tahvil, seyahat karşılığı IATA (uluslararası hava taşımacılığı) ve LOYT (uluslararası deniz taşımacılığı), verilen borç karşısında alınan faizler, teknolojik ürünlerde yüksek fiyatlama, alışveriş karşılığında yapılan satışın yarı kazancının alınması ve son olarak petrol üreten ülkeleri sömürerek hayatın içerisinde birçok konuda sömürü sistemi olarak karşımıza çıkmaktadır

(Erbakan, 2017: 51). Sistem sağlayıcılar, bir alternatifin olmadığını söyleyerek bütün dünyaya sistemlerini empoze etmeye çalışmaktadır. Bu sistemlerini de kredi, kambiyo, darphane, vergi ve faiz mikrobu denilen beş sömürü aracıyla gerçekleştirmektedir. Hâlbuki İslam, bu sistemlerden önce vardı ve kaynağını Kur'an, hadis, icma ve kıyas gibi kaynaklara dayandırarak dünya coğrafyasında belirli dönemlerde söz sahibi olmuştu. Bugün özellikle Müslüman coğrafyasının kabul ettiği Kapital ve Komünist sistemlerin, İslam'ın getirmiş olduğu sisteme karşı ne tür bir kazanç elde ettiği ortadadır. İslam'ın ışığında ekonomik yapıyı tekrar sistematik hale getiren İslam Ekonomisi, ekonomik yapıyı ve gelir dağılımını adil bir şekilde sağlayan vergi sistemi sunmaktadır.

3.2. İSLAM EKONOMİSİ VE AED KARŞILAŞTIRMASI

Kapital ve Komünist ekonomik modellerdeki gibi İslam Ekonomisinin ve AED'nin uygulamada bazı kriterleri vardır. Özellikle İslam Ekonomisi temel kaynağını Kur'an, hadis (sünnet), icma ve kıyastan almaktadır. Kur'an'da faizin kesin hükümlerle yasaklanmasına bağlı olarak, İslam Ekonomisinde faiz kaldırılmıştır. Adil gelir dağılımı sağlamak için Kur'an'da bahsedilen zekât sistemi, yine İslam Ekonomisinin temel yapısını oluşturmaktadır. İslam Ekonomisinin temel yapısını oluşturan kaynaklarından olana sünnetler (hadis) de kesin olarak faizi yasaklamakta ve zekât sistemini getirmektedir. Bu bağlamda, Kur'an ve sünnet hükümleri hiçbir şekilde değişmezken; icma ve kıyas, şartlara göre değişkenlik gösteren kurallardır (Sugözü, 2017: 195). Kaynak olarak bakıldığında AED, İslam Ekonomisi gibi Kur'an, sünnet, icma ve kıyastan beslenmektedir. Kaynak bağlamında AED ve İslam Ekonomisinin arasında fark olmadığı görülmektedir.

İslam Ekonomisinin kaynaklarından olan Kur'an ve sünnet, ekonomik anlamda bazı konuları açıklamamaktadır. Özellikle icma ve kıyasta iktisadi düşüncelerin bu temel kaynakların dışına çıkmaması ve İslam'a aykırı kararların olmaması gerekmektedir. Bu bağlamda İslam Ekonomisi ve AED'de devlet ile birey ve toplum arasında mevcut Kapital sistemdeki gibi gücün üstün tutulduğu değil, hakkın üstün tutulduğu bir sistem ile sınıfsız toplumsal bir yapı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu da sosyal adalet ile sömürü karşıtı bir düzen getirilerek sağlanmaktadır (Erbakan, 2010: 52). İslam Ekonomisinin baz aldığı ilkelerden biri olan adil bir ekonomik sistem ile adil gelir dağılımının sağlanması; birey veya belirli

bir gruba hiçbir imtiyaz, ayrıcalık, çıkar ilişkisinin kurulmadığı, elde edilecek ekonomik haklar kapsamında eşit hakların verildiği bir sistem sunmaktadır. İslam Ekonomisi, özellikle adil gelir dağılımındaki zekât ve faiz konularında, mevcut sistemlerdeki fakirden alıp zengine verme (faiz) eylemi yerine zenginden alıp fakire verme (zekât) eylemi üzerinde durmaktadır. AED’de ise, sömürü ve zulme karşı gelerek hakkın üstün tutulduğu, her bir bireye fırsat eşitliğinin sağlandığı haksız kazancı engellemeye çalışmaktadır (Erbakan, 2010: 54).

İslam Ekonomisinin en temel ilkelerinden biri olan emeğin kutsallığı konusunda, işçi ve işveren arasında tam bir dayanışma vardır. Bu bağlamda emek ve sermaye konuları İslam Ekonomisinde eş değerdedir. Kapital ekonomide ön planda tutulan sermaye konusu, İslam Ekonomisinde emek ile birlikte değerli hale gelmektedir. Sosyalizm ve Komünizm gibi emek yoğun sistemlerde hak ve hürriyetlerin kısıtlanması sonucu emek ikinci plana atılmaktadır (Sugözü, 2017: 198). Dolayısıyla emek yine sömürülmektedir. AED’de sermayenin, kâr zarar ortaklığı şeklinde gerçekleştirilecek olması üretim odaklı ekonomik sistemin tam istihdama ulaşıncaya kadar atıl olmayan bir ekonomi oluşturacak ve rantçılara fırsat verilmeyen, emeğin tam karşılığı verilen bir ekonomik sistem oluşturulacaktır (Erbakan, 2010: 86).

İslam Ekonomisindeki etiksel amaçlar üretimden tüketime, hatta paylaşımsal yapıya kadar ekonomik sistemde önemli bir rol almaktadır. Bu etiksel hedeflerle sağlanan düzen ise ekonomik düzenin yapısını oluşturmaktadır (Hosseini, 1992: 110). İslam Ekonomisi, ahlaki olarak kaynakların israftan kaçınıldığı, sade bir faaliyet harcaması ile yönetildiği ekonomik bir yapıdır (Behdad, 1992: 90). Dolayısıyla serbest piyasaya göre daha adil ve daha serbest bir ekonomik yapıya sahiptir. Bu bağlamda İslam Ekonomisinin temel ilkelerinden olan ahlaki sorumluluk ve dayanışma, onu Kapital ekonomik sistemden ayıran en önemli ilkelere dendir. Ahlak ve dayanışma konusu, Kapital ekonomideki bireyin faydasını maksimize etmeye çalışmasından farklı olarak İslam Ekonomisinde diğer birey ve toplumun faydasını da düşünmektedir. Özellikle Osmanlılardaki Ahilik Teşkilatı buna güzel bir örnektir (Sugözü, 2017: 199). Buna bağlı olarak; AED’de materyalistlere karşı kuvveti üstün tutma yerine, hakkı üstün tutan bir sistemle zengin-fakir dayanışmasına yer verilerek çatışma düzenine karşı bir sistem geliştirilmektedir (Erbakan, 2010: 83).

İslam Ekonomisi israf ve faiz gibi konulara karşıdır. Karşı olunan bu kurallara uyulduğu takdirde mülkiyetle birlikte zenginlik de ortaya çıkacaktır. Dolayısıyla mevcut ekonomik sistemlerde devletin elde ettiği vergi gelirleri ile ortaya çıkan sorun ve adaletsizlikler yerine, İslam Ekonomisinde ekonomiye vergilerle müdahale edilerek gelir dağılımında adalet de sağlanmış olacaktır (Rodinson, 1973: 21). Kur'an'da bahsedilen "yiyiniz, içiniz fakat israf etmeyiniz." (Bakara, 2/205) ayetinden hareketle, israfın İslam Ekonomisinde yasaklandığı görülmektedir. Bunun yanında İslam Ekonomisinde cimrilik de yasaklanmıştır. Çünkü zekât sistemi ile yardıma muhtaç olanlara, fakirlere ve düşkünlere yardım etmek, İslam Ekonomisinin temel ilkelerindedir. AED'de irfanlı insan tabiri ile bu sistemi sağlayacak olan bireylere vurgu yapılmaktadır. Dolayısıyla Kapitalizmin zulüm düzeni karşısında maddi-manevi dayanışma içerisinde yardımlaşmayı ibadet hükmüyle yapan bireyler AED yapısı içerisinde oluşacaktır (Erbakan, 2010: 104).

İslam Ekonomisinin adalet, sanayileşme, verimlilik, gelişme, istihdam ve teknolojide ilerleyerek değişim karşısında güncel kalmak için diğer ekonomik sistemlerdeki gibi hedefleri vardır (Ahmad, 1991: 27). Ancak İslam Ekonomisi tüketim odaklı değil üretim odaklı olduğundan, İslam Ekonomisinde finans sektörü yerine tarım ve hayvancılık sektörü çok önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda yeterli zirai yapı ve sanayi için gerekli olan yüksek teknolojik sistemlerin varlığı da ülke bağımsızlığı ve savunma gücü için stratejik bir rol oynamaktadır (Tabakoğlu, 2013: 452). Ayrıca İslam Ekonomisinin; özel mülkiyet, girişimcilik, materyal ilerleme, zenginlik, ortak sorumluluk, birlikte çalışma, sosyal adalet, dengeli gelir dağılımı ve faizin yasaklanması gibi özellikleri vardır (Bannerman, 1989: 98). Bu ilkeler AED'de de geçerlidir. Özellikle finans sektörü, AED'de faizsiz kredi ile üretimi kolaylaştırıcı bir hizmet kuruluşu olarak hizmet edecektir. AED'de yatırım, üretim, tarım, hayvancılık ve üretim teknolojisi ile kalkınma hızla gerçekleşecektir (Sugözü, 2017: 200).

İslam Ekonomisi ve AED açısından zekât ve faiz, en temel konuların başında gelmektedir. Günümüzde zekâtın vergiden farklı olduğu yönünde birçok görüş vardır. İslam Ekonomisinde faizle bağlantılı olarak para, kaydi para ve krediler de temel konuları oluşturmaktadır. Zekât, İslam Ekonomisinde ve Kur'an'daki tabiriyle tek bir vergi değildir. Çünkü Kur'an'da zekât, oşür, cizye, iane (yardımlaşma), ganimet (humus) vb. gibi vergi yerine geçen kavramlar vardır (Erdem, Şenyüz,

Tathioğlu, 2008: 74). Günümüzde tartışmalara konu olan ‘’vergi zekât yerine geçer mi?’’ sorusudur. Bazı âlimlere göre, niyet edilmesi durumunda vergilerin zekât yerine geçtiği ifade edilirken; bazılarına göre ise, vergilerin devlete verildiği zaman zekât yerine geçemeyeceğini ileri sürülmektedir. Bahse konu ile ilgili olarak AED’de bir açıklama yapılmamıştır. Ancak AED’de genel itibarıyla İslam Ekonomisi âlimlerin çoğunluğunun düşüncelerine yakın bir görüş hâkimdir (Sugözü, 2017: 201). Bilindiği üzere AED’de tek bir verginin varlığı üzerinde durulmaktadır. Bu da devletin üretim faktörlerinin beşincisi olarak ortaklık sıfatıyla, yapılan üretimden alacağı pay ile sağlanacaktır. İslam Ekonomisinde verginin üretim üzerinden alınmasına karşın; AED’de devlet, ortaklık sıfatıyla tarım, sanayi ve teknoloji gibi konularda vergi karşılığı üretimdeki payını alacaktır. Vergi hem İslam Ekonomisinde hem de AED’de beyan usulüne göre alınacaktır. Ancak AED’de beyan edilen mal ve ürünler devlet sigortasıyla güvence altına alınacaktır (Erbakan, 2010: 79). Dolayısıyla beyan edilmeyen mal ve ürünler sigortasız olacak, mevcut düzendeki dolaylı vergiler kaldırılacaktır. Çünkü dolaylı vergiler, gelir dağılımında adaletsizliğe neden olan en büyük faktörlerdir. Mevcut düzende devletlerin vergi cennetini yaşaması nedeniyle mevcut vergi sistemi sorgulanmakta ve AED’nin getirmiş olduğu bu sistemin daha uygun olacağı görüşü ileri sürülmektedir.

Kapital ekonomide para; işlem, ihtiyat ve spekülasyon amaçlıdır. Özellikle spekülasyon amaçlı kullanılan para faiz getirisi için kullanılmaktadır. İhtiyat amaçlı kullanılan para elde tutulacağı için piyasadan paranın çekilmesine neden olacaktır. Ancak İslam Ekonomisi zekâtı teşvik ederek paranın yatırım ve üretimde kullanılmasını sağlamaktadır. Bunlara karşılık İslam Ekonomisi altın para olan dinarı ve gümüş para olan dirhemi piyasada kullanıma açacaktır (Armağan, 2005: 259). Necmettin Erbakan, uluslararası İslam Birliği düşüncesinde kullanılacak para birimi olarak İslam Dinarını belirlemiştir. Finansmanı ise, İslam ülkeleri arasında kurulacak olan İslam Kalkınma Bankası ile İslam Ortak Pazarında kullanılacak şekilde sağlanacaktır (Milli Gazete, 2017). İslam Ekonomisi genel olarak kaydi paraya karşıdır. Kaydi para, sermaye sahiplerinin bankalara yatırmış oldukları mevduatları karşılığında alacakları kredilerin, başka bankalara tekrar yatırılması sonucu, bankalar aracılığıyla ilk aşamada yatırılan paranın birkaç katı kadar bankalarda kaydedilmesi durumudur. Bu bağlamda spekülasyon amaçlı kullanılan para çok büyük bir faiz getirmekte ve ekonomide dengesizliğe neden olmaktadır (Sugözü, 2017: 203).

AED’de para; ‘‘mala eşit olacak, spekülasyon amaçlı kullanılmayacak, karşılıksız basılmayacak ve son olarak eşya ile tanımlanacaktır’’ ilkeleri benimsenmiştir (Erbakan, 2010: 62).

Mevcut sistemlerde faiz ve krediler birlikte düşünülmektedir. Ancak faizi yasaklayan İslam Ekonomisi kredileri yasaklamamıştır. İslam Ekonomisinde kredi borç demektir ve faizsiz kullanılmasına karşılık; yardım, destek ve karz-ı hasen olarak kullanılmaktadır (Sugözü, 2017: 204). Kapital ekonomide faiz, sermayenin bir getirisidir. Dolayısıyla elde edilecek sermaye için kredi bir birikim aracı olmakta ve karşılığında faiz getirisi elde edilmektedir. İslam Ekonomisi, zekât ile birikime karşı çıkmakta ve sermaye kâr-zarar ortaklığı adı altında kredilerle desteklenmektedir. Bugün bankaya yatırılan bu sermayeler, piyasa düzeyinde atıl kalmakta ve piyasada resesyona neden olmaktadır. Devlet, piyasaya para basarak veya borç vererek piyasayı canlandırmaya çalışmaktadır (Erbakan, 2019). İslam Ekonomisindeki sosyal piyasa ekonomisi, faiz ve türevlerinden uzak bir sistem ile sermayesi küçük iş birimlerine bölünen piyasaya sermaye sağlamaktadır (Kazancı, 2016: 162). İslam Ekonomisinde biriken sermaye, zekât ile atıl kalmayan bir krediye dönüştürülmekte, kâr-zarar ortaklığıyla da yatırım ve üretim yapılarak kalkınma sağlanmaktadır (Sugözü, 2017: 204). AED’de ise, kredi ile ilgili olan getirilerin yanında; ortaklık, hakkı mütesep, emek, rehin, ödenmiş vergi, yatırım projesi ve selem senedi karşılığı kredi şeklinde farklı türden faizsiz kredi imkânları sunulmaktadır (Erbakan, 2010: 65). Ayrıca faiz sisteminin olmadığı AED’de, finans sektörü yerine yatırım ve sanayi sektörüne sermaye girişi olacağı için elde tutulan bu sermaye değer kaybetmeyecek ve başkalarına borç olarak verilebilecektir. Dolayısıyla para piyasadan çıkmadığından, enflasyon da fiyatlar da yükselmeyecektir (Sugözü, 2017: 205). AED’deki kredi sistemi, mevcut sistemdeki katılım bankacılığını kaldırarak ve kâr ortaklığı (murabaha) yerine, emek sermaye ortaklığı (mudaraba) getirilecektir (Tabakoğlu, 2013: 347).

Mevcut sistemde kâr maksimizasyonu için gerekli piyasa malları, sosyal adaleti sağlamak için devlet müdahalesine uygun değildir. Bunu uygun hale getirebilmek için; fırsat eşitliği, istihdam artışı için sürekli gelişme, emek ve sermayedeki kaynaklara göre uyumluluk, gelir dağılımının yanında varlık dağılımında da özel mülkiyetin düzenlenmesi gerekmektedir (Nakvi, 1985). İşte İslam Ekonomisinin oluşturmuş olduğu ekonomik sistem ne müdahaleci ne de

serbest piyasa ekonomisine benzemektedir. Özellikle gelir dağılımında adaleti sağlamak için mevcut vergi düzenine karşı zekât sistemi getirilmektedir. AED’de devletin müdahalecilik anlayışı, denetleyici ve koordine etme özelliğinden kaynaklanmaktadır. Bunu da devlet makro planlarla yerine getirir. Devletin yerine getirdiği ana hizmetler; genel ve tanzim hizmetleridir. Bu hizmetler ise, TMO ve Buğday Vakfı gibi kuruluşlar tarafından sağlanacaktır (Erbakan, 2010: 59). AED’de devletin müdahaleciliği anlayışı, ekonomik büyüme ve kalkınma planlarını gerçekleştirmek için kabul edilmektedir (Sugözü, 2017: 206). Çünkü halk veya küçük işletmeler; üretim, pazarlama konusunda belirli bir bilgi birikimi, pazarlama olanakları, kalite, teknolojik gelişim, ihracat vb. koşulları tek başına sağlayamayacak; sağlasalar dahi güçlü piyasalarla rekabet edemeyecekler ve sonuçta piyasalarda kendilerine yer bulamayacaktır. Dolayısıyla sosyo-ekonomik amaçlar için gerekli olan üretim ve bunun dağılımı konusunda devletin müdahalesi zaruri olacaktır (Engineer, 1992: 120). Ayrıca AED’de devlet, üretime ortak olduğu için ekonomiye müdahalede bulunmaktadır. Çünkü devletin müdahalesizlik durumu, sosyo-ekonomik alanda adaletsizliğe ve eşitsizliğe neden olmaktadır (Shagil, 1989: 153).

3.3. ADİL EKONOMİK DÜZENDE VERGİLENDİRME ESASLARI

Mevcut vergi sistemi gelir dağılımını bozmakta, ülkenin gelişmişlik düzeyini düşürmekte ve halk bu sistemden dolayı vergi altında ezilmektedir. Bu yüzden AED özellikle Kapital ekonominin günümüzdeki getirmiş olduğu bütün vergilendirme esaslarına karşı gelmektedir (Erbakan, 2017: 95). Gelir dağılımında adaletsizliğe neden olan bu mevcut ekonomik sistemlerin bütçe kalemleri içerisinde yer alan vergilendirme sistemi yerine, AED’de devlet, üretimin dört faktörü olan; emek, sermaye, toprak ve girişimcinin yanında beşinci faktör olarak yer alacaktır. Yani devlet üretim faktörlerinin beşincisi olarak, %20 oranında almış olduğu gelir vergisi yerine üretim faktörleri arasında üretimden ortaklık sıfatıyla %20 katılım payı alacaktır. Devlet, vergi yerine kendi payını almış olacaktır (Erbakan; 2017: 100). Dolayısıyla AED’de gelir dağılımında adaletsizliğine neden olan vergilere gerek kalmadan, devlet aynı vergi miktarı ve oranında gelirini alacaktır. Burada değişen durum, devletin ekonomiye üretim üzerinden müdahale etmesi konusudur.

Mevcut sistemlerde vergilerle piyasadan para çekilmektedir. Ancak AED’de vergi olmayacağı için piyasadan para çekilmeyecek ve ortaklık konusu ile piyasada her zaman fiyat dengesi sağlanmış olacaktır. Bu durum bütçede, vergiden meydana gelen dengesizliğin de ortadan kalkmasını sağlayacaktır (Akgül, 2013: 60). Son olarak mevcut sistemde vergiden kaçınmalar asgari düzeye inecektir. Tüketim üzerinden alınan vergiler nedeniyle fakir, zengin vergisini ödemek zorunda kalmaktadır. İşte AED’de vergiler, katılım payı ile üretim üzerinden alınacağı için toplum içerisinde kimse kimsenin payını (vergisini) ödememiş olacaktır. AED’de elde edilen gelirler tüketiciden değil üreticiden alınmaktadır. Dolaylı vergiler, gelir dağılımında adaletsizliğe neden olmasından dolayı AED bütçeleme kalemlerinde yer almamaktadır. Bu nedenle devlet dolaylı vergiler yerine üretim odaklı, gelir ve servet üzerinden tek bir vergi kalemi adı altında üretimden payını almaktadır.

Tablo 3.5. Ortaklık Ekonomisinde İktisadi Girdiler ve Bölüşme

B A N K A	Müteşebbisin Katılım Payı	Yönetim	Teşebbüs Ortaklığı	İ Ş L E T M E
	Kiralama Payı	Tesis	Mülkiyet Ortaklığı	
	Emek Payı	Emek	Emek Ortaklığı	
	Sermaye Payı	İlk Madde	Sermaye Ortaklığı	
	Genel Hizmet Payı	Genel Hizmet	Hizmet Ortaklığı	

Kaynak: Erbakan, 2017

Tablo 3.5.’te de görüldüğü üzere AED’de dört üretim faktörleri olan; toprak, girişimci, sermaye ve emeğin yanında devletin de yer almasıyla bu sayı beşe çıkmıştır. Buradaki durum, ilk dört unsurun ortaklaşa yapmaya çalıştığı bir üretim düzeyinde devletin elektrik, su, yol gibi genel hizmetlere katılarak üretim yapmasıdır. Bu durumda devlet, üretim koşullarında kendine düşen paydan hak kazanmış olacaktır.

AED’de karşılıksız olarak para basılmayacak ve üretim karşılığı kadar para basılacağı için de üretilen mal, paraya eşit olacaktır. Yani para; arsa, tesis, altın ve döviz gibi aynı mallar karşılığında basılacaktır. AED’de para, milli bir servettir. Üretilen malın karşılığı bulunarak basılan para, milli paraya eşit olacaktır. Dolayısıyla üretim odaklı olarak bütçe dengesi sağlanacaktır.

Mevcut sistemlerde gelir üzerinden vergi alındığı için, para piyasadan çekilmektedir. Çekilen para, piyasada darlığa neden olurken fiyatların da değerini düşürmektedir. Fiyatların düşmesi, faizlerin de düşmesini sağlayacaktır. Ancak üretici, malını ucuza satacağı için zarara uğrayacaktır. Karaborsacılar ya da fırsatçılar, ucuz maldan daha fazla alabilmek için sermayesinin yetersizliği nedeniyle düşük faizden kredi çekecektir. Bu durumdan faydalanmak için elindeki sermayeyle yüklü miktarda mal stoklayacaktır. Daha sonra halkın alım gücü düşeceğinden devlet, memurun ve işçinin alım gücünü eski hale getirmek amacıyla maaşlara zam yapacaktır. Bunu da ya karşılıksız para basarak ya da ekstra vergilendirmelerle yapacaktır. Bu bağlamda fiyatlarla birlikte enflasyon artacaktır. Gelir üzerinden alınan bu vergiler enflasyonu ve fiyatlar genel düzeyini artıracığı için sanayi üretimi ve yatırımları azaltacak, iç ve dış borçlanmaları da arttıracaktır. Dolayısıyla ülke ekonomisi krize doğru giden bir çıkmaza sürüklenecektir. Tüm bunlardan yola çıkarak, en başta düşük faizle kredi çekip fiyatı düşen maldan fazlaca stoklayan fırsatçılar, fiyatların yükselmesiyle bu stoktaki malı eriterek yüksek miktarda kâr elde edecektir. Fiyatların yükselmesiyle birlikte faizlerin de yükseldiği bu durumda yine fırsatçılar kazandıkları bu kârı tekrar bankalara yatırarak bir de faiz kazancı elde edecektir. Bu durumda zenginleşen fırsatçılar bu sistemle daha da zenginleşecek; fakir ise, daha da fakirleşecektir (Akgül, 2013: 61).

AED'de vergiler sermayeden alındığı için yukarıda bahsedilen durumlardan dolayı karaborsacılar veya fırsatçılar ortaya çıkamaz. Çünkü fiyatlar sürekli dengeye gelecek ve gelir dağılımı adil olacaktır. Gelir vergisi üzerinden alınan vergiler, piyasanın kıtlık ve daralma dönemlerinde devletin daha fazla gelire ihtiyaç duymasına ve daha fazla borçlanmasına neden olacaktır. Bu durumda daha fazla bütçe açığı ve dış borç açığı denilen ikiz açıklar meydana gelecektir. AED'de üretim ve mamul, bu kıtlık ya da daralma dönemlerinde daha yüksek fiyattan satılacağı için stoktaki veya ithal mallardan dolayı devlet daha fazla gelir elde edecektir. Normal günlerde toplanan vergilerden daha fazla gelir elde edilecektir. Devletin bu ikiz açık denilen bütçe ve dış açıkları da böylelikle kapanmış olacaktır. Ayrıca sermaye üzerinden alınan vergilerden dolayı sermaye sahipleri her yıl vergi verecekleri için üretim yapmadan boş vakte zaman ayıramayacaktır. Çünkü ellerinde bulunan sermayeden dolayı ödemeleri gereken vergiyi, üretim yaparak ödeyecektir. Eldeki para bu durumda sürekli çalışacağı için ekonomi canlı kalacaktır (Erbakan, 2019).

Mevcut sistemlerde oluşturulan bütçe; üretim, verimlilik ve adil dağılımdan uzak kalmaktadır. Dolayısıyla, yapılan bütçe faizsiz ekonomiden uzak, faizci, rantiyeci, mevcut sistemi besleyen, vatandaş için borçların arttığı, iflasın ve yıkımın geldiği bir bütçe ortaya çıkarmaktadır. (Tekin, 2018) Dolayısıyla, mevcut sistemde ortaya çıkan bu tür sorunlara çözüm olarak faizin olmadığı, adil bölüşümün temel alındığı AED'ye geçiş esas olmaktadır.

Vergiler mevcut sistemlerde gelir üzerinden peşin olarak üretimden önce alındığı için, üretimi sağlayacak olan işverenler daha fazla yatırım ve işçi çalıştırmaktan vazgeçmektedir. İşverenler arta kalan bu sermayelerini ticarete yatırmakta ve üretimin düştüğü, işsizliğin de arttığı bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu durumda daha hızlı tesis ve fabrika kurulacak, daha fazla üretim ve daha fazla istihdam sağlanacaktır. Devlet de bundan daha fazla pay alacağı için hem milli gelir hem de bütçe daha fazla artacaktır (Akgül, 2013: 61).

Vergiler servet üzerinden alınmadığı için, devlet herkesten dolaylı olarak vergi almaktadır. Bu durumdan dolayı zenginden alınmayan vergiler toplum içerisinde gelir dağılımında adaletsizliğe neden olmaktadır. Bununla birlikte devlet, zenginden vergi alamadığı gibi onlardan borç olarak faiz borçlarını ödemeye çalışmaktadır. Sonuç olarak devletin elde ettiği vergi gelirleri zengine faiz ödemesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Hamdemirci, 2018: 46). Günümüz bütçe giderleri göz önüne alındığında, gelir toplama anlayışı yerine gelirlere göre verimli ve dengeli harcamalar yapılacağı için AED ile birlikte toplumda refah artışı da sağlanmış olacaktır.

AED'de üretim tüketimden fazla olduğu için; doğal afet, kıtlık, savaş, deprem, yangın gibi toplum içerisinde yaşanabilecek ekonomik olumsuzluklara önceden hazırlıklı olunacağından, fazla üretim ile birlikte fiyat artışı yaşanan bölgelerde de tanzim satışları ile fiyatlar tekrar dengeye gelecektir. Yine fazla üretim ihraç edileceğinden ihracatta da artış sağlanacaktır. Dolayısıyla fiyatlar hep dengede kalacaktır (Akgül, 2013: 60). Faizlerin olmamasıyla birlikte fiyatlar genel düzeyinde artış olmayacağı için enflasyon da artmamış olacaktır. Üretim fazlalığından dolayı istihdam artacak ve işsizlik de asgari seviyede olacaktır.

AED'de sosyal güvenlik giderleri, nüfusa endekslenerek herkesin sigortalı olduğu bütçeden karşılanacaktır. Bu ekonomik sistemde üretime katılan herkesin sigortası olacaktır. Herkes bu sistemde istediğinde emekli olabilecek istediğinde de

çalışabilecektir. Emekli olan kişi herhangi bir krediden yararlanamayacaktır. Böylelikle üretim odaklı bir bütçe sistemi oluşacaktır. Özellikle AED’de, üretim faktörlerinden olan devlet; yönetim, enerji, yargı, su, yol, sağlık ve eğitim gibi hizmetlerini vakıf gibi kâr amacı gütmeyen şahıs ve kurumlara yaptırarak tanzim hizmetlerinin yerine getirilmesini sağlayacaktır (Erbakan, 2017: 79).

AED’de bütçe içerisinde sağlanacak krediler; hakkı müktesep karşılığı kredi, emek karşılığı kredi, rehin karşılığı kredi, ödenmiş vergi karşılığı kredi, yatırım projesi karşılığı kredi, selem senedi karşılığı kredilerdir. Bilindiği üzere AED’de üretim faktörleri; devlet, girişimci, toprak, emek ve sermaye bir araya gelerek kar-zarar ortaklığı konusunda sözleşme yapmaktadır. Krediler, iştirak etme anlamına gelen muşaraka (sermayede ortaklık), yatırım anlamına gelen mudarabe (kâr-zarar ortaklığı) ve alım-satım anlamındaki murabaha (kar-satış ortaklığı) şeklindedir. Mudarabe ve muşaraka, İslam Ekonomisinde çok önemlidir. Çünkü yatırım anlamında kullanılmaktadır ve doğrudan üretim desteklemesi vardır. Ama özellikle Türkiye’de katılım bankaları tarafından en çok murabaha kullanılmaktadır (Sugözü, 2017: 205). Devlet, günümüzde bu krediyi katılım bankaları tarafından temin etmektedir. Bu bağlamda faizsiz sistemde karar verici organlar tarafından bankalar aracılığıyla verilecek olan bu krediler, üretim odaklı olacağı için bir karşılığı olacaktır. Dolayısıyla faizsiz krediler gelir-gider dengesinde bir olumsuzluğa neden olmayacak, bütçe gelir-gider dengesi kendiliğinden oluşacaktır.

AED’de faiz gibi bazı bütçe gelir-gider kalemlerinin olmadığı bir bütçe sisteminde devlet üretimin her kalemine ortak olacağı için emek, sermaye, toprak, girişimci ve devletin oluşturduğu beş üretim faktörü arasında bölüşülecek olan pay da aynı ölçüde (%20) olacaktır. AED’de dolaylı vergiler üretime aktarılacağı için vergi gelirleri de ortaklık payı adı altında devlete gelir olarak yazılacaktır (Erbakan, 2017: 99). Yani AED’de, vergi yerine gelir ve servet üzerinden üretim bazlı gelir elde edilecektir.

AED ekonomik bütçe sisteminde dolaylı vergiler yoktur. Bu bağlamda AED’de elde edilen bütçe gelirleri ortaklık payı olan üretimden elde edilen oran %20’dir. Bu sistemde elde edilen bütçe gelirleri, dolaysız vergilerden elde edilen, ortaklık payı adı altında tek bir vergi üzerinden alınan gelirlerdir (Erbakan; 2017: 99).

3.3.1. Verginin, Devlet Hizmeti Karşılığı Alınan Bir Hak Olması

AED, günümüz vergi sistemini kabul etmemekle beraber, devletin kendi gücünü göstererek halktan cebren aldığı vergi yerine; ortaklık sıfatıyla üretimin beşinci faktörü olarak devleti üretime ortak etmektedir. Devlet de üretim aşamasında güvenlik, huzur ve asayiş gibi görevleri dışında; su, elektrik ve yol gibi genel hizmetleri görmesi şartıyla üretime ortak olmakta ve üretimde genel hizmetleri görmesi karşılığında elde ettiği hak karşısında vergi yerine kendi payını almaktadır. AED'in hakkı üstün tutan yapısı; devletin elindeki gücü istediği gibi kullanarak vergi almasına izin vermemektedir. Çünkü AED'de, devlet de herkes gibi hakka uyacak ve kendi hakkını, yapmış olduğu hizmetler ve katkılar karşılığında alacaktır (Erbakan, 2017: 95).

AED'de devlet, ekonomik yapıda kanun çıkartarak her şeye vergi koyamaz. Bu bağlamda AED'de devletin ekonomide üretim faktörlerindeki yeri, ortaklık sıfatıyla ürettiği hizmetler ve elinde bulundurduğu kıymetli kalemlerdir. Yani devlet ortaklık payında, kendisine düşen üretim aşamasındaki su, yol, elektrik gibi hizmet ve katkıları karşılığında hakkını almaktadır. Devlet bu alacağı hakkının yanında başka bir hak alamaz ve buna vergi de koyamaz (Erbakan, 2017: 99). Bundan dolayı AED'de devlet, hiçbir vergiyi haksız olarak alamaz.

3.3.2. Tek Bir Verginin Olması

AED'de üretim faktörleri; toprak, emek, sermaye, girişimci ve devlet şeklinde beş faktörden oluşmaktadır. Devlet üretime, ortak sıfatıyla katılarak üretim aşamasında su, elektrik, yol, güvenlik gibi genel hizmetleri yerine getirmektedir. Bunun karşılığında ise devlet, çeşitli vergilendirmeler ile değil üretime ortak olarak yapmış olduğu genel hizmetler karşılığında hakkını almaktadır (Erbakan; 2017: 99). Devletin yapmış olduğu ortaklık sonucu hakkını aldığı AED sisteminde, vergi teke indirilmiş olduğu için devletin sahip olduğu madenler, nehirler, sahiller, hazineye bağlı boş toprak, ormanlar, göller gibi kaynakların çeşitli nedenlerle kullanılması karşılığında devlet, şahıs veya vakıflardan tek bir vergi alacaktır.

3.3.3. Üretim Cinsi Üzerinden Vergi Alınması

AED'de üretilen ve ticareti yapılan malın kendi cinsinden vergi alınması durumu vardır. AED'de devlet üretim ortaklığında, üretilen malın cinsinden vergi

almaktadır (Erbakan; 2017: 100). Örneğin; devlet paraya ihtiyaç duyduğunda istenildiği anda malın paraya istenildiği zaman da paranın mala çevrilebilir olmasından dolayı devlet vergi ile ilgili olarak ekonomik bir sorunla karşılaşmayacaktır. Özellikle devletin kamu harcamaları için ihtiyaç duyduğu geliri, para basmadan ortak olduğu üretimden alacağı için kendi payını piyasada rahatlıkla bozdurup alacaktır. Halk bu durumda, sıkıştığı anda düşük fiyattan malını satmayacağı için fiyatlar da optimal seviyede kalacaktır. Ayrıca piyasa içinde arz ve talep fazlası ortaya çıkmayacağı için fiyatlar genel düzeyi sürekli dengede kalacaktır. Fiyatlar genel düzeyinin artmamasına karşılık enflasyon da aynı düzeyde kalacaktır. En sonunda piyasa dengesi oluştuğu için fiyat istikrarı sağlanacak ve ekonomik büyüme gerçekleşecektir. AED’de herkes üretime katıldığı için istihdam da sağlanmış olacaktır. Bu bağlamda ödenen vergiler, faizsiz kredi olma durumundan dolayı herkes tarafından razı geldiği bir sistem haline gelecektir.

3.3.4. Gelir Üzerinden Verginin Alınmaması Durumu

AED’de devlet, beşinci faktör olarak üretime katılım sağlamaktadır. Bu hizmetler karşısında aldığı pay ise vergiyi oluşturmaktadır. Bu bağlamda devlet, kendi payının dışında başka bir vergi koyamaz, alamaz ve toplayamaz. İşçiden köylüye, memurdan esnafa, tüccardan girişimciye, sanayiciden işletmeciye herkes yaptıkları üretim karşılığında kendi paylarını alırlar (Erbakan; 2017: 100). AED’de, özellikle Kapital sistemin getirisi olan vergi çeşitliliğine karşı tek vergi sistemi savunulmaktadır. Çünkü esnaf, tüccar, köylü, işçi, memur ve sanayicilerin çeşitli gelirleri üzerinden vergi alınmaktadır.

Özellikle dolaylı vergilerin düşük ve yüksek gelirlilerden aynı oranda alınması, gelir dağılımında adaletsiz yapıyı ortaya çıkarmaktadır. Lorenz eğrisi ve Gini katsayılarını gösteren tablolar incelediğinde, Türkiye’de gelir dağılımının adaletsiz olduğu ve her geçen yıl bu adaletsizliğin daha fazla arttığı görülmektedir. Üreticiden değil tüketiciden alınan vergiler nedeniyle kimin ne kadar gelirin olduğunu bilinememesi, halkın gelirin farklılık göstermesi ve son olarak da üreticiler yerine tüketicilerin vergi ödemesi, düşük gelirlilerden daha fazla vergi alınmasına yol açmaktadır. AED, düşük gelirli grupların ödediği bu vergilerde olduğu gibi gelir üzerinden vergi alınmasına da karşı çıkmaktadır.

3.3.5. Beyana Göre Vergi Alınması

Vergi kaçırma ve kontrol edilebilirlik gibi durumlar AED’de söz konusu değildir. Çünkü AED’nin yapısı gereği vergiler üretenden alınacaktır. Herkes üretim aşamasında bir katkıda bulunduğu için herkesten adil olarak vergi alınacaktır. Üretim esnasında kazanılan gelirler paylaşılarak bu paylar üzerinden devlet de kendine düşen payı alacak ve ekstra bir vergiye de gerek kalmayacaktır (Erbakan; 2017: 102). Üretim faktörlerine dâhil olan devlet, payından fazla almaya çalıştığı anda kendisinin koruduğu üretim mallarına tabiri caizse hırsızlık yapmış olacaktır. Böyle bir şey söz konusu olmayacağı için herkes kendine düşen payını alacaktır.

Devlet, üretim esnasında kendine düşen payı aldığı anda; taşınmazlar, hisse senetleri ve kamulaştırma bedeli fiyatları değerlendirileceği için vergi gelirinde eksilme olmayacaktır. Örneğin; bir bireyin 200 koyunu olsun. Bu koyunları otlatmak için devletin sahip olduğu meraları kullanma ve koyunları koruma karşılığında, devlet koyun sahibinden yılda 5 koyun alacaktır. Koyun sahibi koyun sayısını, 200 olduğu halde 120 adet olarak beyan ederse devlet yılda 3 koyun alacaktır. Bu koyunların başına iş geldiğinde (hastalık, kurt saldırısı, hırsızlık vb.) ise, devlet koyun sahibinin zararını tanzim etmek üzere 120 koyunun üzerinden hesap edecektir. Bu durumda 80 koyunun zararı tanzim edilmeyecektir. Yani koyun sahibinin zararı, koyunların tamamını beyan etmediği için 80 koyun olacaktır. Hâlbuki dürüst olup 200 koyun beyan etmiş olsa, koyunların başına bazı sebeplerden dolayı bir iş geldiğinde, devlet üretime ortak olduğu için bütün koyunların zararını karşılayacak ve bu durumda koyun sahibi hiçbir şekilde zarar etmeyecektir. Bu örnekten de anlaşıldığı üzere AED’de bu gibi durumlar söz konusu olmayacağı için, devlet de vergi kaçırmanın tespiti ve denetimini yapmakla uğraşmayacaktır (Erbakan; 2017: 102-103). Bundan dolayı devlet bu gibi durumlarla uğraşmayacağı için üretime odaklanacaktır.

3.3.6. Üretim Üzerinden Alınan Verginin Yasal Yolunun Önünün Açılması

1982 Anayasasının 73. maddesine göre; ”Herkes kamu giderlerini karşılamak üzere ve mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır. Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konular, değiştirilir veya kaldırılır (Değişik: 16/04/2017-6771/16 madde). Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerin muaflik, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun

belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapma yetkisi Cumhurbaşkanına verilebilir” şeklindedir (Anayasa, 1982). AED’de hak üstün tutulduğu için devlet vergi gücünü, kanun ve kararnamelerin üstü olan anayasadan alacaktır. Kanun, kararname, tüzük, genelge gibi değiştirilebilir kuralları AED kabul etmemektedir (Erbakan; 2017:103). Çünkü AED’nin hakkın üstünlüğü kriterinden dolayı, karar alıcıların keyfi uygulamaları sonucu vergi oranlarının arttırılıp azaltılması engellenecektir.

AED’de üretime katkıda bulunacakların payı, uzmanlar tarafından belirlenmektedir. Bu oranlar önceden belirleneceği için, üretime katkıda bulunacakların üretimden pay alacakları oran karşılığında haklarına riayet edilmiş olacaktır. Bu yüzden AED’de devletin vergi kanunu çıkarmasına izin verilmemektedir (Erbakan; 2017:104). Devletin AED’de bir vergi kanunu çıkarmasını gerektirecek durum yoktur. Çünkü devlet, üretim aşamasında üretim faktörlerinin beşincisi olarak ortaklık sıfatıyla payını zaten alıyor olacaktır.

AED’de devlet, vergilendirme konusunda Kapital ve Komünist sistemlere göre daha fazla gelire sahip olacaktır. AED’de vergilendirme yapısı gayet açık ve adilane bir sistem üzerine kurulmuştur. (Erbakan; 2017: 104). Bu bağlamda vergi, AED’de adaletsizliğe neden olan bir gelir aracı değil, sistemin işlemesine yardımcı olan bir araçtır. AED’de mevcut sisteme göre vergi yükü azalacağı için üretimin beş faktörü, üretim amacıyla daha fazla yatırıma yönlenecektir. Milli gelir ve devletin geliri artacağı için özellikle faiz ödemelerinin olmaması nedeniyle memur ve işçi ücretleri de artacaktır.

3.3.7. Vergi Ödeme Miktarına Göre Devlet Hizmetlerinden Yararlanma

AED’de üretimi gerçekleştiren beş faktör, devletin sahip olduğu kaynaklardan yararlanabilecekleri gibi devlete ödedikleri pay miktarınca devlet hizmetlerinden de yararlanacaktır. Çünkü devlet üretimden alacağı 1/5 oranında bir kazanç elde edecektir. Ama bu kazanca kimlerin ne miktarda katkıda bulunacağı, üretim aşamasında belli olacaktır. Devlete verilen pay ise yine devletin sağlamış olduğu hizmet ve olanak kadar olacaktır. Örneğin; üretimde bulunan faktörler, devlete verdikleri pay karşılığı o miktarda devletten kredi alabileceklerdir. Bunun yanında devlet, üretimde katkıda bulunanlara genel hizmetlerden yararlandırma imkânı sağlayacaktır. Devlet, bir nevi sigorta görevi görecektir. Devlet üretilen malların

zararlarının tanzimi, doğal felaketler, hırsızlık vb. mala veya üretime gelebilecek her türlü zararı karşılayacaktır (Erbakan; 2017: 101).

3.3.8. AED'nin Vergi Barışını Esas Alması

Günümüz sistemlerde devlet ile halk arasında vergi konusunda bir çatışma vardır. Halk daha çok vergi kaçırma peşindeyken, karar verici organlar ise daha fazla nerden ve ne miktarda vergi alacağı düşüncesindedir. AED'de bu durum bir çatışma şeklinde değil, üretime katılma şeklindedir. Yani üretimde ortaklık söz konusudur. Fazla kazanmanın yolu vergi kaçırmak veya daha fazla vergilendirmek değil, her zaman için daha fazla üretmektir (Erbakan; 2017: 108). Çalışmada, Laffer-Haldun Eğrisi başlığı altında detaylıca anlatılan bu konuda da görüleceği üzere; devletin vergi gelirlerini, vergi oranlarını belirli bir orana kadar arttırması sonucu halk buna tepki vermektedir. Halkın vermiş olduğu bu tepki ya vergi kaçırmakla ya da üretimi kısarak daha az vergi vermekle gerçekleşmektedir. Dolayısıyla devletin belirli bir düzeye kadar artan vergi gelirleri, halkın tepki vermesi sonucu azalmaya başlayacaktır. Laffer-Haldun Eğrisinde de anlatılan bu durum mevcut ekonomik sistemlerde halk ile devlet arasında vergilendirme üzerinde çatışma olduğunu göstermektedir.

Zira AED ortaklık düzeni olduğu için herkes üretime katkıda bulunmak zorundadır. Koyun örneğinden hareketle AED'de ortaklık söz konusu olduğu için herkesin hakkı korunacak ve ortaklık adı altında anayasayla belirlenmiş olan kurallar çerçevesinde, uzmanlarca saptanan ortaklık payları ve dolayısıyla elde edilecek olan ekonomik kârını, üretimi arttırmakla gerçekleştirecektir (Erbakan; 2017:107). Bu durumda üretim için sadece devlet veya ürün sahibi değil; üretim faktörlerinde bulunan beş faktörün tamamı, kârını arttırmak için daha fazla üretim yapmaya yönelecektir.

3.3.9. AED Vergilendirme Sisteminin Sosyo-Ekonomik Yapıyı Güçlendirmesi

Vergi, mevcut ekonomik sistemlerde gelir üzerinden alınmaktadır. Faizlerin, üretilen mallar üzerindeki etkisiyle fiyat artışı, servetin belirli kişilerin eline geçmesine neden olmaktadır. Sonuç itibariyle zengin daha da zenginleşirken fakir daha da fakirleşmektedir. Bu sosyo-ekonomik durum, toplumsal yapıyı bozacaktır. "... feyin, içinizden yalnızca zenginler arasında dönüp dolaşan bir zenginlik

olmasın...” (Haşr; 59: 7) ayetine göre, Allah’ın bu duruma karşı çıktığı görülmektedir.

AED’de vergi sistemi, toplumların sosyo-ekonomik yapıdaki dengesini ön planda tutmaktadır. Bu bağlamda AED’nin sosyo-ekonomik yapıyı düzeltici bir etkisi vardır. Mevcut sistemlerin faiz karşısında ürün fiyatlarını arttırdığı, ayrıca bu ürünlerin üzerindeki vergilerin fiyatların olması gerekenden çok daha fahiş noktalara gelmesine neden olduğu görülmektedir. Bu durumda özellikle düşük gelirliler, sistem karşısında zulme uğramakta ve geçimlerini tedarik etmede her geçen gün daha da güçlük çekmektedir (Erbakan; 2017: 109). Dolayısıyla üretimi gerçekleştirenler, yüksek gelire sahip olanlardır. Yüksek gelirliler elde ettikleri kâr kazançları ve vergilendirme sistemiyle genellikle dolaylı vergiler yoluyla vergilerini tüketicilere ödetmekte, bütün vergi yükü düşük gelirlilere kalmaktadır. Bu sistemle zengin daha zengin fakir ise daha fakir olmaktadır.

Sonuç itibariyle mevcut vergilendirme sistemleri gelir dağılımında bozulmalara neden olmakta ve toplum içerisindeki sosyo-ekonomik yapıyı bozmaktadır. Ancak AED’de, üretim içerisinde ekstra bir vergi olmadığı için üretim maliyetlerini azaltacak ve fiyat düşüşünü sağlamış olacaktır. Herkes üretimde bulunduğu için devlet desteklemesi ile piyasa hiçbir zaman atıl kalmamaktadır. Tam kapasitede çalışan bir piyasada sürekli olarak üretim olacağı için yatırımla birlikte gelen istihdamda da toplumun sosyo-ekonomik yapısında olumlu sonuçlar doğuracak ve refah seviyesi de artmış olacaktır.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bütçe, mevcut ekonomik sistemlerde devletlerin gelir ve gider dengesini gösteren hesaplardır. Bütçe gelirleri; vergiler, vergi dışı normal gelirler, faktör gelirleri, sosyal fonlar ve özelleştirmeler gibi gelirlerden oluşmaktadır. Özellikle vergi gelirleri, bütçenin en büyük kalemini oluşturmaktadır. Bütçe giderleri ise; faiz giderleri, yedek ödenekler, borç verme, sermaye transferleri, sermaye giderleri, cari transferler, mal ve hizmet alım giderleri ile personel ve sosyal güvenlik kurumları devlet primi gibi giderlerden oluşmaktadır. Türkiye’de bütçe genel olarak dengeye gelememekte ve açık vermektedir. Özellikle bütçe dengesinde bütçenin açık vermesi durumunda başvurulan yöntemlerden biri olan devlet borçlanması, faiz giderlerini arttırmakta ve bunu karşılamak için de ilk müracaat vergiler olmaktadır. Çalışmada Türkiye bütçe dengesinde mevcut ekonomik sistemlerde ortaya çıkan sorunlara karşılık faizsiz bir kamu harcaması gerçekleştirmek için elde edilen vergi gelirlerinin; iktisadi istikrar, kalkınma, adil gelir dağılımı, dış ticaret dengesi, istihdam artışı, işsizlik vb. konular üzerinde AED ekonomik sistemiyle çözüm yolları sunulmaktadır. Bütçe dengesini sağlamak amacıyla halka yüklenilecek bu vergiler, ayrı bir külfet oluşturmaktadır. Özellikle düşük gelirlilerin alım gücünün azalmasıyla birlikte, gelir dağılımında da adaletsizliğe neden olmaktadır.

Vergilerin bütçe gelir kalemleri içerisindeki payının (yaklaşık %85) yüksek olması, vergilendirmede yaşanan indirim, teşvik, zam gibi olumlu ve olumsuz durumların bütçede de doğrudan hissedilmesine neden olmaktadır. Özellikle dünya servetinin sabit olduğunu ve sadece el değiştirerek ülkelerin servetlerini artıracığı düşüncesine sahip olan Merkantilistler, günümüzde de devam eden sömürgeciliğin önünü açarak vergilerle devletin kendi içerisinde servetini artırmak için halkından üretim öncesi peşin olarak vergi almakta ve halkın sömürülmesine neden olmaktadır.

Vergi gelirleri içerisinde en büyük gelir elde edilen kalem olan dolaylı vergiler (yaklaşık %66), herkesten eşit oranda alındığı için gelir dağılımında adaletsizliğe neden olmaktadır. Dolaylı vergilerin toplam bütçe gelirlerinin yaklaşık

olarak yarısını (%56) oluşturması, bütçe dengesini önemli ölçüde etkilediği anlamına gelmektedir. Bu bağlamda mevcut bütçe içerisinde en büyük gelir elde edilen kalem olan vergilerin zulme neden olduğunu iddia eden Erbakan, İslam Ekonomisi referanslı AED adıyla yeni bir ekonomik sistem sunmaktadır. AED’de özellikle gelir dağılımında adaletsizliğe neden olan dolaylı vergilerin bütçe dengesini de bozmasından dolayı buna karşı çıkmaktadır. Düşük gelirlilere daha çok yansıyan dolaylı vergiler, bütçe yapısını da bozarak daha fazla adaletsizliğe neden olmaktadır. Bu duruma örnek olarak bütçe içerisinde vergi gelirlerinin en fazla faiz giderlerini karşılaması gösterilebilir. Yani bütçede faiz giderleri arttıkça vergi oranları da artmaktadır. Dolayısıyla faiz borçlarını ödemek için, vergi gelirlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu da vergi oranları arttırılarak gerçekleştirilmektedir. Ancak bundan en fazla etkilenen kesim yine düşük gelirliler olmaktadır.

Günümüz mevcut sistemlerde en genel ve en çok kullanım alanı bulan Kapital Ekonomi, küresel bazda bütün dünya üzerinde faiz sistemini devreye sokarak bir nevi sömürü anlayışını finans sektörü üzerinden işletmeye çalışmaktadır. Özellikle Türkiye’nin ekonomik yapısı ve kullanmış olduğu ekonomik sistem düşünülecek olursa, son zamanlarda finans sektörünün zirve yaptığı görülmektedir. Faizin sömürü aracı olarak kullanılmasının yanında kredi, vergi, sosyal güvenlik, kambiyo vb. diğer sömürü araçları, ekonomik yapıda fakirden al zengine ver anlayışını ortaya çıkarmaktadır.

Kapital Dünya Ekonomisinin bir getirisi olan mevcut vergilendirme sistemi, gelir dağılımında adaletsizliğe neden olmasına karşın bu duruma alternatif bir sistemin ortaya koyulamaması, bu sistemin ne kadar güçlü olduğunu da göstermektedir. İşte bu çalışmada; AED ile dünya ekonomik sistemlerinin vergi sistemleri üzerinde oluşturduğu gelir dağılımı adaletsizliğine karşı, Türkiye üzerinden örnek oluşturularak bütün dünyaya İslam Ekonomisi perspektifinden farklı bir ekonomik düzen getirilmektedir.

Devlet tarafından doğrudan ve dolaylı olarak elde edilen vergi gelirleri, toplum içerisinde olumlu ve olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Toplanan vergiler ile toplumsal ihtiyaçlardan olan; yol, su, köprü, metro, elektrik, doğalgaz, güvenlik, adalet, eğitim, sağlık vb. hizmetlerin karşılanması için gerekli olan finansal kaynaklar temin edilmektedir. Ancak vergiler devlet eliyle toplanırken halktan eşit oranda alınan dolaylı vergiler, bir takım sorunları ortaya çıkarmaktadır. Eşit oranda

alınan dolaylı vergiler, devlet eliyle yapılacak olan hizmetleri, ihtiyaca veya alınan vergilere göre karşılayamamaktadır. Gini katsayılarından da anlaşılacağı üzere toplam gelir dağılımında en yüksek gelir grubunu oluşturan 5. Grubun diğer gelir gruplarıyla aynı oranda dolaylı vergi vermesi ve dolaylı vergilerin de dolaysız vergilerden yaklaşık olarak iki kat fazla olması, bu vergi sisteminin adaletsizliğini gösteren bir kanıt olmaktadır.

AED Prof. Dr. Necmettin ERBAKAN tarafından İslam'ın getirmiş olduğu ekonomik yapıyla örtüştürülmekte; hak, sosyal adalet, emek, adil gelir dağılımı ve sermaye ilkeleri arasında ilişki kurularak ekonomik sistemde dengenin sağlanacağı görüşü ileri sürülmektedir. AED'deki bu ilkeler, İslam Ekonomisinde olduğu gibi benzer şekilde temel alınmaktadır. Ayrıca AED, sistematüğini İslamiyet'ten alan, Kapital ve Komünist ekonomik sistemlere karşı bir alternatif olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla AED'ye İslam Ekonomisinin ekonomik bir modeli de denilmektedir. Bu bağlamda AED, İslam Ekonomisinin kaynaklarından olan; Kur'an, sünnet, icma ve kıyas baz alınarak oluşturulan ekonomik bir sistemdir.

Emperyalizmin köle düzenine karşı kurulan Adil Düzen, Kapitalizmde yer alan faiz, para, kambiyo, vergi ve kredi faktörlerine karşı; devletin hakkı üstün tutuğu, kimsenin sömürülmediği, birey ve toplumun maddi-manevi değerli kılındığı, herkesin inancına göre barış, huzur, hürriyet, adalet ve refah içerisinde yaşadığı bir düzen sunmaktadır. İşte bu çalışmada mevcut düzenin vergilendirme usullerinde ortaya çıkan gelir dağılımındaki adaletsizlikler ve bütçe içerisindeki olumsuzluklara karşı, AED'de çözüm yolları sunulmaktadır. AED'de, mevcut ekonomik sistemde yer alan vergilendirme yerine üretim faktörlerine (emek, doğal kaynaklar, girişimci ve sermaye) ek olarak devlete ortaklık verilmektedir. Devlet bu sistemde, üretim koşullarında kazanılan payın bölüşümünde (1/5) üretime katılmış olacaktır.

Mevcut ekonomik sistemlerde vergilerden dolayı halk ile devlet arasında sürekli bir çatışma söz konusudur. Kaçak ekonomiye yansıyan, devletin vergileri temin etmedeki eksiklikten kaynaklanan bu durum ya halkın vergi kaçırmasıyla ya da devletin sürekli olarak vergi oranlarını yükseltmesiyle açıklanmaktadır. Mevcut sistemde devletin yaklaşık %20 oranında vergi aldığı düşünüldüğünde, AED'nin buna göre daha iyi bir sistem olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

AED, odak noktasına getirmiş olduğu üretimi gerçekleştirmek için üretim kaynakları olan ücret, rant, kâr ve ortaklığı üretim faktörleri açısından tam, etkin ve

verimli bir şekilde kullanarak, ekonomik kalkınma ve büyüme anlamında adil olarak toplumun her bir kesimde gerçekleştirmektedir. Bu bağlamda AED, üretim üzerinden almış olduğu vergilerle, adilane gelir dağılımını sağlamış olmakta, toplum içerisinde yaşayan insanların mutluluğunu arttırarak bunu bütün topluma indirgeyen, devletinde huzur bulan ve ona güvenen bir toplum oluşturmaktadır.

Devletin bütçe giderlerinden faiz giderlerinin artması sonucu vergi gelirlerini arttırmak istemesi vergi oranlarının yükselmesine neden olmaktadır. Çünkü faiz giderleri sonucunda ortaya çıkan borçlanmalar katlanarak artmakta, ödenemeyen borçlar ise tekrar yapılandırılarak faiz yükünü arttırmakta ve borç ödemedeki zorluk çekilmektedir. Dolayısıyla bu borçları ödemek için ilk olarak vergilere başvurulmaktadır. Çalışmada Haldun-Laffer Eğrisinde görüldüğü üzere; devletin vergi üzerinden gelir kaybıyla gelen yeni vergilendirmeler halka zulüm olmakta ve Kapital ekonominin faiz getirileriyle de halkın sömürülmesine neden olmaktadır. Buna karşı halkın tepkisi ya vergi kaçırmakla olmakta ya da vergi vermemek için üretimden kısmakla sonuçlanmaktadır. Sonuç itibariyle sömürülen taraf halk arasında hep düşük gelire sahip olanlar olmakta; kazanan ise, yüksek gelirli olanlardır. Çünkü üretim üzerinden alınmayan vergiler, tüketicinin üzerine yük olmaktadır. Dolayısıyla gelir dağılımı grupları içerisinde en az pay alan düşük gelirli hem zenginlik ödemesi gereken vergiyi ödemekte hem de zorunlu ihtiyaçlarından imtina etmek zorunda kalmaktadır. Çalışmada da ayrıntılı bir şekilde incelenen bu duruma AED ile karşı çıkılmakta, üretim aşamasında genel hizmetler karşılığı devlete ortaklık payı verilerek halkın sömürülmesine neden olan mevcut vergi sistemi ortadan kaldırılarak gelir dağılımında adaleti sağlayacak bir ekonomik sistem sunulmaktadır.

Günümüzde AED'nin tam olarak uygulanmasını engelleyici birtakım faktörler mevcuttur. Çünkü petrol ve ulaşım gibi faktörler bölgeler arasında fiyat farklılıklarına neden olmaktadır. Burada yapılacak olan durum, kâr fazlalığını fiyat farklılığında kullanarak yine dengeye getirmektir. Devletin ekonomiye müdahalesini meşru gören AED, devlete üretimde ortaklık sıfatıyla müdahale yetkisi vererek tam rekabet piyasası koşullarındaki gibi fiyat farklılığını ortadan kaldıracaktır. Her yerde uygulanabilecek bu yöntemlerle; özellikle devlet kâr amacı gütmeyen sosyal devlet ilkesi gereği kâr ettiği bölgelerdeki kaynak fazlalıklarını, üretimde zarar edilen

bölgelere aktararak hem o bölgenin kalkınıp gelişmesini hem de tam rekabet piyasa koşullarındaki gibi tek düze fiyat oluşumunu sağlayacaktır.

Unutulmamalıdır ki, özellikle ülkemizde çok zengin yeraltı ve yer üstü kaynakları bulunmaktadır. Dolayısıyla bölgeler arası farklılaşma olağan şekilde oluşmaktadır. Buradaki amaç, bölgeler arasındaki gelişmişlik düzeylerinin ortadan kaldırılarak piyasanın adilane bir şekilde yürütülmesidir. Devletin ortaklık sıfatıyla yapacağı bu müdahale ile üretim mallarında meydana gelen fiyat farklılıklarını kaldırmak için AED’de uygulanacak bu yöntem, günümüz mevcut sistemlerde tavan ve taban fiyat uygulamaları ile sağlanmaya çalışılacaktır.

Sonuç olarak AED’de; bütçe gelirleri içerisinde vergilerin toplanma şekillerine bakılarak dolaylı vergilerin ortaya çıkardığı gelir dağılımındaki adaletsiz durum ile alt tabanın alım gücündeki gerileme nedeniyle bütçenin yaklaşık olarak yarısını oluşturan dolaylı vergiler kaldırılmaktadır. Bunun yerine devlete ortaklık verilerek, devletin üretim faktörlerinin bir parçası olması sağlanmaktadır. Üretime ortak olan devlet, faizin kesin olarak kaldırılmasıyla birlikte üretim üzerinden piyasaya müdahale edecek ve elde ettiği gelirleri de belirtilen şekilde dağıtarak gelir dağılımında adaleti sağlamış olacaktır.

KAYNAKÇA

AHMAD, Ziauddin (1991). ‘*Islam, Poverty and Income Distribution*’, (1. Baskı)
Liecester: Published by The Islamic Foundation

AKDOĞAN, Abdurrahman (2009). *Kamu Maliyesi*, Ankara: Gazi Kitabevi

AKGÜL, Ahmet (2011). *Erbakan Devrimi*, İstanbul: Togan Yayıncılık

AKGÜL, Ahmet (2013). ‘*Adil Düzen ve Yeni Bir Dünya*’, ss.1-232,
www.necmettinerbakan.net/kitaplar/adil-duzen---10.-baski.pdf, Erişim:
11.09.2019

AKTAN, Coşkun Can (2009). ‘*Arz – Yönlü İktisat Teorisi ve Haldun – Laffer Etkisi*’, Isparta: Ekonomi Bilimleri Dergisi, c.1, n.2, ss. 46

AKTAN, Coşkun Can (2021). <http://www.canaktan.org/ekonomi/ozellestirme/kit-ozellestirme-mevzuati/kit-kanun-hukmunde-kararname.htm>, Erişim:
23.06.2021

ANADALU AJANSI (2018). ‘*135 Milyar Liralık Teşvik Alacak Projeler Belli Oldu*’, http://www.trthaber.com/m/?news=135-milyar-liralik-tesvik-alacak-projeler-belli-oldu&news_id=359696&category_id=7, Erişim: 11.09.2019

ARDA, Erhan (2009), Maliye, ss. 495-726, *KPSS-Müfettişlik-Uzmanlık-Kaymakamlık Sınavlarına Hazırlık Kılavuz 2*, KPSS A, Ankara: Savaş Yayınevi

ARMAĞAN, Servet (2005). *İslam Ekonomisi*, Gündönümü Yayınları, İstanbul

ATAÇ, Beyhan (2002). *Maliye Politikası* (6. Baskı), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları

AYDEMİR, Cahit, Hüseyin Haşimi GÜNEŞ (2006). ‘*Merkantilizmin Ortaya Çıkışı*’, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, c.5, s.15, ss.136-158

- AYVALI, Mesut (2017). ‘‘Gini Kat Sayısı Nedir?’’,
<http://www.bireyselyatirimci.com/gini-katsayisi-nedir/>, Erişim: 31.10.2019
- BADEM, Mustafa (2017). ‘‘Modern Vergi ve Klasik Zekat Anlayışı Üzerine Tahliller’’, Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakóltesi Dergisi, c.6, s.11, ss.75-91,
- BAĞLI, Mehmet Selim (2012). ‘‘Teorik ve Tarihsel Açıdan Bütçe Hakkı’’, Ankara: Yasama Dergisi, ss. 37-74
- BAL, Oğuz (2014). ‘‘İslam İktisadı’nın Kilometre Taşlarından Ebu Yusuf’un İktisadi Düşüncesi’’, Türkiye İslam İktisadı Dergisi, c. 1, s. 2, ss.1-41
- BANNERMAN, Patrick (1989). ‘‘Islam in Perspective: A Guide to Islamic Society’’, Politics and Law, Routledge (1.Baskı), Yayımcı: Routledge Kegan ve Paul, London, ss.88
- BEHDAD, Sohrab (1992). ‘‘Property Rights and Islamic Economic Approaches’’, Yayınevi: Palgrave Macmillan, Londra, Derleyen: Jomo K.S., İslamic Economic Alternatives, ss.77-103
- BERKES, Niyazi (1975). *100 Soruda Türkiye İktisat Tarihi* (2. Cilt), İstanbul: Gerçek Yayınevi
- BİLGİN, Handan Kaynar (2018). ‘‘Laffer Eğrisi İçin Uygulamalı Bir Analiz: Türkiye Örneği’’, Bursa: Academic Review Of Humanities and Social Sciences (ARHUSS) Dergisi, c.1, s.2, ss.84-99
- BÜLBÜL, Duran (2013). ‘‘Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Kamu Kesimi Bütçesi Üzerine Etkileri’’, Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi, Maliye Bölümü, Ankara: International Anatolia Academic Online Journal (IAAOJ), Social Science, c. 1, s. 2, ss. 48-69
- Bütçe Kanunu (1982). T.C. Resmi Gazete, sayı: 17844, 20 Ekim 1982
- CANDAN, Nesrin (2007). ‘‘İbni Haldun’un Gözüyle Kamu Maliye Yaklaşımı’’, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa: Yönetim ve Ekonomik Dergisi, c.14, s. 2, ss.235-245
- CANDAN, Nesrin (2012). ‘‘Türkiye’de 1990 Yılından Sonra Uygulanan Vergi Politikaları ve Kriz Etkisi’’, Tarım Ekonomisi Dergisi, c.2, s.18, ss.79-86

- CHONG, Beng Soon, Ming-Hua Liu (2009). ‘‘İslami Bankacılık: Faizsiz veya Faiz Bazlı, Pasifik Havzası Finans Dergisi’’, c. 1, s. 17, ss. 125-144
- CHOUDHURY, Masudul Alam (1992). *Principals of Islamic Political Economy: A Methodological Enquiry*, St. Martin’s Press (1. Baskı), New York, Yayımcı: Palgrave Macmillan,
- ÇAKIR, Tufan (2013). *Devlet Bütçesi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları
- ÇELİK, Celal (2002). ‘‘Mali Milat Kalkmamalı Ancak Uygulamada Değişikliğe Gidilmelidir’’, www.degerymm.com.tr, Erişim: 28.11.2018
- ÇELİK, Kadir (2013). *İlköğretim Çağında Vergi Algısının İncelenmesi: Zonguldak İli Örneği*, Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak
- ÇINAR, Menderes (1994). ‘‘İslami Ekonomi ve Refah’ın Adil Ekonomik Düzeni’’, İstanbul: Birikim Dergisi, sayı 59, <https://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/5679/islami-ekonomi-ve-refah-in-adil-ekonomik-duzeni>, Erişim: 27.08.2019
- ÇOBANOĞLU, Şevki (2013). *İslam Ekonomisi*, İstanbul: Yediveren Yayınları
- DEMİRCİ, Cengiz (2012). ‘‘Milli Görüş Adil Ekonomik Düzeni: Temel Esaslar’’, <http://www.akevler.org/AkevlerMakaleler/1055/SonEk/10160/Cengiz-Demirci/Milli-Gorus-Adil-Ekonomik-Duzeni-Temel-Esaslar>, Erişim: 01.11.2019
- DİNLER, Zeynel (2009). *İktisada Giriş* (15. Baskı), Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım
- DOĞRUYOL, Cengizhan (2010). *Kamu Maliyesi Bütçe ve Borçlanma* (4. Baskı), Ankara: Savaş Yayınevi
- DÖNDÜREN, Hamdi (2000). ‘‘Zekat, Öşür ve Vergi’’, Altınoluk Dergisi, <https://dergi.altinoluk.com/index.php?sayfa=yillar&MakaleNo=d178s039m1> Erişim: 22.04.2018
- DÜLGER, Cumhuriyet (2013). *Devlet Bütçesi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları

- EDİZDOĞAN, Nihat (2004). *Kamu Maliyesi-2*, Bursa: Ekin Kitabevi
- EGELİ, Haluk (2019). ‘‘Devlet Bütçesi’’, <http://kisi.deu.edu.tr/haluk.egeli/DEVLETBÜTÇESİ.ppt>, Erişim: 11.05.2019
- EĞİLMEZ, Mahfi (2012). ‘‘Gelir Dağılımında Düzelmeye Yok’’, <http://www.mahfiegilmez.com/2012/09/gelir-daglmnda-duzelme-yok.html>, erişim: 31.10.2019
- EJDER, Haydar Lütfü (2000). ‘‘Türkiye’de Vergi Politikaları’’, Ankara: Gazi Üniversitesi İktisatçı ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, c.1, s.2, ss.127-132.
- EKER, Aytaç, Asuman Altay, Mustafa SAKAL (2004). *Maliye Politikası*, İzmir: Kayılmaz Matbaası
- ELVEREN, Adem (2013). ‘‘Gelir Dağılımı Çalışmaları İçin Bir Alternatif: Texas Üniversitesi Eşitsizlik Projesi Veri Setleri’’, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, ss.35-42
- ENGİNEER, Asghar Ali (1992). ‘‘Islamic Economics: A Progressive Perspective’’, Yayınevi: Palgrave Macmillan, Londra, ss. 117-124
- ERBAKAN, Necmettin. ‘‘Adil Ekonomik Düzen’’, Ankara: Refah Partisi Yayınları, <http://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/xmlui/handle/11543/2631>, Erişim: 01.11.2019
- ERBAKAN, Necmettin (1991). Adil Ekonomik Düzen, Ankara: Dergâh Yayınları.
- ERBAKAN, Necmettin (2010). *Yeni Bir Dünya ve Adil Düzen*, Ankara: ESAM Yayınları
- ERBAKAN, Necmettin (2011). http://www.necmettinerbakan.net/page.php?act=haberGöster&haberID=1649&name=adil-ekonomik_duzenn, Erişim: 02.11.2019
- ERBAKAN, Necmettin (2013). *Davam*, Ed. Mustafa Yılmaz. Ankara: MG V Yayınları.
- ERBAKAN, Necmettin (2014). ‘‘Milli Görüş’’. I. Cilt. Erbakan Külliyyatı. Ed. M.Mustafa Uzun. Ankara: Mgv Yayınları.

- ERBAKAN, Necmettin (2017). *Yeni Bir Dünya ve Adil Düzen* (3. Baskı), Ankara: MGV Yayınları
- ERÇAKAR, Mehmet Emin ve Hüseyin Güvenoğlu (2018). “*Türkiye’de Gelir Dağılımı ve Sosyal Koruma Harcamalarına Bir Bakış*”, International Congress Of Management, Economy And Policy İsimli Kongre Bildirisi, İstanbul, s. 1, ss. 38-53
- ERDEM, Metin, Doğan Şenyüz ve İsmail Tatlıoğlu (2008). *Kamu Maliyesi*, Ekin Yayınevi, 6. Basım, Bursa
- ERSİN, İrfan, Cengizhan Yıldırım (2015). “*İslam Ekonomisi Çerçevesinde Necmettin Erbakan’ın Adil Düzen Söylemi*”, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, c. 15, sayı.1, s. 143-173
- ERSİN, İrfan (2015). *Necmettin Erbakan’ın Ekonomik Söylem ve Uygulamaları*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Bolu
- ERSİN, İrfan ve Selman Duran (2017). “*Faizsiz Finans Döngüsünü Oluşturma Açısından Adil Ekonomik Düzen Söyleminin Kredileşme İlkeleri ve Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi*”, Ankara, c.8, s.12, ss.109-132, www.turkishstudies.net, Erişim: 13.09.2019
- ESKİCİOĞLU, Osman (2007). “*Çağdaş Vergi Anlayışının İslam Hukuku Açısından Eleştirisi*”, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İzmir, ss.1-502, www.enfal.de/vergi.pdf, Erişim: 23.11.2018
- FAYDA, Mustafa (2018). “*Hz. Ömer ve Ticaret Malları Vergisi veya Uşur*”, ss.327-334, dergiler.ankara.edu.tr, Erişim: 13.09.2019
- FIRAT, Muhammed Sabır (2016). “*Türkiye’de Sosyal Güvenlik Kurumu Bütçesi Ve Sosyal Güvenlik Açıkları*”, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2016-127-1618>, Erişim: 01.06.2019
- GÖKBUNAR, Ramazan, Emin KÖMÜRCÜLER ve A. Zafer YALÇIN (2011). “*Mali Sosyolojide İbni Haldun’un Yeri*”, <http://www.adilmedya.com/mali-sosyolojide-ibn-i-haldunun-yeri/>, Erişim:13.09.2019

- GÜLER, Hünkar, Ekrem TOPARLAK (2018). ‘‘Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonominin Vergi Politikalarının Sürdürülebilirliği Üzerindeki Etkisi’’, İstanbul İktisat Dergisi Araştırma Makalesi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, s.68, ss.161-179
- GÜMÜŞ, Salih (2008). ‘‘Türkiye’de Bütçe Açıkları ve Finansman Yöntemlerinin Makro Ekonomik Etkileri’’, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Genel İktisat Programı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir
- HAMDEMİRCİ, Ahmet (2018). ‘‘Adil Ekonomik Düzen’de Kredi Sistemi ve Uygulamaları’’ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Ekonomisi ve Finansı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya
- HAMDEMİRCİ, Ahmet ve Şakir Görmüş (2018). ‘‘Kapitalizm’in Sarmalından Bir Çıkış Yolu Olarak Adil Ekonomik Düzen’in Kredileşme İlkeleri’’, Route Educational and Social Science Journal Dergisi, c.5, s.7, ss. 1296-1316
- HAMİTOĞULLARI, Beşir (1986). *Çağdaş İktisadi Sistemler, Structürel ve Doktrinal Bir Yaklaşım*, 4. Baskı, Ankara: Savaş Yayınları
- HAZMAN, Gülsüm Gürler (2011). ‘‘Türkiye’de Gelir Dağılımında Adalet ve Sosyal Güvenlik Harcamaları Arasındaki Nedensellik İlişkisi’’, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, c.1, s.16, ss.205-216
- HOSSEİNİ, Hamid (1992). ‘‘From Homo Economicus to Homo Islamicus: The Universality of Economic Science Reconsidered’’, Macmillan Yayınevi, Londra, ss.103-116
- KMYKK (1982). T.C. Resmi Gazete, 5018, 24.12.2003
- KMYKK, (2003). ‘‘Kamu İdare Bütçeleri’’, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5018.pdf>, Erişim: 05.06.2019
- KARA, Mustafa Sefa (2017). ‘‘Roma İmparatorluğunda Vergilendirme ve Vergilerin Tahsilatı’’, <https://vergialgi.net/vergi/roma-impatorlugunda-vergilendirme-ve-vergilerin-tahsilati/>, Erişim: 30.10.2019

- KARAKAYALI, Hüseyin. ‘‘Lorenz Eğrisi Nedir’’,
[https://www.ekodialog.com /Konular/lorenz_egrisi.html](https://www.ekodialog.com/Konular/lorenz_egrisi.html), Erişim: 31.10.2019
- KARAMAN, Banu, Melih Özçalık (2007). *Türkiye’de Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Bir Sonucu: Çocuk İşgücü*. Manisa: Yönetim ve Ekonomi, Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, c.1, s.14, ss. 25-41
- KARAMURSAL, Ziya (1989). ‘‘Osmanlı Mali Tarihi Hakkında Tetkikler’’,
 Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları
- KARYAĞDI, Nazmi (2016). ‘‘Vergi Toplumsal Bir Sözleşmedir’’
<http://vergialgi.net/ekonomi-maliye/vergi-toplumsal-bir-sozlesmedir>, Erişim:
 30.10.2019
- KAYA, Emine. ‘‘Selem Senedi (Sipariş) Kredisi’’, <http://peygamberimizinizinden.blogspot.com/2011/10/selem-senedi-siparis-kredisi.html?m=1>, Erişim:
 01.11.2019
- KAYA, M. Veysel (2014). KPSS A Maliye Ayrıntılı Konu Anlatımı, Ankara: Kitapseç Yayıncılık
- KAZANCI, Fatih (2016). ‘‘Serbest Piyasa Ekonomisi ve İslam Ekonomisi Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz’’, Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi, c.2, s.3, ss.161-178, <http://ijisef.org>, Erişim:
 13.09.2019
- KENANOĞLU, M. Macit (2013). ‘‘Vergi’’, TDV İslam Ansiklopedisi, TDV İslam Araştırmaları Merkezi Yayınevi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/vergi>,
 Erişim: 31.10.2019
- KILIÇASLAN, Harun (2016). ‘‘Alternatif Bir Sistem Olarak Ortaklık Ekonomisinin’in Değerlendirilmesi’’ ICPESS (International Congress on Politic, Economic and Social Studies), İstanbul, s.1, ss. 1-11
- KUMRULU, Ahmet (1988). ‘‘Türkiye’de Vergi Politikası Gelişmeleri: Karar Alma Süreci ve Sapmalar (1950-1985)’’, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, c.1-4, s.40, ss.193-235
- KURAN, Timur (2004). *İslam ve Mammon: İslamcılığın Ekonomik Çıkmazları*, New Jersey: Princeton Üniversitesi Yayınları

- MAÇİN, Hasan (2014). “*İslam Hukukunda Zekât Matrahları ve Vergi İlişkisi*”, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, İslam Hukuku Bilim Dalı, Doktora Tezi, Konya
- MEVDUDİ, Ebu’l Ala (2016). “*İslam Ekonomisinin Temel İlkeleri*”, (2. Baskı) İstanbul: Çıra Yayınları
- MITCHELL, Daniel J. (2011). *Laffer Eğrisi Doğrultusunda Vergi Oranları, Vergilendirilebilir Gelir ve Vergi Gelirleri Arasındaki İlişkinin Anlaşılması*. Çev. Sinan ÇUKURÇAYIR, Maliye Dergisi
- MORGİL, Orhan (1993). “*Kamu İç Borçlanmasının Ekonomi Üzerindeki Etkileri*”, Kamu İç Borçlanma Seminerine Sunulan Tebliğ, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Mezunları Derneği, Antalya
- MORGİL, Mustafa (2019). “*Gini Katsayısı ve Gelir Dağılımı Sorunu*”, <https://www.karar.com/yazarlar/mustafa-morgil/gini-katsayisi-ve-gelir-dagilimi-sorunu-9410>, Erişim: 31.10.2019
- MUTLU, Abdullah (2009). *Tanzimat’tan Günümüze Türkiye’de Vergileme Zihniyetinin Gelişimi*, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yayın No: 2009/390, Ankara
- NAKVİ, Seyyid Nevvab Haydar (1985). *Ekonomi ve Ahlak*, İstanbul: İnsan Yayınları
- NEURİSSE, Andre (2015). *Akdeniz’de Gelir Vergisinin Arkeolojisi*, çev. Prof. Dr. Sacit ÖNEN, Ankara: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi
- ÖNAL, Ezgi Şen (2006). “*Dolaylı Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkileri*”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- ÖNCEL, Mualla, Nami ÇAĞAN, Ahmet KUMRULU (1985). *Vergi Hukuku* (2.Baskı), c.1, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları
- ÖZEN, Ahmet (2002). “*Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Bütçe Açığının Gelişimi*”, Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,

- Maliye Bölümü, İzmir: Maliye Dergisi, ss.21-41, <https://maliedergisi.sgb.gov.tr/yayinlar/md/md141/gelismis.pdf>, Erişim: 03.07.2019
- ÖZMEN, İbrahim (2016). ‘*Vergi Gelirlerinin Belirleyicileri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz: BRIC-T*’, Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, c.16, s.32, ss.232- 252
- ÖZTÜRK, Musa, Şükrü İnan (2015). ‘*İktisadi Sistemlerde Bölüşüm Sorunu: Alternatif Bir Yaklaşım Olarak Ortaklık Ekonomisi*’, Akademik Yaklaşımlar Dergisi, c.2, s.5, ss.24-55.
- ÖZTÜRK, Musa (2017). ‘*Adil Ekonomik Düzen 'de Artı(k) Değerin Paylaşımı*’, Ankara: Turkish Studies Dergisi, c.12, s.8, ss.149-170
- PEHLİVAN, Osman (2009). *Kamu Maliyesi*, Trabzon: Derya Kitabevi
- PINAR, Abuzer (2003). *Kamu Maliyesi ve Maliye Politikası*, Ankara: Turhan Kitabevi
- RODİNSON, Maxim (1978). *İslam and Capitalism* (İslâm ve Kapitalizm), çev. Orhan SUDA, İstanbul: Hürriyet Yayınları
- SAMANCI, Muhammed (2018). ‘*Mısırın Sosyo-Ekonomik Yapısı İçerisinde Vergi Sisteminin Gelişimi ve Türk Vergi Sistemi İle Karşılaştırılması*’, Bozok Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Yozgat: Akademik Hassasiyetler Dergisi, c.5, s.9, ss.135-153
- SEVİN, Duygu (2016). ‘*Türkiye’de Gelir Dağılımı ve Vergi Politikaları*’, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı Muhasebe ve Denetim Programı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- SEYİDOĞLU, Halil (2002). *Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük* (3.Baskı), İstanbul: Güzem Can Yayınları
- SHAGİL, Muhammed (1989). ‘*Islamic Economics: A Global Perspectives*’, Fatima Jinnah Women University, New Delhi: Ashish Yayınevi
- SÖYLEMEZ, Ufuk (2019). ‘*Tütün, Alkol Vergisi ve Laffer Eğrisi*’, Aydınlik Gazetesi, İstanbul, <https://www.aydinlik.com.tr/tutun-alkol-vergisi-ve-laffer-egrisi-ufuk-soylemez-kose-yazilari-temmuz-2019>, Erişim: 11.11.2019

- SUGÖZÜ, İbrahim Halil (2016). *“Erbakan’ın Adil Ekonomik Düzen Düşünceli ve Refah Yol Hükümeti Uygulamaları”* (Doğumunun 90. Yılında Erbakan Sempozyumu), Konya: Mevlana Kültür Merkezi (28-30Ekim2016), 399- 428
- SUGÖZÜ, İbrahim Halil (2017). *“İslam Ekonomisi ve Adil Ekonomik Düzen”*, Ankara: Turkish Studies Dergisi, c.8, s.12, ss. 185-210, <http://www.turkishstudies.net/DergiTamDetay.aspx?ID=11651&Detay=Ozet> Erişim: 21.10.2018
- SUSAM, Nazan, Nagihan OKTAYER (2007). *“Türkiye Ekonomisinde Genel Bütçe Vergi Gelirleri İçinde Dolaysız ve Dolaylı Vergiler (1995-2005)”*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi İktisat ve İdari Bilimler Dergisi, c.21, s.2, ss.105-123
- ŞAFAK, Mehmet (1994). *“Vergilemede Demokrasi”*, Vergi Dünyası Dergisi, <http://www.vergidunyasi.com.tr/Makaleler/1225>, Erişim: 24.11.2018
- ŞAHBAZ, Kadriye İzgi, Naci Tolga Saruç (2012). *“Vergi Ahlakını Etkileyen Faktörler: Sakarya Üniversitesi Örneği”*, Sakarya: Sakarya İktisat Dergisi, c.4, s.1, ss.57-81, <http://dergipark.gov.tr/sid/issue/30090/324702>, Erişim: 25.12.2018
- ŞAHİN, Hüseyin (2007). *Türkiye Ekonomisi, Tarihsel Gelişimi-Bugünkü Durumu* (9.Baskı), Bursa: Ezgi Kitabevi
- ŞEKERCİOĞLU, İlhami (2015). *“Adil Ekonomik Düzen”*, <https://www.kayserianadoluhaber.com.tr/amp-makale/ilhami-sekercioglu/adil-ekonomik-duzen>, Erişim: 01.11.2019
- ŞENYÜZ, Doğan (2014). *“Hukuk Devleti Perspektifinden Adil Vergileme ve Vergi Afları”*, TESAM Akademi Dergisi, c.1, s.2, ss. 81-96
- T.C. Anayasası (1924). <http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa24.htm>, Erişim: 18.12.2020
- T.C. Anayasası (1982). <http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa82.htm>, Erişim: 20.12.2020
- T.C. Anayasası (1982). *“Genel Esaslar”* T.C. Resmi Gazete, 17844, 20 Ekim 1982
- T.C. Başbakanlık DPT, *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)*, Vergi Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Yayın No: 2454-510, DPT Yayını, Ankara 1996

- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, *1950-2021 Ekonomik Göstergeler*, Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı Yayınları, Ankara 2021
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, *2004-2021 Türkiye Döner Sermayeli İşletmelerin Finansman Göstergeleri*, Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı Yayınları, Ankara 2021
- T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, *1950-2021 Ekonomik Göstergeler*, Hazine ve Maliye Bakanlığı Yayınları, Ankara 2021
- T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, *Merkezi Yönetim Bütçe Kapsamında İdare Bütçe Göstergeleri*, Hazine ve Maliye Bakanlığı Yayınları, Ankara 2021
- T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı BUMKO, *2021 Vergi Türleri Oranları*, BUMKO Yayınları, Ankara 2021
- T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı BUMKO, *5018 Sayılı KMYKK*, BUMKO Yayınları, Ankara 2003
- T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı BUMKO, *Merkezi Yönetim Bütçe Büyüklükleri*, BUMKO Yayınları, Ankara 2021
- T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı BUMKO, *Merkezi Yönetim Bütçesi Gelirleri Tahmin ve Gerçekleşmeleri (2006-2021)*, BUMKO Yayınları, Ankara 2021
- T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı GİB, *2021 Gelir Vergisi Oranları Gösterge Raporları*, GİB Yayınları, Ankara 2021
- T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı GİB, *213 Sayılı Vergi Usul Kanunu*, GİB Mevzuatı, Ankara 2021
- T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı GİB, *Vergi Gelirleri Gösterge Raporu*, GİB Yayınları, Ankara 2021
- T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı GİB, *Gelir Vergisi Tahsilatının GSYH'ye (2009 Bazlı) Göre Esneklikleri*, GİB Yayınları, Ankara 2021
- T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü, *Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahakkuku Gelişme Raporu*, Muhasebat Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2021

- T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü, *2002-2020 İller Bazında Karşılaştırmalı Bütçe Gelir ve Gider Göstergeleri*, Muhasebat Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2021
- T.C. Kalkınma Bakanlığı, *2021 Türkiye Fon Gelir Giderleri Raporu*, Kalkınma Bakanlığı Yayınları, Ankara 2021
- T.C. Resmi Gazete. *Yasama Bölümü, sayı: 23417, s.1, ss.288, (29 Temmuz 1998)*, Resmi Gazete Yayınları, Ankara 1998
- T.C. Resmi Gazete. *2006-2021 Yılları Arası Merkezi Yönetim Bütçe Kanunları*, Resmi Gazete Yayınları, Ankara 2021
- TABAKOĞLU, Ahmet (2013). *İslam İktisadına Giriş*, Dergâh Yayınları, 3. Baskı İstanbul
- TEKİN, Ahmet, Öner GÜMÜŞ (2014). ‘‘1982 Anayasası’nda Yer Alan Vergileme İlkelerinin Felsefi Temelleri’’, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, s.39, ss.245-246
- TEKİN, Selim (2018). ‘‘Tek Çare, Adil Ekonomik Düzen’’, <http://m.edirne-saadet.org/tek-care-adil-ekonomik-duzen/389/>, Erişim: 26.08.2019
- THE WORLD BANK (IBRD) (2019). *GDP Per Capita (Current US \$)–Turkey (2000-2018) Report*
- THE WORLD BANK (IBRD) (2019). *GINI Index (2006-2017)*
- TOMBUŞ, Ertuğ (2002). *Demokratik Meşruiyet İlkesi Olarak Hukuk Devleti*, Doğu Batı Düşünce Dergisi, s.21
- TOPUZKANAMIŞ, Engin (2013). ‘‘Yeniden Paylaşım, Vergilendirme ve Adalet’’, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, c.14, s.1, ss.103-131
- TUĞ, Salih. (1963). ‘‘İslam Vergi Hukukunun ortaya çıkışı’’, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları
- TURHAN, Salih (1987). *Vergi Teorisi ve Politikası*, İstanbul: DER Yayınları
- TÜİK. *İstatistik Göstergeler (1923-2021)*, TÜİK Yayınları, Ankara 2021

TÜMER, Günay (1993). ‘‘Cizye’’, Türk Diyanet Vakfı, İslam Araştırma Merkezi, c.8, ss.42-45, <https://islamansiklopedisi.info/dia/maddesnc.php?MaddeAdi=cizye>, Erişim: 22.04.2018

Türklerin Kamu Hakları Kanunu (1982). T.C. Resmi Gazete, 5905, 15 Ocak 1945

ÜNSAL, Erdal (2017). *Mikro İktisat* (11. Baskı), Ankara: Murat Yayınları

Vergi Ödev Kanunu (1982). T.C. Resmi Gazete, 17844, 20 Ekim 1982

YAKIT, İsmail (2001). ‘‘İbn Haldun'a Göre Devletlerin Ömrü ve Osmanlı İmparatorluğu’’, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta: İlahiyat Fakültesi Dergisi, s.8, ss.1-15

YAŞAR, Sema, İbrahim Halil Sugözü (2020). ‘‘ Enflasyon ve Faiz İlişkisi: OECD Ülkeleri Üzerine Panel Regresyon ve Nedensellik Analizleri’’, Ankara: Maliye Dergisi, 2020, s.179, ss.85-105

YAZIR, Elmalılı Hamdi (2006). *Kuran-ı Kerim Açıklamalı Meali*, İstanbul: Ebabil Yayıncılık

YILDIRIM, Kemal. Doğan Karaman, Murat Taşdemir (2016). *Makro Ekonomi* (13.Baskı), Ankara: Seçkin Yayınevi

YIRCALI, Rona (2000). *İktisadi Düşünce Tarihi* (3.Baskı), İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi

YÖNEL, Elif (2018). ‘‘Bütçe Nedir?’’, <https://blog.industryolog.com/>, Erişim: 05.05.2019

İNTERNET KAYNAKLARI

<https://databank.worldbank.org/indicator>, Erişim: 23.07.2019

<http://m.edirnesaadet.org/tek-care-adil-ekonomik-duzen/389/>, Erişim: 26.08.2019

<https://maliyederigisi.sgb.gov.tr>, Erişim: 03.07.2019

<http://medium.com/@verdigineiyibak/verginin-kısa-tarihcesi-52a90e28db9>, Erişim: 22.12.2020

<https://muhasabat.hmb.gov.tr/merkezi-yonetim-butce-istatistikleri>, Erişim: 24.06.2021

- <https://muratyayinlari.com/storage/catalogs/pdf>, Erişim: 23.06.2021
- <https://onedio.com/haber/vergi-artisiyla-kacakcilik-arasindaki-iliski-yi-aciklayan-iliginc-teori-laffer-egrisi-743706>, Erişim: 04.04.2021
- <http://tr.khanacademy.org/humanities/world-history/world-history-beginnings/ancient-egypt-hittites/a/egypt-article>, Erişim: 20.06.2021
- <https://vergidosyasi.com/2017/11/17/verginin-tanimi-ve-ozellikleri/>, Erişim: 16.02.2021
- <http://www.dunyabulteninet.cdn.ampproject.org>, Erişim: 22.06.2021
- <http://www.hadis.ihya.org/buhari/fasil/27.html>, Erişim: 20.12.2020
- <http://www.hmb.gov.tr>, Erişim: 24.06.2021
- <https://www.hmb.gov.tr/bumko-ekonomik-gostergeler>, Erişim: 23.06.2021
- <http://www.ilkkimbuldu.com/yazi-yi-kim-buldu/>, Erişim: 23.06.2021
- <http://www.kalkinma.gov.tr>, Erişim: 28.04.2021
- <http://www.kamufinans.com/ozerk-butce-ne-demek/amp/>, Erişim: 23.06.2021
- <https://www.milligazete.com.tr>, Erişim: 20.08.2020
- <http://www.osmanlidevleti.gen.tr/osmanli-devletinde-vergi-sistemi/>, Erişim: 20.06.2021
- <https://www.sbb.gov.tr/kamu-kesimi-genel-dengesi/>, Erişim: 28.06.2021
- <https://www.sbb.gov.tr/temel-ekonomik-gostergeler/#1623658138156-495ade6f-614d>, Erişim: 25.06.2021
- http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/10_Vergi.pdf, Erişim: 22.06.2021
- <http://www.sosyalbilgiler.gen.tr/osmanli-devletinde-timar-sistemi-nedir/>, Erişim: 20.06.2021
- <http://www.tarihbilimi.gen.tr/makale/sumerler/>, Erişim: 20.06.2021
- <https://www.vergidosyasi.com/2017/12/26/verginin-fonksiyonlari-mali-ekonomik-sosyal-fiskal-ekstra-fiskal/amp>, Erişim: 18.06.2021
- www.bumko.gov.tr, Erişim: 22.06.2021
- www.gib.gov.tr, Erişim: 22.06.2021

www.muhasibat.gov.tr, Erişim: 22.06.2021

www.resmigazete.gov.tr, Erişim: 02.08.2019

